GAZİ ÜNİVERSİTESİ

Gazi

1926

KIRSAL SOYLULAŞTIRMA: ANKARA-SİRKELİ ÖRNEĞİ

Ceren ERCOŞKUN

DOKTORA TEZİ
ÇEVRE BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TEMMUZ 2023

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Ceren ERCOŞKUN
25/07/2023

KIRSAL SOYLULAŞTIRMA: ANKARA-SİRKELİ ÖRNEĞİ

(Doktora Tezi)

Ceren ERCOŞKUN

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Temmuz 2023

ÖZET

Bu tezde metropoliten alanların çeperlerinde yer alan kırsal yerleşimlerde meydana gelen değişimler kırsal soylulaştırma kavramı çerçevesinde ele alınmaktadır. Metropoliten alanlarda nüfusun artması ve bu durumun mekâna yansımasıyla kentsel alanlar genişleyerek kırsal alanları tehdit etmektedir. Bu tezin amacı kırsal soylulaştırma göstergeleri üzerinden kırsal alandaki değişimi tartışmaya açmaktır. Kırsal alanlar tarımsal üretkenlik alanları olmaktan çıkıp farklı hizmetlerin üretildiği tüketim alanlarına dönüşmektedirler. Sınırlı bir kaynak olan toprak amacına uygun olmayan bir şekilde tüketilmektedir. Bu durum, kırsal yerleşimlerde sosyal dokuyu bozmakta, fiziksel mekana yansıyarak yapılaşmayı arttırmakta, kırsal peyzajı değiştirmekte, altyapıyı zorlamakta, ekolojik değerleri de tahrip etmektedir. Ankara'da Pursaklar'a bağlı Sirkeli Yeşilova ve Yeşilyurt Mahallelerinde alan çalışması yapılmış, mekânsal değişime yol açan sosyal, ekonomik ve çevresel etkiler ve kırdaki ilişkiler soylulaştırma kavramı ve göstergeleri ortaya konmuştur. Tez de nitel ve nicel araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Tezin başlıca bulguları; yeni konut tipolojisi, kır yaşamının sağladığı doğal çevreye dayalı geçici (haftasonu, yaz dönemi gibi) kullanımlar ve spekülatif beklentiler yerleşimin kırsal peyzajını değiştirmekte ve dönüştürmektedir. Kırsal soylulaştırma göstergeleri içinden; "artan kentli nüfus" yerleşik hale gelmediğinden sosyal yapıda değişim gözlenmemiştir Sonuç olarak planlamanın denetleyici ve sınırlayıcı bir araç olarak kır peyzajını koruyamadığı, toprağın işlenmesini ve tarımsal üretimin sürekliliğini sağlayacak, yerleşimin peyzaj karakterini, doğa ile yapılaşma ilişkisini ele alacak, gelir kaynakların düşünerek farklı kullanım biçimlerini kapsayacak, yerleşimin geleneksel kimliğini koruyup üretim kalitesini artıracak mekânsal stratejilere ve araçlara ihtiyaç duyulmaktadır. Sürdürülebilirlik ve bütüncül kırsal planlama uygulamaları dâhil ederek ve mevcut kırsal toplulukların refahına öncelik vererek, kırsal soylulaştırmanın etkileri daha dengeli ve eşitlikçi bir şekilde yönlendirilebilir.

Bilim Kodu	:	80206
Anahtar Kelimeler	:	Kırsal soylulaştırma, CBS, zamansal değişim, Sirkeli, Ankara
Sayfa Adedi	:	129
Danışman	:	Prof.Dr. Nilgün GÖRER TAMER

RURAL GENTRIFICATION: ANKARA SIRKELI CASE

(Ph.D. Thesis)

Ceren ERCOŞKUN

GAZİ UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES

July 2023

ABSTRACT

In this thesis, changes in rural settlements located at the peripheries of metropolitan areas are discussed within the framework of the concept of rural gentrification. With the increase in population in metropolitan areas and the effect of this situation on the space, urban areas are expanding and threatening rural areas. The aim of this thesis is discuss the subject with rural gentrification indicators. The main economic activity in rural areas is agricultural productivity, but this function is chancing and rural areas are becoming areas of consumption where different services are produced. Land, which is a limited resource, is consumed inappropriately. This situation disrupts the social fabric in rural settlements, increases the construction by reflecting on the physical space, changes the rural landscape, forces the infrastructure, and destroys the ecological values. A field study was conducted in Sirkeli Yeşilova and Yeşilyurt Neighborhoods of Pursaklar in Ankara, and the social, economic and environmental effects that lead to spatial changes and the relations in the countryside, gentrification concept and indicators were revealed. Qualitative and quantitative research methods were used in this thesis. The main results of the thesis are that, among the rural gentrification indicators, there was no change in the social structure since the newcomers did not become settled. The new housing typology, temporary uses (such as weekend, summer houses) based on the natural environment provided by rural life, and speculative expectations are changing and transforming the rural landscape of the settlement. As a result, there are spatial strategies and strategies that the planning cannot protect the rural landscape as a controlling and limiting tool, that will ensure the continuity of soil cultivation and agricultural production, that will deal with the landscape character of the settlement, the relationship between nature and construction, that will cover different forms of use by considering the income resources, that will protect the traditional identity of the settlement and increase the production quality. By incorporating sustainability and holistic rural planning practices and prioritizing the well-being of existing rural communities, the effects of rural gentrification can be diverted in a more balanced and equitable way.

Science Code	:	80206
Key Words	:	Rural gentrification, GIS, temporal changes, Sirkeli, Ankara
Page Number	:	129
Supervisor	:	Prof. Dr. Nilgün GÖRER TAMER

TEŞEKKÜR

Metropoliten alanların çeperlerinde yer alan kırsal alanlarda meydana gelen değişimleri "Kırsal soylulaştırma" başlığı altında araştıran bu tezde, Çevre Bilimlerinde Ankara-Sirkeli örneği ile çalışılmış ve sunulmuştur. Pandemi sürecini kapsayan bu çalışmada akademik vizyonu ve tez sürecindeki tüm desteklerinden dolayı sayın danışmanım Prof. Dr. Nilgün GÖRER TAMER'e, fikirleri ve farklı bakış açılarıyla çalışmayı zenginleştiren tez izleme komitesi üyeleri Prof. Dr. Nilgül KARADENİZ ve Dr. Öğr.Üyesi Feriha YILDIRIM' a ve Pursaklar Belediyesi'nden alınan verilerin teminini hızlandıran Tuğba TÜRESİN'e, yerel halk ile görüşmelerimi kolaylaştıran muhtarlar ile tanışmamı, görüşmemi sağlayan Mehmet SAAT ve Meriç EŞLİK'e teşekkürlerimi sunarım. Süreç boyunca desteğini ve ilgisini sürekli hissettiğim, akademik kimliği ile yoluma ışık tutan, beni her zaman destekleyip motive eden sevgili eşim Özge YALÇINER ERCOŞKUN'a teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET iv

ABSTRACT v

TEŞEKKÜR vi

İÇİNDEKİLER vii

ÇİZELGELERİN LİSTESİ ix

ŞEKİLLERİN LİSTESİ x

RESİMLERİN LİSTESİ xii

HARİTALARIN LİSTESİ xiv

SİMGELER VE KISALTMALAR xv

1. GİRİŞ 1

2. KIRSAL SOYLULAŞTIRMA ÇERÇEVESİNDEN KENT ÇEPERİNDEKİ DEĞİŞİM 7

2.1. Kır Tanımı 7

2.2. Kırsal Alanlarda Meydana Gelen Değişimler 8

2.3. Soylulaştırma ve Kırsal Soylulaştırma Kavramları 11

2.3.1. Kırsal soylulaştırma göstergeleri 19

3. TÜRKİYE'DE METROPOLİTEN ALANLARDA KIRSAL DÖNÜŞÜMÜ ETKİLEYEN YASAL MEVZUAT 23

3.1. Türkiye'de Kır-Kent Ayrımı 23

3.2. 7143 Nolu Kanun 16. Madde "İmar Affı" 25

3.3. Kırsal Kalkınma ve Ankara 25

4. ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ 27

4.1. Verilerin Toplanması ve Analiz Yöntemleri 27

4.2. Yapılı Alan Ayak İzi ve Arazi Tüketimi 30

Sayfa

5. ANKARA PURSAKLAR İLÇESİ SİRKELİ MAHALLESİ'NDE KIRSAL SOYLULAŞTIRMANIN İZLERİ 31

5.1. Sirkeli'nin Yeri ve Konumu 31

5.2. Demografik ve Sosyo-Ekonomik Yapı 32

5.3.Ekonomik Yapının Değişimi 35

5.4. Tarım Toprakları ve Tarımsal Arazi Kullanımı Değişimi 36

5.5. Yapılaşma İmar Barışı ve Arazi Fiyatları 40

5.6. Sirkeli Yeşilyurt ve Yeşilova Mahallelerinin Kırsal Peyzajındaki Değişim (1969-2021 Yılları arası) 47

5.7. Sirkeli 1/5000 Nazım İmar Planı ve 1/1000 Uygulama İmar Planlarının Etkisi. 65

6. SİRKELİ'DE KIRSAL SOYLULAŞTIRMA BULGULARI 73

6.1. Arazi Tüketimi Hesabı 73

6.2. Yapılı alan ayak izi ölçümü 74

6.3. Derin Görüşmeler ve Kırsal Soylulaştırma Göstergeleri ile İlişkileri 77

6.4. Sirkeli'de Konut Tipolojisi Değişiminde Kırsal Soylulaştırma Etkisinin İzleri . 91

6.5. Sirkeli kırsal peyzajının değerlendirilmesi ve doğal değerler kaybı 98

7. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME 109

KAYNAKLAR 117

ÖZGEÇMİŞ 128

ÇİZELGELERİN LİSTESİ

Çizelge **Sayfa**

Çizelge 2.1. Kırsal soylulaştırma göstergeleri 20

Çizelge 5.1. Yıllara göre Sirkeli ÇKS verileri 40

Çizelge 5.2. Yıllara göre yapı sayısı ve nüfus artışı 58

Çizelge 5.3. Sirkeli imar planı yoğunluklarına göre bölgede yerleşebilecek maksimum nüfus 71

Çizelge 5.4. Sirkeli imar planı yoğunluklarına göre bölgede yerleşebilecek minimum nüfus 71

Çizelge 6.1. Sirkeli'ye yıllara göre gelen nüfus 73

Çizelge 6.2. Yıllara göre yerleşme alanı büyüklüğü 74

Çizelge 6.3.Yıllara göre toplam yol ve bina yüzeyi değişimi 76

Çizelge 6.4. Göstergelerin örnek alan üzerinde sonuçları 106

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Şekil **Sayfa**

Şekil 2.1. Dünya'da kır – kent ve toplam nüfus değişimi (1955-2020)..... 9

Şekil 2.2. Geleneksel tanımlamalar ile Dünya'da kır ve kent özellikleri,. 10

Şekil 3.1. 1 km2 lik grid düzeyinde kır kent sınıfları seviye 2 -2021..... 24

Şekil 4.1. Araştırma verisinin elde edilme süreci 29

Şekil 5.1. Sirkeli nüfus değişimi (1940-2021)..... 33

Şekil 5.2. Sirkeli nüfusuna kayıtlı kişilerin eğitim durumları 2021..... 34

Şekil 5.3. Sirkeli nüfusuna kayıtlı vatandaşların sosyoekonomik statüsü 34

Şekil 5.4. Sirkeli nüfusuna kayıtlı vatandaşların yaş grupları dağılımı 35

Şekil 5.5. Sirkeli sektörel dağılım 2000 yılı 36

Şekil 5.6. Arazi kullanım kabiliyet sınıfları dağılımı 37

Şekil 5.7. İmar planı sınırı içinde kalan 1. ve 2. Sınıf tarım toprağı oranı..... 37

Şekil 5.8. Tarımsal arazi kullanımı..... 39

Şekil 5.9. Sirkeli Yeşilyurt ve Yeşilova mahalleri imarlı arazilerin değer değişimi (TL/m2) 2018-2022 41

Şekil 5.10. Takbis sistemi gayrimenkul alış satış yoğunlukları 2010..... 42

Şekil 5.11. Takbis sistemi gayrimenkul alış satış yoğunlukları 2011..... 42

Şekil 5.12. Takbis sistemi gayrimenkul alış satış yoğunlukları 2012..... 43

Şekil 5.13. Takbis sistemi gayrimenkul alış satış yoğunlukları 2013..... 43

Şekil 5.14. Takbis sistemi gayrimenkul alış satış yoğunlukları 2014..... 44

Şekil 5.15. Takbis sistemi gayrimenkul alış satış yoğunlukları 2015..... 44

Şekil 5.16. Takbis sistemi gayrimenkul alış satış yoğunlukları 2016..... 45

Şekil 5.17. Takbis sistemi gayrimenkul alış satış yoğunlukları 2017..... 45

Şekil 5.18. Takbis sistemi gayrimenkul alış satış yoğunlukları 2018..... 46

Şekil 5.19. Takbis sistemi gayrimenkul alış satış yoğunlukları 2019..... 46

Şekil **Sayfa**

Şekil 5.20. Sirkeli ve çevresindeki yerleşimlerin 2007-2022 yılları arası nüfus değişimi 47

Şekil 5.21. Sirkeli yıllara göre bina ve yol ağının artışı 1969-2021 59

Şekil 5.22. Yıllara göre bina taban alanları artışı 61

Şekil 5.23 Sirkeli'de yıllara göre toplam bina sayısı artışı 62

Şekil 5.24. 2021 Arazi kullanım yüzdeleri 63

Şekil 5.25. İmarlı alan içerisinde toplam bina yapılmış arazi alanı 63

Şekil 5.26. 2009 – 2021 yılları arası su abone sayıları 64

Şekil 5.27. 2009 – 2021 yılları arası su tüketim miktarı (m3) 65

Şekil 5.28. Sirkeli uygulama imar planı 2001 67

Şekil 5.29. Sirkeli İlave uygulama imar planı 68

Şekil 5.30. 2017 yılında trafo, 2021 yılında doğalgaz regülatör alanı için imar planı değişiklikleri 69

Şekil 5.31. Pursaklar coğrafi bilgi sistemi kent rehberi portalı 69

Şekil 5.32. Yerleşimin değişimini tetikleyen yasal ve yönetsel olaylar 70

Şekil 6.1. Sirkeli yapılı alan ayak izi değişimi 76

Şekil 6.2. Yapılan görüşmelerin kırsal soylulaştırma göstergelerine göre karşılaştırılması 86

Şekil 6.5. Google Earth görüntüleri üzerinden fiziksel dönüşüm Yeşilova Mahallesi ... 89

Şekil 6.3. Sirkeli'deki kırsal peyzajın değişimi ve doğal değerlerin kaybı 99

RESİMLERİN LİSTESİ

Resim **Sayfa**

Resim 5.1. Güney yönünden Sirkeli'nin genel görünüşü ve kuru tarım alanları 39

Resim 5.2. 2004 yılı güney yönünden Yeşilova Mahallesi Google Earth görüntüsü 48

Resim 5.3. 2021 yılı güney yönünden Yeşilova Mahallesi Google Earth görüntüsü 48

Resim 5.4. Sirkeli'de yeşil doku ve artan yapılaşma 49

Resim 5.5. Kösrelik göleti yolu üzerindeki hobi bahçeleri 72

Resim 5.6. Sirkeli çevresindeki tarlalarda hobi bahçesi hazırlığı 72

Resim 6.1. Sirkeli'de dışarıdan gelenlerin ilk yaptığı konutlar 87

Resim 6.2. Dışarıdan ilk gelenlerin yaptığı konutlar ve çevresinin 2021 tarihli durumu 88

Resim 6.3. Google Earth görüntüleri üzerinden fiziksel dönüşüm Turgut Özal Caddesi 88

Resim 6.4. Google Earth görüntüleri üzerinden fiziksel dönüşüm-Bağlum girişi..... 89

Resim 6.6. Yeni komşuluk ilişkileri 90

Resim 6.7. 2023 Yılında inşa edilen büyük taban alanlı konut örnekleri 91

Resim 6.8. Louis Kasten isimli fotoğrafçının gözünden 1970 yılında çekilen Sirkeli merkezi 93

Resim 6.9. 2022 yılında eski merkezin durumu 93

Resim 6.10. Geleneksel konut yapısından örnekler 94

Resim 6.11. Tek katlı bahçe içerisindeki geleneksel konutlar 95

Resim 6.12. İki katlı yola veya yerleşim meydanına yakın geleneksel konutlar 95

Resim 6.13. Yerleşimdeki apartmanlar 96

Resim 6.14. Yerleşimdeki tek ya da iki katlı müstakil konutlar 97

Resim 6.15. Amerikan tarzı tek katlı konutlar 97

Resim 6.16 Konteynır konutlar 98

Resim 6.17. 2018 sonrası yapılmış taş evler 98

Resim 6.18 Sirkeli'nin ağaçları, kavaklıkları ve eski harman yeri 99

Resim **Sayfa**

Resim 6.19. Sirkeli eski yerleşim merkezi 1980'ler 100

Resim 6.20. Sirkeli'nin tepeden görüntüleri ve eski PTT binası 100

Resim 6.21. Eski otobüs ve okul binası 101

Resim 6.22. Çaybey deresi 101

Resim 6.23. Su kaynakları haritası- yazar tarafından üretilmiştir. 102

Resim 6.24. 2017 yılı kuraklık haritası 102

Resim 6.25. 2022 yılı kuraklık haritası 103

Resim 6.26. Hobi bahçeleri 105

HARİTALARIN LİSTESİ

Harita **Sayfa**

Harita 5.1. Sirkeli'nin konumu 32

Harita 5.2. Arazi kullanım kabiliyet sınıflaması 36

Harita 5.3. Tarımsal arazi kullanımı (SAK) 38

Harita 5.4. Sirkeli yerleşimi (1969) 50

Harita 5.5. Sirkeli yerleşimi 1975 51

Harita 5.6. Sirkeli yerleşimi (1983) 52

Harita 5.7. Sirkeli yerleşimi (1990) 53

Harita 5.8. Sirkeli yerleşimi (1998) 54

Harita 5.9. Sirkeli yerleşimi (2008) 55

Harita 5.10. Sirkeli yerleşimi (2015) 56

Harita 5.11. Sirkeli yerleşimi (2019) 57

Harita 5.12. Sirkeli yerleşimi (2021) 58

Harita 5.13. Yıllara göre yapılaşmaya açılan parseller 60

Harita 5.14. 2021 Tarihli arazi kullanım haritası. 62

Harita 6.1. 2021 yılı mahalle sınırları, imarlı alan sınırı, merkezdeki yol ve yapı yüzey alanları 75

Harita 6.2. Kırsal tipoloji için fotoğraf çekim noktaları 92

Harita 6.3. Sirkeli çevresindeki hobi bahçeleri 105

SİMGELER VE KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış simgeler ve kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Simgeler	**Açıklamalar**
m^2	Metrekare
ha	Hektar

Kısaltmalar	**Açıklamalar**
ABB	Ankara Büyükşehir Belediyesi
AKK	Arazi kullanım kabiliyeti
CBS	Coğrafi bilgi sistemleri
ÇEKÜL	Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı
ÇKS	Çiftçi kayıt sistemi
KAKS	Kat alanı katsayısı
LCR	Arazi tüketim oranı **(**Land consumption ratio)
NDMI	Nem indeksi **(**Normalized difference moisture index)
SAK	Şimdiki arazi kullanım şekli
TAKBİS	Tapu ve kadastro bilgi sistemi
TAKS	Taban alanı katsayısı
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu

1. GİRİŞ

Bugün kır ve kent artık birbirinden ayrı üretim ve davranış kalıplarını içeren yerleşimler olmaktan çıkmıştır. Altyapıdan erişilebilirliğe kadar pek çok konuda bu yerleşimler birbirine benzemeye başlamıştır. Kırsal ve kentsel yerleşimler birbirinin uzantısı haline girmiştir. Sanayileşmeyle gelen modern kentleşme olgusu, üretim biçimlerinin farklılaşmasına neden olurken esnek bir yapıya bürünmüştür. Azalan kırsal nüfus, üretimle artan kentsel nüfus ve altyapı talebinin karşısında kırsalı kurtarmak, kentleri ise kontrol altına almak üzere pek çok yaklaşım bulunmaktadır. Bunun için kırsalın ve kırsal mekân dinamiklerinin yeniden tanımlanmasına gerek bulunmaktadır (Tekeli, 2016: 26). Kent çeperinde, kentle bütünleşen kırsal alanların tarımsızlaşma dönemindeki üretim biçimleri ve kırsalın dönüşümü önemli bir sorun haline gelmiştir (ÇEKÜL, 2020: 14). Emek yoğun tarım işlerinden makineleşmeye geçilmesi, istihdamın azalmasıyla kırın boşalması, atıl konut stokunun ortaya çıkmasına yol açmıştır. Neoliberal tarım politikaları tarım sektörünün dirençliliğini azaltmıştır (Ilberry, 1998: 14). Tarımsal üretimin yerini hizmetler sektörüne rekreasyon ve turizm faaliyetlerine kaymasına sebep olmuş, tarım yapılan arazilerin arsalara, ikinci konutlara ve hobi bahçelerine dönüştürülmesi ile mülkiyetin çeşitlenmesi, kırsal soylulaştırmayı tetiklemiştir.

Bu tezde kırsal alanlardaki değişim kırsal soylulaştırma (rural gentrification) kavramı çerçevesinden değerlendirilmekte ve tartışmaya açılmaktadır. Soylulaştırma 1960'lardan bu yana çalışılan demografik, sosyo-ekonomik, fiziksel ve kültürel konuların kesişiminde bir kavramdır (Nelson, 2018). Soylulaştırma kavramı ile ilgili ilk çalışmalar Londra işçi mahallelerinin çöküntü alanlarına döndükten sonra üst gelir gruplarınca alınıp yenilenmesiyle başlamıştır (Hamnet ve Williams, 1980; Slater, 2011: 571). Kırsal soylulaştırma ise 1978'de yine İngiltere'de Parsons'un kırı ve planlamayı etkileyen faktörler yayınıyla ortaya konulmuştur. Kırdaki yaşam kalitesinin dönüşümü, kentlinin kırsal alana göç etmesiyle toprağa yönelmesi, tarım arazilerinin konut, rekreasyonal ve turizm faaliyetleri ile yer değiştirmesi konusunu ele almıştır. Genelde İngiliz, Amerikalı araştırmacılar, eski sosyalist Avrupa ülkelerinde yapılan çalışmalar 2000'li yıllardan sonra artmıştır. Şehir plancıları, coğrafyacılar, sosyologlar, ekonomistler ve çevrebilimciler kırda meydana gelen bu dönüşümü farklı açılardan ele almaktadırlar (Philips ve Smith, 2018, Scott ve diğerleri, 2011). Kırsal soylulaştırma ile ilgili en fazla yayın 2018 sonrası yapılmış olup kır coğrafyasındaki değişim, rant farkı, mülkiyet ve ekosistemin dönüşümü üzerinedir. Kırsal soylulaştırma, refah göçü (amenity migration), yer değiştirme/hareketlilik, çeper

kentleşme (counter urbanization), kentsel yayılma gibi anahtar kelimelerle ilişkilenmektedir. Bu tezde, kırsal soylulaştırma mekânsal değişim açısından ele alınmış, sürdürülebilir kırsal peyzaj kapsamında arazi tüketimi ve yapılı alan ayak izi gibi şehir planlamayı ve çevrebilimlerini ilgilendiren iki konuyla da bağlantı kurulmuştur. Türkiye'de 'kırsal alan' üzerine sınırlı sayıda tez çalışması yapılmıştır. Ulusal Tez Merkezi'nde 1983 yılından bu yana tüm anabilim dallarında "kırsal alan" anahtar kelimesi ile tarama yapıldığında 44 adet doktora tezi bulunmaktadır. Çevrebilimlerinde ise yapılmış tez yoktur. Dolayısıyla bu tez tartıştığı kavramsal çerçevesi ile de öncü bir çalışmadır. Kırsal alan, kırsal soylulaştırma, coğrafi bilgi sistemleri ve doğal değerler üzerine yoğunlaşan bu tez, tarımsal üretim alanlarının tahrip edilerek yapılaşmaya açılmasını ele almakta ve bu konu tezin özgün değerini oluşturmaktadır.

Doğanın tüketimi çevrenin bozulması büyük tarım arazilerinin parçalanması ve imara açılması ile meralar, ağaçlık alanlar, sulak alanlar ve su kaynakları üzerindeki baskı doğanın tüketimine ve çevrenin bozulmasına yol açmaktadır. Dereler kurumakta, yeraltı su seviyeleri düşmektedir. Kesintisiz kırsal peyzaj ise sınırlarla ayrılıp yapılaşma başlayınca değişmekte, kırın kentleşmeye başlaması gündeme gelmektedir. Yapı ve yol yüzeyi arttıkça geçirimsiz zemin artmakta, iklim değişikliğine olumsuz katkı yapmaktadır. Elektrik, su, doğalgaz gibi altyapı konuları yetersiz kalmakta, hayvan atığı, bahçe atığı ve çöp sorunları artmaktadır. Sonuçta kırsal alanlar üretim alanlarından emlak piyasasının yönlendirdiği tüketim alanları haline gelmektedir.

Tezin amacı, kırsal soylulaştırma göstergeleri üzerinden alan araştırmasıyla Ankara-Pursaklar'a bağlı Sirkeli yerleşiminde değişimin ortaya konulmasıdır. Literatür taraması ile kırsal soylulaştırma göstergeleri belirlenmiş; nitel ve nicel veriler ile kırsal alanlarda meydana gelen değişimler kırsal soylulaştırma tartışmaları çerçevesinde ele alınmış ve açıklanmıştır. Dünyadaki kırsal soylulaştırma kavramı ve göstergeleri üzerine literatür taraması, alan çalışması, fotoğraflama, tipolojik sınıflamalar, ekolojik saptamalar, derin görüşmeler, ortofoto ve uydu görüntüleri üzerinden zamansal-mekansal çalışmalar, sayısallaştırma ve çakıştırma, mekânsal bilgi sistemleri üzerinden yorumlamalar yapılmıştır. Göstergelere dair veriler toplanmış, kırılma dönemleri saptanmış, aktörler belirlenmiş, nitel ve nicel veriler sentezlenerek bulgular ortaya konulmuştur.

Kentsel yayılmanın bir sonucu olarak kırsal soylulaştırma, kırsal alanların sürdürülebilirliğini tehdit etmektedir. Boş zamanların değerlendirilmesi, ikinci konut veya haftasonu evi talebi, yoğun kent yaşamından hoşnutsuzluk ve yaşam kalitesi yüksek kırsal çevrede yaşama isteği, toprağa yakınlaşmak kırı soylulaştırmaya başlatan etmenlerdir. Özgün dokusu ve doğası olan yerler, Türkiye'de 2012 yılında çıkan 6360 sayılı kanun ile büyükşehir belediyelerinde belediye sınırları ile mülki sınırlar eşitlenmiş, köyler mahalle olmuş ve ilçe belediyelerine katılmışlardır. Ankara'da yüksek gelir gruplarınca alınmaya başladığında kırsal soylulaştırma ve köylünün yerinden edilmesi durumu ortaya çıkmaktadır. Bu sürecin aşamaları ve aktörleri Sirkeli yerleşimi örneğinde şu hipotezler çerçevesinde ele alınmaktadır:

- Genel hipotez: Kırsal alanlar, tarımsal üretkenlik alanları olmaktan çıkıp farklı hizmetlerin üretildiği tüketim alanlarına dönüşmektedir.
- Alt hipotezler: Sınırlı bir kaynak olan toprak amacına uygun olmayan bir şekilde tüketilmektedir.
- Metropollerin çeperinde yer alan kırsal alanların, yapısal özelliklerinde hızlı bir değişim yaşanmaktadır.
- İmar planlama süreçleri, çıkarılan yasa ve yönetmelikler metropollerin çeperinde yer alan kırsal özellikli yerleşimlerin fiziksel değişimini hızlandırmaktadır.
- Örnek alan çalışması yapılan Sirkeli'de kırsal soylulaştırma, yeni gelenlerin yerleşik hayata geçmemesinden dolayı sosyal çevrede değil fiziksel çevrede gerçekleşmektedir.

Kırsal soylulaştırma kavramı çerçevesinde Ankara metropoliten alanının kuzeyinde yer alan Pursaklar'a bağlı Sirkeli yerleşiminde alan çalışması yapılmıştır. Nitel ve nicel bilgi kaynaklarına başvurulan bu çalışmada ayrıca geçmiş dönemlere ait ortofoto ve Google Earth görüntüleri üzerinden doğal değerlerin ve tarımsal üretim alanlarının zaman içerisindeki değişimleri tespit edilmiştir. Fiziksel değişimlerin Sirkeli yerleşiminde meydana getirdiği sosyal, ekonomik ve çevresel etkiler, imar planları ve idari sınır değişiklikleri arasındaki ilişkiler irdelenmiştir. Arazi tüketimi ve yapılı alan ayak izi hesapları yapılarak değişimin miktarı ortaya konulmuştur. Eski ve yeni konut tipolojisi çalışması yapılarak yapılaşmadaki değişim saptanmıştır.

Bu kapsamda zamansal mekânsal değişimi ortaya koymak için Coğrafi Bilgi Sistemlerinden (CBS) yararlanılmış, ortofoto ve uydu görüntülerinden, mevcut mekânsal bilgi sistemlerinden yeni haritalar üretilmiş, senteze gidilmiştir. 1969 -2021 yılları arasında bina taban alanları ve yol ağı alan hesabı yapılmış ve kırsal soylulaştırmanın yansıması karşılaştırılmalı olarak yorumlanmıştır. Kırsal soylulaştırma göstergeleri üzerinden değerlendirme yapılmış, kırılma dönemleri bulunmuş, zamansal-mekânsal çalışmalar CBS desteğiyle haritalandırılarak aynı zamanda kıra ait öncü bir mekânsal karar destek sistemi oluşturulmuştur.

Türkiye'de ve başkent Ankara'da kırsal alan bilgi sistemi bulunmamaktadır. Özellikle ilçelere bağlanan bu kırsal mahallelere ait verilerin bulunduğu bir envanter sistemi olmadığından Pursaklar İlçe Belediyesi'nde tez için gerekli bir takım verilere erişilememiştir. Özellikle altyapı ve atık konularında veriler bulunmamaktadır. Çitfçi kayıt sistemindeki mekânsal veriler ise, İlçe Tarım Müdürlüğü'nden tarımsal üretim ile ilgili veriler Kişisel Verileri Koruma Kanunu nedeniyle elde edilememiştir. Sadece liste halinde genel bir bilgi elde edilmiştir. Bu bilgiyle beraber ada – parsel numaraları elde edilemediği için verilerin mekân ile bağlantısını kurmak mümkün olmamıştır. Bu yüzden tüm çalışmalar saha çalışması ve bazı bakanlıklardan ve Belediye'den alınan bilgiler üzerinden oluşturulmuştur. Ayrıca 2019-2022 arasında yaşanan Covid-19 Pandemisi yüz yüze görüşmeleri sekteye uğratmıştır. Türkiye İstatistik Kurumu (TUİK)'te mahalle bazında verilerin adrese dayalı sistemde açıklanmaması sebebi ile güncel sektörel dağılım verileri elde edilememiştir. Diğer bir kısıt ise inşaat ve iskân ruhsatları ile ilgili yaşanmıştır. Pursaklar Belediyesi'nde bu kayıtların 2018 ve sonrası bilgisayar sistemine girilmeye başlandığı ve daha önceki verilerin 5 yıldan eski olduğu için düzensiz bir şekilde arşivde saklandığı belirtilmiştir. Dolayısıyla önemli bir girdi sağlayabilecek yıllara göre ruhsat sayısı belediyeden temin edilememiştir. Diğer bir kısıt ise dışarıdan gelenlerin kim olduğu, nereden geldikleri, kalma sürelerine cevap verebilecek ikametgâh kayıtlarının adrese dayalı sistem yüzünden muhtarlıklardan değil, nüfus daireleri tarafından verilmesi ve dışarıdan gelenlerin çok azının ikametgâhlarını Sirkeli'ye aldırmasıdır. Güncel arazi kullanım paftası 2021 tarihli Google Earth görüntüsü ve mahalle muhtarlarının yönlendirmesi ile oluşturulmuştur.

Tez çalışması yedi bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde konunun önemi ve çalışmanın hipotezleri ortaya konmuştur. İkinci bölümde kır; kırın değişen yapısı ve kırsal soylulaştırma kavramları açıklanmış; kırsal soylulaştırma göstergeleri alan yazın taraması ile ortaya

konulmuştur. Üçüncü bölümde Türkiye'de değişen kırsal alanlar ve kırsal alanları etkileyen yasal yönetsel çerçeve değerlendirilmiştir. Dördüncü bölümde tezin yöntemi, verilerin toplanma ve analiz yöntemleri aktarılmıştır. Beşinci bölümde örnek alan Sirkeli'nin yıllar içersindeki fiziksel değişimi, mevcut fiziksel sosyal ve ekonomik durumu açıklanmıştır. Altıncı bölümde arazi tüketimi, yapılı alan ayak izi hesaplamaları yapılmış, kırsal soylulaştırma göstergeleri ile karşılaştırılmış, kırsal soylulaştırma göstergeleri kullanılarak Ankara metropoliten alanına yakın örnek alan üzerinden kırda meydana gelen değişimler ortaya konulmuştur. Yedinci ve son bölümde verilerin ve analizlerin sonuçları yorumlanmış, öneriler sunulmuştur.

2. KIRSAL SOYLULAŞTIRMA ÇERÇEVESİNDEN KENT ÇEPERİNDEKİ DEĞİŞİM

Bu bölümde tezin kavramsal çerçevesini oluşturan anahtar kavramlar ele alınmaktadır. Kır, kırsal soylulaştırma, kentsel yayılma ve kent çeperindeki dönüşüm kavramları açıklanmaktadır.

2.1. Kır Tanımı

Tarih boyunca kıra ve kırsal alanlara pek çok anlam yüklenmiştir: besin ve enerji kaynağı olarak; bozulmamış bir vahşi doğa veya pastoral bir idil olarak; kent yaşamından kaçılacak alan olarak; korunmaya muhtaç, kırılgan bir doğa alanı ve modernleşme ihtiyacı olan ilkel bir yer olarak ifade edilmiştir (Akseki ve Meşhur, 2013).

İnsan yerleşimleri tarım devrimi ile başlayan yerleşik hayata geçiş ile birlikte üretim biçimlerinin ve teknolojinin gelişimi ile birlikte, ulaşımın ve üretim araçlarının değişimlerine bağlı olarak şekil değiştirmişlerdir. Kır tanımı da bu süreçlerden etkilenmiş zaman içerisinde çeşitli ilişkiler ile tanımlanmaya çalışılmıştır (Long, Delamater ve Holmes, 2021) .

Günümüzde kır ve kentin çok değişik biçimlerde tanımlanması bir anlamda iki yerleşimin de çok yönlü ve birbirinden kesin çizgilerle ayrılmayan iki kavram olduğunu ortaya koymaktadır (Tekeli, 2016: 9; Cromartie ve Bucholtz, 2008). Kır ve kent fiziksel, sosyal, ekonomik ve demografik yönleri ile çok yönlü ve pek çok değişken ile tanımlanmaya çalışılmıştır.

İlk olarak sözlük tanımları incelendiğinde; Türk Dil Kurumu sözlüğünde kır "Şehir ve kasabaların dışında kalan alan, çoğu boş ve geniş yer, dağ, bayır" şeklinde tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu Sözlüğü, 2023). Kent bilimleri sözlüğünde kırsal alan "üretim etkinlikleri tarıma dayalı olan kırsal nüfusun yaşadığı ve çalıştığı alan" olarak tanımlanmaktadır (Keleş, 1980: 76). Kırsal topluluk ise, "genellikle köylerde yaşayan, anakentlerin daha tümüyle kentleşmemiş komşu alanlarında da görülen, başat çalışma alanı tarım ve hayvancılık olan, yüz yüze ilişkilerin sürüp gittiği, iş bölümü ve uzmanlaşmanın gelişmemiş olduğu insan topluluğu" olarak tanımlanmaktadır (Keleş, 1998: 93).

Gümüşçü'ye göre kırsal alanlar "Köy, ekonomik işlevlerini büyük ölçüde hammadde üretimi olan tarım ile hayvancılığa dayanan ve nüfusları şehir ve kasabalara göre az olan yerleşme merkezidir (Gümüşçü, 2007). Urry'e göre; "Ekonomik nitelikteki etkinliklerin ağırlıkla doğal kaynakların değerlendirilmesine dayandırıldığı, yüz yüze ilişkilerin göreceli olarak daha yaygın olduğu, yaşama kurallarının büyük ölçüde gelenek ve göreneklere göre biçimlendiği, teknik ve teknolojik gelişmeler ile ekonomik, toplumsal ve kültürel gelişmelerin daha yavaş ve dolayısıyla gecikmeli olarak gerçekleştiği ortamlar" kırsal alanlardır (Urry, 1995).

Amerika Birleşik Devletleri Kanada ve Avrupa Birliği'nin yönetsel tanımlarına bakıldığı zaman kırsal yerleşmelerin nüfus ve yoğunluk temel alınarak kırsal, yarı kırsal ve kent olarak tanımlandığı görülmüştür (MTGIS Portal, 2023).

Türkiye'de kırsal yerleşmeler 442 sayılı Köy Kanunu ile tanımlanmıştır. Köy Kanunu'nun birinci maddesi demografik ve fiziksel özellikleri ile kırsal yerleşmeleri tanımlamıştır. Nüfusu iki binden aşağı yurtlara (köy) ve nüfusu iki bin ile yirmi bin arasında olanlara (kasaba) ve yirmi binden çok nüfusu olanlara (şehir) denir (442 Sayılı Köy Kanunu, 7/4/1924 68 sayılı Resmi Gazete).

2.2. Kırsal Alanlarda Meydana Gelen Değişimler

Kırsal alanlarda meydana gelen değişimlerin demografik, ekonomik ve fiziksel sosyal yönleri ile incelenip yorumlanmaya çalışılmıştır. Kırdaki demografik değişimler 1955 – 2020 yılları arasında incelendiği zaman dünyada kentlerde yaşayan nüfusun arttığı buna karşın kırsal nüfusun azaldığı görülmektedir. Dünya nüfusunun %37,5'i halen kırsal alanda yaşamaktadır. Kırsal alanlar hızlı bir şekilde kente göç verirken kırda boş alanlar ve mülkler oluşmakta, bu alanlar yeni bir sosyal grup tarafından satın alınarak kırın yapısı fiziksel sosyal ve ekonomik olarak değişmektedir (Şekil 2.1.).

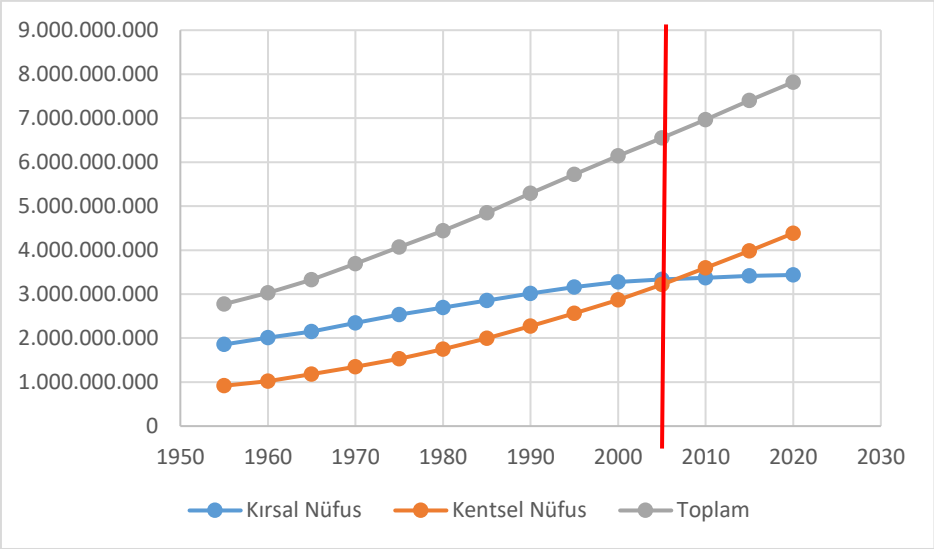

Şekil 2.1. Dünya'da kır – kent ve toplam nüfus değişimi (1955-2020), (Our world in data, 2023).

Avrupa'daki kırsal peyzaj kırdaki günlük yaşam pratiklerine göre şekillenmekte ve bölgelere göre değişmektedir. Kırsal alanların değişimi doğal koşullara göre gelişmektedir (Spulerova, Dobrovodska ve Stefunkova, 2010). Avrupa kırsal peyzaj değişim sürecinde birçok kırılma yaşanmıştır. Ortaçağdan sonra nüfus patlaması yaşanmış, arazi ıslahı yapılarak yeni peyzaj oluşturulmuştur. Yeni peyzaj hızla evrilmiştir. Kırsaldaki değişim 18. yüzyıldan bu yana hızla artmıştır (Antrop, 2005). Modern toplumlar kırsal peyzajı değişik yollardan şekillendirmektedir (Vos ve Meekes, 1999). Değişim mekânsal açıdan süreç alan bir çeşitlilik göstermektedir (Serra, Vera, Tulla, ve Salvati, 2014; Jepsen vd., 2015) . Arazi kullanım değişimleri genelde sosyal ve biyo-fiziksel değişimlerle ilişkilendirilmektedir (Lambin ve Meyfroidt, 2010) . Çeşitli aktörler ve güçler değişimin oranını belirlemektedir (Schneeberger, Bürgi, Hersperger ve Ewald, 2007). İtici güçler sosyo-ekonomik, demografik, politik, teknolojik, doğal ve kültürel olmak üzere sınıflandırılmaktadır (Zondag ve Borsboom, 2009). Doğadaki hızlı ve büyük ölçekli değişim tarımsal pratikleri de etkilemekte, tarımsal faaliyetler bazı bölgelerde düşüş yaşamakta, kentsel yayılma, karayollarındaki gelişme ve rekreasyon faaliyetleri bu değişimi tetiklemekte, arazi kullanım desenini dönüştürmektedir (Feranec, Jaffrain, Soukup ve Hazeu, 2010; Jongman, 2002; Eetvelde ve Antrop, 2004). Arazi kullanımındaki değişimle biyo-çeşitlilik, toprak ve toprağın verimliliği, su ve hava kalitesi de değişmektedir (Reid vd., 2000). Yüzyıllardır, insanoğlu yeryüzünü tarımsal faaliyetlerle gıda üretimi için kullanmıştır. Bugün, arazi talebi, enerji için biyokütle üretimi, küresel gıda pazarının yarattığı karbonu dengelemek için ekim

(Kanianska, Gustafikova, Kizekova ve Kovanda, 2011), tarım ve ormancılık faaliyetlerinin yapısını değiştirmiş, kırsal peyzajda geri dönülemez bir dönüşüm yaratmıştır (Jongman, 2002). Avrupa'da 2. Dünya Savaşı sonrasında kırsal alanlar hızlı bir değişim süreci içine girmiş ekilebilir tarım arazileri ya terk edilmiş ya da ekilen alan hızlı bir şekilde azalmıştır. Bu araziler bazı bölgelerde düz ovalarda çeşitli sanayi kullanımları tarafından işgal edilmişlerdir. Bu durum kırsal peyzaj kalitesini, gıda üretimini, biyo-çeşitliliği, tarımsal biyoçeşitliliği etkilemekte aynı zamanda hidrojeolojik riskler oluşturmaktadır (Agnoletti, Emanueli, Corrieri, Venturi ve Santoro, 2019). Kır ve kentin ana özellikleri ve bu özelliklerde meydana gelen değişimler aşağıda özetlenmiştir (Şekil 2.2.).

Yoğunluk	Düşük yoğunluklu	Yüksek yoğunluklu
Nüfus	<2.000 kişi	>2.000 kişi
Ekonomik aktivite	Tarım ve hayvancılık	Sanayi ve Hizmetler
Yerleşim dokusu	Birbirinden uzak az katlı	Yoğun ve çok katlı binalar
Sosyal yapı	Homojen	Heterojen

DÖNÜŞÜM

(Değişen tarım ve üretim teknolojileri, haberleşme ve ulaşım teknolojilerindeki değişimler, neoliberal devlet politikaları, küreselleşme)

KIRSAL DÖNÜŞÜM		KENTSEL DÖNÜŞÜM
Sanayi faaliyetleri		Çok merkezli büyüme
Turizm ve ikinci konutlar, doğaya yakın olmak isteyen yeni grupların kırsal alanlara yerleşmesi (tam zamanlı ve yarı zamanlı)	KARŞILIKLI ETKİLEŞİMİN ARTMASI	Saçaklanarak çevredeki kırsal alanlar üzerinde gelişim

Kent ve kır tanımının zorlaşması (Kırsal ve kentsel yerleşimlerin benzeşmeye başlaması)

Şekil 2.2. Geleneksel tanımlamalar ile Dünya'da kır ve kent özellikleri, (Tekeli, 2016'dan yararlanarak yazar tarafından oluşturulmuştur).

2.3. Soylulaştırma ve Kırsal Soylulaştırma Kavramları

Soylulaştırma kavramı doğasında ekonomik, demografik, sosyal, fiziksel ve kültürel değişimleri barındıran karmaşık bir kavramdır (Nelson ve Hines, 2018). İlk olarak İngiliz sosyolog Ruth Glass tarafından 1964 yılında Londra'da bulunan merkeze yakın çöküntü içindeki işçi mahallelerinde bulunan konutların, daha üst gelir grubundakiler tarafından alınıp yeniden inşa edilmesini açıklamak için kullanılmıştır (Hamnett ve Williams, 1980; Slater, 2011). Soylulaştırma literatürü çoğunlukla kent merkezlerinde meydana gelen değişimi inceleyip anlamaya çalışmıştır. Yapılan çalışmalar incelendiğinde; soylulaştırmanın tanımı odaklı tartışmalar (Redfern, 2003), soylulaştırmanın açıklanması ile ilgili çalışmalar (Hamnett, 2003), soylulaştırmanın ölçeği ve çeşitliliği ((Philips, 2019; Rofe, 2003), soylulaştırıcıların karakteri, yer değiştirme ve diğer etkileri (Redfern, 2003; Slater, 2006), soylulaştırmayı sağlayan aktörler (Boddy, 2007), soylulaştırmaya neden olanlar ve finansörler (Wyly ve Hammel, 1999) ile ilgili başlıklar altında çalışmalar yapıldığı görülmektedir.

Kırsal soylulaştırma kavramı ise ilk olarak 1978 yılında Parsons tarafından kırsal planlamaya etkilerini ortaya koymak amacıyla "Rural Gentrification: The influence of rural settlement planning policies" adlı eserinde kavram olarak kullanılmıştır. Kırsal alana rağbetin metalaşması, yaşam tarzının değiştirmesi, orta sınıfın sağlıklı gıda, doğaya özlem ve barışçıl yaşam ile kıra yönelmesi, arsa değerlerinin artması, tarımdan turizme ve rekreasyon faaliyetlerine kayma gibi konulara değinilmiştir.

Kırsal soylulaştırma kavramı genelde İngiliz ve Amerikalı araştırmacılar tarafından kullanılmaktadır (Phillips ve Smith, 2018). Özellikle 2000'li yıllardan sonra farklı ülkelerdeki araştırmacılarda kırsal soylulaştırma kavramı ile ilgili araştırmalar yapmışlardır (Solana, 2010; Hjort, 2009; Dinçer ve Dinçer 2005; Pistre, 2010). Bu olgunun meydana getirdiği sosyal, fiziksel ve ekonomik gelişimler, coğrafyacılar, kent plancıları ve ekonomistler tarafından "kırsal soylulaştırma" başlığı altında incelenmekte ve kırda ortaya çıkan bu yeni değişim, çeşitli yönleri ile açıklanmaya çalışılmaktadır (Scott vd., 2011).

Soylulaştırma kavramı her ne kadar kentsel bir kavram olarak görülse de 1978'den bu yana kırsal soylulaştırma ile ilgili pek çok araştırma yapılmıştır (Darling, 2004). Kırla ilgili çalışmalarda kırsal göç ve kentsel yayılma üzerine yapılan çalışmalarda, kırsal soylulaştırma

açısından kavramsal bir bağlantı kurulmamıştır. Bunun yanında “çeper kentleşme, kırsal demografik değişimler, kırsal yeniden yapılanma-kırsal canlanma” gibi birçok kırsal alan ile ilgili çalışmanın dolaylı yoldan soylulaştırma ile ilgili olduğu vurgulanmıştır (Phillips, 2005).

Kırsal soylulaştırma ile ilgili araştırmalar incelendiğinde 4 temel unsurun altının çizildiği görülmektedir. Kırsal nüfusun sosyo-ekonomik yapısındaki değişimler, kırsal konut yapısında meydana gelen değişimler (emlak piyasası), üretkenlik sonrası sermaye birikim süreçleri ve kırsal değişimde rol oynayan aktör ve kurumlar üzerinde durulduğu görülmektedir (Smith ve Phillips, 2001; Darling, 2005).

Süreç içerisinde çalışmalara bakıldğında, ilk grup çalışmalar İngiltere’deki kırsal yerleşmelerde meydana gelen sosyal sınıf değişimlerini, orta sınıf tarafından şehir dışı ve banliyölerde 'doğa' ve/veya kırsallık tüketimi etrafında organize edilmiş bir yaşam tarzı yaratılmaya çalışılması ve artan arazi değerleri sonucu kırsaldaki işçi ve üreticilerin yerinden edilmesi konusunu öne çıkartmaktadır. İkinci grup çalışmalar, kırsal sermaye birikim sürecindeki değişimler ve özellikle endüstriyel veya tarımsal üretimin gerçekleştiği 'üretim sonrası' kırsal servis sektörünün kırsal alanlarda yoğunlaşması ve gayrimenkul piyasasında meydana gelen değişimlerin incelenmesi üzerinedir. Üçüncü grup çalışmalar ise çoğunlukla İngiliz kırsalında konut stokunda meydana gelen değişimleri mülkiyet yapısında meydana gelen değişimler, devlet konut politikaları ve mevcut konut stoğunun fiziksel yapısında meydana gelen değişimleri ele almıştır. Dördüncü grupta yer alan çalışmalar ise kırsal soylulaştırma kavramının karmaşık ve kaotik yapısına vurgu yapan çalışmalardır (Lees ve Phillips, 2018:10).

Kentsel çalışmalarda olduğu gibi kırsal soylulaştırmada üretimi ve tüketimi temel alan yaklaşımları içermektedir. Bazı çalışmalar kırsal soylulaştırmanın ana itici gücünün olarak “tüketim” olduğunu savunmaktadır (Darling, 2005; Philips, 2005).

Ayrıca bu tüketim kavramı kıra gelen insanların yeşil alanlara duyduğu ihtiyacı belirtmek için “Greenification” başlığı altında da incelenmiştir (Smith ve Philips, 2001). Manzara, doğal peyzaj, sakin yaşama isteği, hayal edilen doğada yaşama isteği gibi kavramlar tüketim bazlı yaklaşım içinde yer almışlardır.

Kırsal soylulaştırmaya temel olan diğer bir yaklaşım ise Smith (1987) tarafından ortaya konan rant farkı kavramının ortaya çıkardığı üretim bazlı yaklaşımdır.

Kırsalda yeni bir yapının yapılması tarımsal ve diğer yatırımların bölgeden geri çekilmesi ile ilgilidir ve üretken bazlı yaklaşımlar ile bir tutarlılık sergilemektedir. Diğer yapısal formlar ise çiftlik binalarının yenilenmesi dönüştürülmesi (ahırlar, işçi ve köylü evleri) ve diğer kırsal mülklerin (okul, değirmen, istasyon, dükkânlar) değişerek konuta dönüşmesi ve arazi değerlerinin artması ile eskiden kırda yaşayan halkın bu artışı ekonomik açıdan karşılayamaması sonucu göç etmesi ile ilgilidir (Philips, 2002).

Özellikle 2000 yılların sonrası, kırsal alanların birbirlerinden çok farklı olduğunu ve homojen bir kırsal soylulaştırma olmadığı üzerine tartışmalar yapılmıştır (Darling, 2005). Kırsal soylulaştırma kavramının geçmiş eylem ve ilişkilerin etkisinden bağımsız olmadığı vurgulanmıştır (Philips, 2002, 2004). Kavramı üretim ve tüketim yaklaşımlarının beraber ele alınması ile anlaşılabilir hale geleceğini savunan araştırmacılar da bulunmaktadır (Murdoch ve Marsden, 1994:35; Stockdale ve diğerleri, 2000, Stockdale, 2006; Darling, 2005).

Bazı yazarlar, kırsal soylulaştırmanın ve günümüz üretim sonrası kırsalın anlaşılması için altında yatan temel sebepleri araştırmadan anlaşılmasının güç olduğunu belirtmişlerdir (Marshden ve Sonnino, 2008; Bowler, 1991). Gelişmiş ulaşım ve haberleşme altyapısı eskiden uzak ve çevrede sayılan kırsal yerleşmeleri 'yeni köylüler' ve bazı işletmeler için çekici kılmıştır. Kırsal alana göç edenlere soylulaştırıcılar veya yeni köylüler denilmektedir. Aynı zamanda bu gelişmeler soylulaştırma ve iç göç için uygun koşulların oluşmasına neden olmuştur. Çiftliklerin birleşmesi, makinelerin insan emeğinin yerini alması, tarımda azalan istihdam ile birlikte kırsal alanda birçok boş mülk ortaya çıkmıştır. Neoliberal tarım politikaları tarım sektörünü kırılgan ve savunmasız bir hale getirmiştir. Geleneksel tarım sektörüne vurulan böyle bir darbe, daha çeşitlenmiş kırsal ekonomilerin ortaya çıkmasına neden olmuştur (llberry, 1998). Kırsal alanların yeniden yapılanmasında bireylerin tercihlerini hemen ekonomik, fiziksel, teknik olarak yapma kabiliyetinin artması etkili olmuştur (Stockdale vd, 2000).

Son zamanlarda yapılan çalışmalarda kırsal soylulaştırmanın zamansal-mevsimsel boyutu da ele alınmıştır. Kocabıyık ve Loopmans (2021), Nelson'un (2018) geçici soylulaştırma

(temporal gentrification) kavramına yönelik bir araştırma yapmışlardır. Anglo-Amerikan literatüründe kırsal soylulaştırma her zaman daha yüksek gelir grubunun genelde yapılı bir kırsal bina stoğuna gelip yerleşmesi ve köylüleri genelde yerinden etmesi şeklinde anlatılmaktadır. Oysa Anglo-Amerikan literatürüne karşı olarak, geçici veya dönemsel ya da mevsimsel soylulaştırma; döngüsel göç, ikinci konut, refah göçü (amenity migration), turizm veya öğrenci yerleşimi gibi kavramlarla anılmaktadır. Bu kapsamda mevcut ve genelde yaşlı emekli nüfus yerleşimde varlığını korurken, ikinci konut sahipleri, turistler ve öğrenciler mevsimsel olarak gelip gitmekte, yerel ekonomiye katkı yapmakta, kiraları arttırmakta, binaların çehresini değiştirmekte, eğitim altyapısını zenginleştirmektedir. Bu değişim yerleşimde bir kimlik kaybı olarak görenlerin sayısı fazla değildir.

Kırsal soylulaştırma, eski çiftlik ve orman yakını arazilerinin ve yerleşim alanlarının satıldığı ve lüks konut geliştirmeleri, eğlence amaçlı inziva yerleri ve turistik yerler olarak yeniden geliştirildiği bir süreçtir. Bu süreç, tipik olarak, mülk değerlerinin artmasına ve düşük gelirli ailelerin ve/veya işletmelerin yerinden edilmesine yol açan varlıklı sakinlerin akınını içermektedir. Michels "Permanent Weekend" isimli kitabında (2017), kırlardaki yazlık evlerin, turizmin, tarımın, ormancılığın ve ekonomik kalkınma girişimlerinin modern yüzlerini incelemektedir. "Kanada'da kırsal soylulaştırmayı ne yönlendiriyor? Kırsal alanlara taşınan varlıklı sakinlerin artan sayısı yerel ekonomi için iyi mi yoksa kötü mü? Yeni sakinler kırsal bölgelere taşınırken ne tür çatışmalar ortaya çıkıyor? Kırsal soylulaştırma ve küreselleşme arasındaki ilişki nedir?" sorularına yanıt aramaktadır. Neoliberalizm ve modern küreselleşme ile ilgili sorunlar yüzünden Kanada kırsalında yaşayanlar, değişen ekonomik politikalarla doğrudan ilgili önemli değişiklikler ve zorluklarla karşı karşıya kalmışlardır. Arazi kullanımı, gayrimenkul, koruma, gıda üretimi, ekonomik kalkınma, servet dağılımı, turizm ve serbest ticaret anlaşmaları üzerine tartışmalar kırsal kesimde çıkarları olanlar arasında bölünmeler yaratmaya devam ettikçe, bu değişiklikler ve zorluklar artan bir ilgi ve tartışma konusu haline gelmiştir. Farklı insan gruplarının kırsaldaki değişiklikleri nasıl değerlendirdiğini ve görüşlerinin, eylemlerinin ve değişiklik yapma yeteneklerinin mesleki pozisyona, kişinin o bölgedeki geçmişine ve yaşam tarzına göre nasıl değiştiğini incelemiştir (Michels, 2017: 122).

Kırsal soylulaştırma kavramı dinamik ve zamanla değişen bir kavram olduğu için araştırma konularına "mevsimsel soylulaştırma" kavramı eklenmiştir. Bu kavram soylulaştırıcıların ve sermayenin zamansal döngülerinin incelenmesini ön görmüştür Kocabıyık ve Loopmans

(2021), Kocabıyık ve Loopmans bu döngüde üç önemli aktör olarak ikinci konut sahibi soylulaştırıcıları, turistleri ve öğrencileri bu döngünün aktörleri olarak ele almışlardır. Yine de nüfus kaybeden, tarımsızlaşmaya başlayan kırsal alanlardaki bu günlük ritm, yerel ekonomi hareketi, geçici-mevsimsel boyut ve ölçek; yerleşimde kültürel yozlaşmaya yol açmadan ve kimliği zedelemeden önemli bir dinamik gelişimi yaratmaktadır. Zweglinska-Galecka (2021) ise çalışmasında, Polonya, Çekya, Slovakya, Slovenya, Hırvatistan, Macaristan, Litvanya ve Letonya gibi Orta ve Doğu Avrupa'daki ülkelerde kırsal soylulaştırmayı araştırmıştır. Eski sosyalist blokta olan bu ülkelerde, Anglo-Amerikan örneklerindeki köylülerin yerinden edilmesi ve köyün kimlik kaybı gibi sert dönüşümler değil yumuşak, daha çok orta sınıfın doğal çevreye, toprağa, kır özlemiyle oluşan mevsimsel soylulaştırmaya dikkati çekmiştir. Kırsal soylulaştırmayı yeni gelen nüfus, yerel kaynaklar ve kırsal miras üzerinde yeni konut alanları oluşmasıyla yerel estetik kaybı, yeni hizmet ve donatıların gelmesi, arazi veya bina fiyatlarındaki artışla ilişkilendirmiştir. Mevcut kırsal üretimin sanayi sonrası dönemde yavaşlaması orta sınıfın mevsimsel kıra göçüyle yüksek eğitimlilerin gelmesi, yeni bir yaşam tarzını getirmesi söz konusudur.

Orta ve Doğu Avrupa'da 20. yüzyılın son on yılında artmaya başlamış, kırsal mekânda yeni ikinci konutlar inşa edilmiştir. Daha önce kırla ilgisi olmayan bu daha yüksek sosyo-ekonomik grup doğanın tüketimi ve çevrenin bozulması anlamında yeşil soylulaştırmayı da beraberinde getirmiştir. Orta sınıf olarak büro çalışanları, sağlık ve eğitim sektöründekiler veya küçük esnaf ve serbest meslek sahipleri sayılmaktadır. Bu sınıfta kır evi sahibi olmak ve bu evi mevsimsel kullanmak bir sosyal statü ve saygınlık simgesi haline gelmiştir. Konut piyasasında rant artışı görülürken pek çok yeni manav tezgahı yol kenarı satışları da artmıştır. Böylelikle kırın ve çevrenin kaynak olarak bir ürüne dönüşmesi ve doğaseverleri kendine çekmesi de söz konusu olmuştur. Sonuçta arazi kullanımı değişmiş, kırın geleneksel karakteri bozulmuş, tarım toprakları, kırsal peyzaj, orman ve doğal alanlar yerini rekreasyona ve konut işlevlerine bırakmaya başlamıştır. Bu durum, kır ve kent arasındaki ayrımın sınırlarında belirsizleşmeye sebep olmuştur (Zweglinska-Galecka, 2021).

İkinci konut sahipleri artık o yerleşimde önemli bir paydaş grup olarak yeni yatırımlarda, yerel ticaret ve hizmetlerde söz sahibi olmuşlardır. Mevcut yerleşimdeki yaşlı ve emekli nüfusa daha genç ve daha eğitimli nüfusun eklenmesi, yeni ekonomik girişimlere, yeni işlere ve gelirde artışa olanak tanımıştır. Bu yeni köylüler pastoral görüntüden ve kırsal kültürel yaşamdan memnundur. Kafa dinlemek, rahatlamak ve güzel doğa arzusuyla rekreasyon

faaliyetlerini yürütmektedir. Özetle, kırsal alanda yeniden değerlemeye (revalorisation) neden olmaktadırlar. Bu değer artışında, yol ağında gelişme, su ve atıksu altyapılarında gelişme, doğalgaz ve telefon bağlantısı ve günümüzde internet altyapısının kurulması önem kazanmaktadır (Zweglinska-Galecka, 2021).

Bir başka araştırmada, Endonezya'nın Java Adasında kırsal dönüşümü (rural transformation) etkileyen altyapılar araştırılmıştır (Kamaludin ve Qibthiyyah, 2022). Asfalt yolu olan köylerin geliştiği vurgulanmıştır. Gelişmekte olan ülkelerde yolun kalitesi, demiryolu ve su ulaşımı ve elektrik varlığı kırsal dönüşümde tetikleyicidir. Bilgi iletişim altyapısı, daha düz bir topoğrafya, suyun varlığı önemlidir. Ilıman iklim çiftçiyi olumlu etkilemektedir. (Kamaludin ve Qibthiyyah, 2022).

Kırsal alanların nüfus yapısının değişmesindeki en önemli etmenlerden biri olarak refah göçü görülebilir (Argent ve diğerleri, ,2007) güneydoğu Avusturalya için kıra refah göçünü (rural amenity migration) araştırmışlardır. Kıra refah, keyif veya hoşluk için göç veya mevsimsel göçü etkileyen faktörleri şu şekilde sıralamışlardır: a) fiziksel çevrenin doğal güzellikleri (yeşil, güzel bir peyzaj, dalgalı topoğrafya, suyun, şelalenin varlığı), b) yerleşimin coğrafyası ve konumu (ticarete, hizmetlere yakınlık, kıyıya yakınlık vb.), c) kültürel peyzajın varlığı (tarımsal sit alanları, kırsal miras alanları) ve d) topluluğun cazibesi. Kırsal nüfus artışının güzel bir peyzaj ve su varlığı ile pozitif ilişkisini ortaya koymuşlardır. Refah göçünü etkileyen diğer önemli faktörler ise rakım, eğim, yıllık yağış miktarı, sulama suyudur. Avusturalya'da kıyıya, iyi plajlara ve sörf imkânına yakın olmak artı bir değerdir. Sonuçta biyofiziksel, iklimsel, tarihi, coğrafi ve ekonomik göstergeler kırsal göç konusunda araştırılmış, kıyıya yakınlık, rekreasyon faaliyetlerine ve hizmetlerine erişim, sulama suyunun varlığı en önemli göstergeler olarak ortaya çıkmıştır.

Abrams ve diğerleri, (2012), refah göçünün çevresel etkilerini ortaya koymuşlardır. Yaptıkları araştırmayı arazinin parçalanması ve konut yapımı, özel mülkiyetteki değişimler, sınır ötesi etkiler, yerel yönetişim kurumları üzerindeki etkiler ve yer değiştirme üzerine yoğunlaştırmışlardır. Refah göçünün elitlerin gönüllü olarak kentten kıra göçü olarak tanımlamışlar, Kuzey ve Güney Amerika'da 50 yıl önceden de görüldüğünü belirtmişlerdir. Bu göçün arazileri bölerek parçaladığı, yerel tür çeşitliliğini, yaban hayatını ve su kalitesini olumsuz etkilediğini belirtmişlerdir. Ayrıca, tarım topraklarının kaybı, gıda güvenliği, yerel kaynakların tükenmesi, biyoçeşitlilik ve ekosistem üzerindeki baskı çevre üzerinde diğer

olumsuz etkilerdir. Bu etkilerden dolayı refah göçünü, kırı tekrar inşa etmek olarak görmüşlerdir. Farklı aktörlerin sermaye birikimiyle kırsal alanda başka mekânsal dokular yaratılmakta, göçün hareketliliği görülmekte ve farklı sosyal grupların yerel kapasitesi ortaya çıkmaktadır. Tarlaların ve otlakların pastoral görüntüsü yerini konut dokusuna bırakmaktadır. Binalar, depolar, çitler, yollarla arazi örtüsü ve dokusu değişmekte, arazi parçalanmaktadır. Seyrek yoğunluklu konutlar arazi kullanımında ve habitat kaybında büyük bir zarar getirmese de bu arazi tüketimi genişleyerek tehdidi arttıracaktır. Kırılgan kıyı bölgelerinde, ormanlık alanlarda, yüksek rakımlı bölgelerde, yaban hayatı geçiş koridorlarında zarar daha büyük olacaktır. Bazı yerlerde daha fazla inşaat yapılmakta, yol, altyapı, okul, havaalanı, golf sahası vb. kullanımlar artmaktadır.

Çiftçilik, ormancılık gibi üretken faaliyetler yerine çok işlevli, organik ve düşük üretimli faaliyetlere bırakınca daha az tarım ilacı ve kimyasal kullanımı olabilir. Daha rekreasyonel ve estetik görünümlere yerini bırakabilir. Bazen de yerel türler yerine tropik bitki ve ağaçlar tercih edilebilir. Daha fazla havuz ve sulama suyuna ihtiyaç olabilir. Bazı yerlerde ise emeklilerin küçük bahçeleri için büyük tarlalara oranla çok daha az su kullandığı görülmektedir. Yerel yönetişim açısından refah göçü yapan yeni köylülerin çevre korumaya daha duyarlı olduğu ve bazı aktivist hareketlerde öncü oldukları belirtilmektedir. Yerel yönetime altyapı ve yol konusunda baskı yaptıkları ortaya konulmaktadır (Abrams ve diğerleri, 2012).

Andersen (2011) araştırmasında Danimarka'da kentten çepere ve kıra göçün sebeplerini araştırmıştır. Kent çeperine göç (urban periphery migration) kavramı; demografik ve sosyal bir süreç sonucu kenti bırakmak ve kırı tercih etmektir. Kent çeperinin avantajları, daha düşük konut fiyatları, doğaya yakınlık ve bazen de daha iyi komşuluk ilişkileridir. Kent çeperinde eğitim olanakları kısıtlıdır. Daha uygun fiyata müstakil konut bulunmaktadır. Apartman hayatından müstakil konuta geçme durumu doğaya yakınlık ve yaşam tarzında değişikliği beraberinde getirmektedir. Kent hayatının yabancılaşmış ve stresli hayatını bırakıp daha sakin bir ortamda küçük ve birbirine bağlı bir sosyal ağı kurmak anlamına gelmektedir. Daha düşük gelirli aileler kent çeperinde konut bulmakta, bazıları da kendi köyüne geri dönmektedir. Eğitim hayatını tamamlamış kimseler de kırı tercih etmekte, işsizlik ve çoğunlukla da emeklilik kırı tercih etmekte rol oynamaktadır. Doğup büyüdüğü yerlere geri dönüş ise o yere bağlılığı (place attachment) ifade etmektedir. Emekliler genelde doğup büyüdüğü yerlere geri dönüp toprakla uğraşmaktadır. Dolayısıyla Danimarka

istatistiklerine göre yapılan araştırmada, kent çeperine veya kıra göçü etkileyenler; iş değişiklikleri, eğitimin bitmesi, işten ayrılma, apartmandan müstakil konuta geçme, çocuklarını büyütmüş aileler, emekliler, doğum yeri gibi faktörlerdir.

Kırın kente dönüşümünün (rural to urban transformation) incelenmesinde kent ve kırın arazi kullanım yapısının ve mekânsal değişiminin rolü büyüktür. Niu ve diğerleri, (2022), 1990'dan 2018 yılına kadar Çin'de Yangtze Nehri Deltası'ndaki arazi kullanımı dönüşümünün mekânsal-zamansal özelliklerini CBS kullanarak araştırmış, itici güçleri ortaya koymuşlardır. Mekânsal regresyon kullanarak kırdan kente dönüşümün sonuçları şu şekilde analiz etmişlerdir: Ekili araziden kentsel araziye dönüşüm, kırsal konut arazisinden ekili araziye ve kırsal yerleşim arazisinden kentsel yerleşime dönüşüm, Yangtze Nehri Deltası'ndaki üç ana arazi kullanım dönüşüm türüdür. Ekili araziden kentsel araziye dönüşüm her zaman en baskın arazi kullanım türü olmuştur ve 2010 yılından sonra belirgin olarak artmıştır. Kırın kente dönüşümünde kentsel politikalar, sanayinin yeniden yapılanması, sanayinin istihdam yaratmasıyla kente göç sonucu ikincil ve üçüncül sanayi kolları, nüfustaki değişim, rakım, yıllık yağış miktarı, kişi başına düşen gayrisafi milli hasıla ve kentsel/kırsal nüfustaki gelir miktarı itici güç olmuş ve ekili alanlar kaybedilmiştir.

Bir diğer kırsal dönüşüm araştırması ise güneybatı Polonya'nın Klodzko bölgesindeki Sudetes Dağlık alanında yapılmıştır (Kajdanek vd., 2022). Geniş çaplı anket ve görüşmeler sonucu alanındaki dönüşümün sebepleri algı yönünden araştırılmış ve en önemli sebebin turizm cazibesi, fiziksel çevrede iyileştirme ve kırsal estetik olduğu ortaya konulmuştur. Her ne kadar Polonya'nın AB'ne girmesiyle çiftçi ve çevre programlarına destek artsa da kırsal alan cazibesini yitirmiş, ikinci konutlar daimi konuta dönüşmeye başlamış, emekli kesimin refah göçü gerçekleşmiş, yaşlıların hareketliliği azalmış ve dağlık alanda turizm, yeni konaklama seçenekleri ve küçük aile tipi girişimcilik artmış, kırsal üretim azalmıştır.

Kırsal alanda meydana gelen değişimler değişik şekillerde açıklanmaya çalışılmaktadır. Tek bir yaklaşım ve bakış açısı olmadığından değişimler sosyal, ekonomik, fiziksel olarak açıklanmaya çalışılmaktadır. Birçok yazarın üzerinde hem fikir olduğu konu "kırsalın" 1950 lerin kırsalı olmadığı üretim alanından çok ekosistem servisleri, hoşluk ve estetiğin ön planda olduğu kültürel peyzajın korunmaya çalışıldığı alanlar olmuştur. (Vergunst, 2016; Gray, 1994; McCarthy, 2005; Polyzos, Christopoulou ve Minetos, 2006).

Dünckmann (2009) kırsal alanlarda meydana gelen sosyal ve ekonomik değişimleri şu şeklide altında özetlemiştir: Kırsal alanlar tarımda üretkenlikten – verimlilik sonrası döneme geçiş göstermişlerdir. 'Verimlilik sonrası' kavramı, 1990'larda, çağdaş tarımdaki değişimleri ve eğilimleri açıklama ve teorik hale getirme girişimi olarak tanıtılmıştır. Verimlilik sonrası kavramı tarımsal üretime odaklanmanın yavaş yavaş değişik aktiviteler ile yer değiştirmesi, ekosistem hizmetleri ve kültürel alanların korunmasına yönelik taleplerin artması olarak açıklanabilir. Orta sınıfın yerleşik bölgeler haline gelen kırsal bölgelerde soylulaştırmaya karşı duyarlılık artmaktadır. Kırsal alanlarda sosyal ayrışma ve farklılaşma artmaktadır.

Kentlerde yaşanan sanayisizleşme gibi kırsal alanda tarımsızlaşma kendini göstermiştir. Tarımsızlaşma; tarımsal faaliyetlerin klasik olarak yapılmasıyla aile çiftliklerinin küçüldüğü, kırdaki genç nüfusun ekonomik nedenlerle kentlere işe gittiği, bazı kırsal alanların boşaldığı, kırın tüketim gereksinimlerini kentlerden karşılayarak geleneksel üretimin yitirildiği bir süreç olarak tarif edilebilir (Bryson veWyckoff, 2010).

2.3.1. Kırsal soylulaştırma göstergeleri

Teknolojide meydana gelen değişimler, iletişim ve haberleşme araçlarının artışı, internet, üretim araçlarının gelişmesi, son zamanda yaşanan küresel salgınlar yeni bir yerleşim sistemi kurulmasına yol açmıştır. Bu değişimin ilk başlangıcının sanayi devriminin başladığı İngiltere'den başlayarak Amerika ve 2000'li yıllar sonrasında dünyada birçok kırsal yerleşmeyi etkileyen bir sorun olduğu anlaşılmaktadır. Kurulan bu yeni sistem kırsal yerleşmelerin de hızlı bir şekilde değişmesine yol açmıştır.1980'li yıllarda temel ekonomik sektörü tarım ve hayvancılık olan kırsal alanlar da sosyo ekonomik yapı değişmeye başlamıştır. Doğaya yakın olmak isteyen, sakinlik, dinginlik arayışındaki kentliler yoğun üretimle ilgisi olmayan bir grup kırsal alanlara temelli ya da mevsimsel olarak yerleşmektedir. Bunun sonucunda bitkisel üretim ve hayvancılık kırsal alanlarda azalırken yeni gelen grubun ihtiyaçlarını karşılamak üzere yeni işlevler kırsal yerleşimlerde yer seçmekte, araziyi tüketmekte ve yapılı alan ayak izini arttırmaktadırlar.

Bu bilgiler ve literatür taraması ile elde edilen bilgiler ile kırsal soylulaştırmanın göstergeleri nüfus, demografik yapı, ekonomik yapı, emlak piyasası, mekansal değişim başlıkları altında toplanarak, herbir başlığı ölçmek için kullanılabilecek ölçütler Çizelge 2.1 de verilmiştir.

Çizelge 2.1. Kırsal soylulaştırma göstergeleri

Gösterge Ana Alanı	Gösterge	Ölçme /Ölçüt Birimi	Alan Yazın Referansı
Nüfus	Artan nüfus	Zaman içindeki kişi sayısı	Mamonova vd.(2015), Solana-Solana (2010)
	Artan eski şehirli göçmen	Geçmiş "x" yılda şehirden adresini taşıyan oturan yüzdesi	Stockdale (2010) Smith ve diğerleri, (2019) Sutherland (2019)
	Azalan nüfus yoğunluğu	Hane sayısı ile oturan sayısı karşılaştırılması (Oy kullanabilen)	Smith ve diğerleri, (2019)
	Yerel halkın ekonomik gücünün bölgede kalmaya yetmemesi	Dışardan gelen göçmelerin tüm nüfus içerisindeki %sinin hesaplanması	Solana-Solana (2010) Carrosio vd.(2019)
Demografik	Çocuklu genç ailelerin alana taşınması	Zaman içindeki ortalama yaş	Stockdale (2010) Sutherland (2012)
	Artan yaş	Zaman içindeki ortalama yaş	Pistre (2010), Philips ve Smith (2019)
	Soylulaştırıcılar arasında artan eğitim düzeyi	Yeni gelenlerin oturanların eğitim seviyesi	Stockdale (2010) Pistre (2010)
Ekonomik	Yüksek gelir grubu	Bölgedeki ortalama gelir	Stockdale (2010)
	Daha yüksek emekli maaşı alan grup	Bölgedeki ortalama emekli maaşlarındaki değişim	Pistre (2010)
Emlak Piyasası	Artan konut fiyatları	Konut fiyatlarının zamansal kıyaslaması	Carrosio ve diğerleri, (2019) Stockdale (2010)
	Uygun fiyatlı konutların nadiren bulunması	Konut fiyatlarının yerel halkın ortalama geliri ile kıyaslanması	Solana-Solana (2010) Carrosio ve diğerleri, (2019)
	Bölgede konut sayısının artması	Bölgedeki yeni inşaat ruhsatlarının toplam bina sayısına oranı	Stockdale (2010) Gonzalaze (2016)
	Artan ikinci konut sayısı	İkinci konutların toplam konut sayısına bölünmesi	Pistre (2010) Solana-Solana (2010) Mamonova ve Sutherland (2015)
Doğal Çevre ve Kırsal Peyzajın Değişimi	Mevcut konutların yenilenmesi	Toplam yenilenen ev sayısı yüzdesi	Stockdale (2010) Solana-Solana (2010) Richard ve diğerleri, (2014)
	Tarım arazilerinin yerini konut alanlarının alması	Nitelik değiştiren tarım arazisi miktarı	Stockdale (2010)
	Geleneksel konut stoğunun (varsa) yenilenmesi	Geleneksel tarzda restore edilen konut sayısı	Solana-Solana (2010) Richard ve diğerleri, (2014)
	Bölgenin geleneksel konut yapısından farklı konutların sayısının artması	Yeni yapılan konut sayısı	Smith ve diğerleri, (2019) Gonzalaze (2016)
	Tarım arazilerinin eğlence amaçlı turistik kullanıma dönüşmesi	Tarımsal kullanımdan turizme dönen arazi sayısı	Stockdale (2010) Sutherland (2019)
	Konut tipolojisine bağlı değişimler	Yenilenip düzenlenen bahçeli bağımsız konut sayısı / hobi bahçesi/tiny house /konteynır vb.	Solana-Solana (2010) Richard ve diğerleri, (2014)
	Artan enerji ve su tüketimi	Zaman içerisindeki kullanım yüzdeleri ve miktarları	Carrosio ve diğerleri, (2019)

Sadece Türkiye'de değil dünyanın birçok bölgesinde şehir plancıları, coğrafyacılar sosyologlar kırda meydana gelen anlamak için "kırsal soylulaştırma" kavramını anlamaya

çalışmışlardır. Amerika'da (Nelson ve Hines, 2018), İngiltere'de (Philips, 2002), Yunanistan'da (Salvati, 2019), Kanada'da (Michels, 2017), Çin'de (Qian vd., 2013), Türkiye'de (Uysal ve Sakarya, 2012) ve daha birçok yazar dünyanın çeşitli bölgelerinde kırsal soylulaştırma ve kırda meydana gelen dönüşümler ile ilgili çalışmalar yapmışlardır.

Kırsal soylulaştırma değişen sosyal yapı, yaşam biçimi, teknoloji, ulaşım imkânları, ekonomik koşullarla beraber değişmiştir. Özellikle Türkiye'de yapılan kırsal soylulaştırma ile ilgili akademik çalışmalar soylulaştırmanın ilk evresi denilebilecek bir evreyi tanımlamaktadır. Bu evrede sosyo ekonomik düzeyi yüksek gruplar, erişilebilecek ve belirli bir mimari varlığı olan köy yerleşim yerlerindeki mülkleri satın alarak soylulaştırmayı ve "kırsal yerleşmelerin işgalini" gerçekleştirmişlerdir.

Kırsal soylulaştırma kırsal alanlarda hareketliliğe vurgu yapmaktadır. Birinci grup hareketlilik kırsal alanların demografik yapılarında meydana gelmektedir. Kırsal alanlar göç veren yerleşimler olmaktan çıkıp tarım ile ilgisi olmayan göçmenlerin (yeni köylü) istilasına uğramaktadır. Bunun sonucunda kırsal alanlarda yeni gelen kesiminin yarattığı etki ile mülk ve arazi değerleri yükselmekte el değiştiren veya yenilenen evlerin sayısı artmaktadır. Evlerini yazlık olarak kullanan varlıklı aileler, yeni gelenlerin çoğunluğunu oluşturmaktadır. Mülklerin bir kısmı butik oteller veya yeni gelen soylulaştırıcıların ihtiyaçları doğrultusunda restoran ve sanat evi gibi kullanımlara dönüşebilmektedir. Yeni gelenler genelde iyi eğitimli ve meslek sahibidir. Eğitim ve sağlık hizmetlerinin köylerdeki yetersizliğinden dolayı, çocuklu aileler daimi yaşayamamaktadır. Köylerin sosyo-ekonomik yapısı değişmekte, kültürel ve sınıf farklılıkları ortaya çıkmaktadır. Gayrimenkul değerleri çok artınca köylüler alım-satımı karşılayamaz duruma gelmişlerdir. Yeni gelenlerin çoğunluğu beyaz yakalılardan oluştuğu için köyler tarımsal üretim merkezleri olmaktan çıkıp yeni gelen nüfusa yönelik hizmetlerin üretildiği (marketler, restoranlar, konaklama merkezleri vb.) tüketim merkezlerine dönüşmeye başlamışlardır.

3. TÜRKİYE'DE METROPOLİTEN ALANLARDA KIRSAL DÖNÜŞÜMÜ ETKİLEYEN YASAL MEVZUAT

Ülkemizde kır ile ilgili bir planlama bulunmamaktadır ve doğrudan kıra yönelik bir kanun yoktur ama dolaylı olarak pek çok kanun ve yönetmeliğin etkisi ile kır ve kırsal yerleşimler şekillenmiştir. 4348 nolu Mera Kanunu (1998) ve 5403 nolu Toprak Koruma Kanunu (2003 yılı) da kırsal alanları dolaylı şekilde etkilemektedir. 2014 yılında kabul edilen 6537 sayılı yasa ile 5403 sayılı yasada bir takım değişiklikler yapılmıştır. Bu değişiklikler ile asgari tarımsal arazi büyüklüğü ile bir takım standartlar oluşturulmaya çalışılmıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında kırsal yerleşmeler ile düzenlemeleri içeren 442 sayılı Köy Kanunu kırsal yerleşmeler ile ilgili çıkartılmış ilk kanundur. Kanun bugün de geçerlidir. Büyük kentlerin çeperindeki bulunan köyler getirilen yasal düzenlemeler büyük kentlerin çeperlerinde bulunan köy yerleşik alanlarını etkilemiştir. 1984 yılında 3030 sayılı yasa ile kurulan büyükşehir belediyeleri kurulmuş, 5216 sayılı yasa ile büyükşehir belediyelerinin çeperlerindeki köyler kademeli olarak mesafeye bağlı olarak köy tüzel yapısını kaybederek en yakın belde belediyesine bağlı mahalleler haline gelmişlerdir. Ek-1 de Türkiye'de kırsal alanları doğrudan veya dolaylı olarak etkileyen kanun ve yönetmelikler listelenmiştir.

3.1. Türkiye'de Kır-Kent Ayrımı

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından 2014 yılından beri kullanılan nüfus ve idari sınırlara dayanan kır-kent tanımına göre Türkiye'nin %28'i kır, % 72'si kent nüfusu olarak görülmekteydi. Resmi Gazete'de yayımlanan 5393, 6360 ve 6447 sayılı kanunlar uyarınca yapılan idari bölünüş değişikliklerinin kır-kent tanımları sonrasında Türkiye'nin %14'ü kır, % 86'sı ise kent nüfusuna dönüşmüştür. Bu tanımın yalnızca idari sınırlar ve nüfus üzerinden gitmesi kır göstergelerinin ve kır-kent düzeyinde istatistiklerin üretilmesini zorlaştırarak karar mekanizmalarını olumsuz etkilemektedir. 2019-2023 yılları için hazırlanan 11. Kalkınma Planı ile kır-kent tanımının revize edilmesi sorumluluğu TÜİK'e verilmiştir. TÜİK tarafından il ve ilçe düzeyi kır-kent karakteristiğini yansıtmakta yetersiz kaldığından kır-kent tanımlarının kır, kent ve orta yoğun alan olarak yeniden yapılması uygun görülmüştür. Yeni oluşturulan kır-kent tanımına göre Türkiye nüfusunun %17.7'si kır, % 67.3'ü kent, %15'i orta yoğun alan olarak tanımlanan yerleşim yerlerinde gözükmektedir (TÜİK, 2022) (Şekil 3.1.).

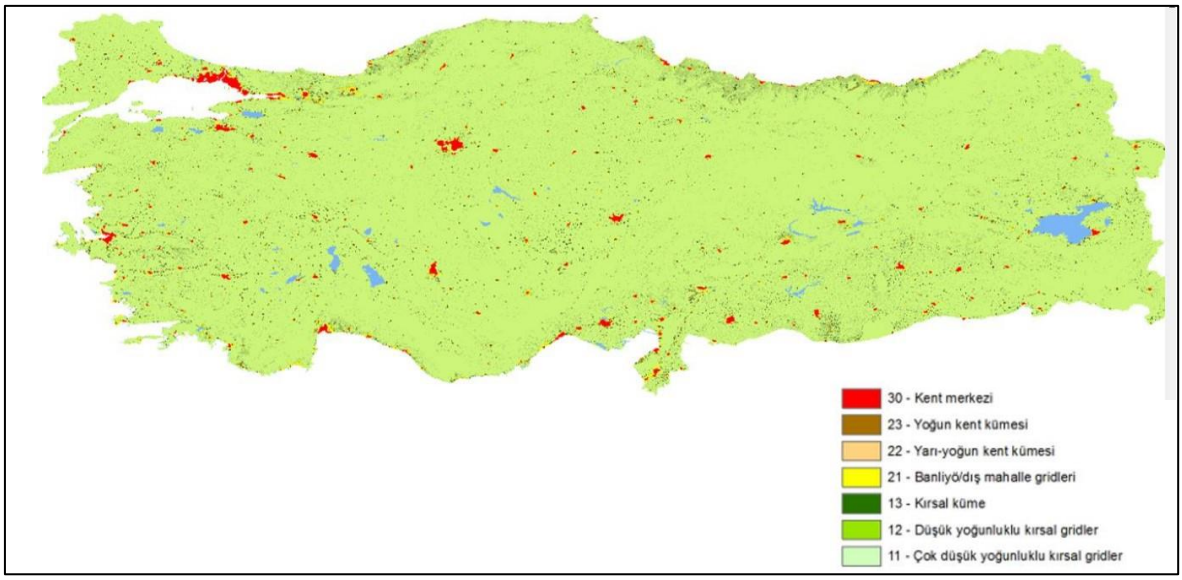

Şekil 3.1. 1 km2 lik grid düzeyinde kır kent sınıfları seviye 2 -2021 (TUİK, 2022)

Kırsal yerleşmeler ile ilgili ülkemizde çıkarılan ilk kanun 1924 yılında kabul edilen 442 sayılı Köy Kanunu'dur. Kanunun birinci maddesi nüfusa dayalı olarak yerleşmeleri tanımlar. Nüfusu 2000 ve aşağısında olan yerleşmeler bu kanun ile köy olarak tanımlanmıştır. Kanunun ilk maddesi "Nüfusu iki binden aşağı yurtlara (köy) ve nüfusu iki bin ile yirmi bin arasında olanlara (kasaba) ve yirmi binden çok nüfusu olanlara (şehir) denir. Nüfusu iki binden aşağı olsa dahi belediye teşkilatı mevcut olan nahiye, kaza ve vilayet merkezleri kasaba itibar olunur ve Belediye Kanununa tabidir." Kanunun ikinci maddesi ile köyü oluşturan elemanları tarif edilmiştir. " Cami, mektep, otlak, yaylak, baltalık gibi orta malları bulunan ve toplu veya dağınık evlerde oturan insanlar bağ ve bahçe ve tarlalarıyla birlikte bir köy teşkil ederler." Bu madde doğal çevre sosyal çevre ve yapılaşmış çevre ile köyü bir bütün olarak ele alındığını belirtmektedir. Yine bu kanunla köylerin nasıl sınırlarının belirleneceğini köyün yönetim ve karar alma biçimleri, köyün ortak mallarının nasıl kullanılması gerektiği yazılı olarak belirtilmiştir (Köy Kanunu, 1924) .

6360 sayılı Ondört İlde Büyükşehir Belediyesi Ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması İle Bazı Kanun ve kanun hükmünde kararnamelerde değişiklik kanunu ile 14 büyükşehir belediyesinin sınırı il sınırı olarak değiştirilmiş, bu büyükşehirlerin mülki sınırları içerisinde kalan köylerin tüzel kişilikleri kaldırılmış ve mahalle olarak bağlı bulundukları ilçe belediyesine katılmışlardır. Köylerin ortak malı olan mera otlak gibi alanlar üzerindeki mülkiyet hakları da yeni bağlandıkları belediyeye geçmiştir (6360 Sayılı Kanun, 2012).

6 Haziran 2018 tarihinde imar barışı adı altında 3194 sayılı İmar Kanunu'nun geçici 16 maddesine dayanılarak hazırlanan kanun ile 31/12/2017 tarihinden önce yapılmış yapılar için yapı kayıt belgesi verilerek bu yapılara yasal bir statü kazanmıştır. Fakat bu kanun öncesinde özellikle kırsal yerleşimlerde arazisi olup plan proje vergi ve harçlar ile uğraşmak istemeyen kişilerce istismar edilmiş herhangi bir plan ve projeye bağlı olmayan denetimsiz yapılar bu tarihten önce yapı kayıt belgesi almışlardır.

7254 Kamu Mali Yönetimi Ve Kontrol Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun'un 10. Maddesi ile 5216 Sayılı Büyükşehir Yasasına ek madde getirilerek "kırsal mahalle" tanımı ortaya konmuştur. Bu tanıma göre: "Köy veya belde belediyesi iken mahalleye dönüşen ve büyükşehir belediyesi sınırları içinde bulunup sosyo-ekonomik durumu, şehir merkezine uzaklığı, belediye hizmetlerine erişebilirliği, mevcut yapılaşma durumu ve benzeri hususlar dikkate alınarak ilgili ilçe belediye meclisinin kararı ve teklifi üzerine büyükşehir belediye meclisinin en geç doksan gün içinde alacağı karar ile kırsal yerleşim özelliği taşıdığı tespit edilen mahalleler, kırsal mahalle kabul edilir. Bu belirlemenin mahalle düzeyinde yapılması esastır" maddesi ile pratikte kırsal yerleşme ile kanun ile kente katılan kırsal alanlara bu özelliklerini yasal olarak sürdürmelerine olanak verecek yeni bir fırsat yaratılmıştır.

3.2. 7143 Nolu Kanun 16. Madde "İmar Affı"

18 Mayıs 2018 tarihinde imar barışı adı altında 7143 sayılı yasa 3194 sayılı İmar Kanunu'nun geçici 16 maddesine dayanılarak hazırlanan kanun ile 31/12/2017 tarihinden önce yapılmış yapılar için yapı kayıt belgesi verilerek bu yapılara yasal bir statü kazanmıştır. Fakat bu kanun öncesinde özellikle kırsal yerleşimlerde arazisi olup plan proje vergi ve harçlar ile uğraşmak istemeyen kişilerce istismar edilmiş, herhangi bir plan ve projeye bağlı olmayan denetimsiz yapılar bu tarihten önce dış görüntüsüyle yapı kayıt belgesi almışlardır.

3.3. Kırsal Kalkınma ve Ankara

6360 Sayılı Büyükşehir Kanunu sonrası, 30 ilde il sınırı, büyükşehir belediye sınırı ile aynı olmuştur. Bu yasa ile Türkiye nüfusunun %77,93'ü kentsel alan içinde kalırken, toplam ülke yüzölçümünün de %51,01'i kentsel toprak haline dönüşmüştür. Bu yasa ile 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Yasası'na 2012 yılında kırsal alanları kalkındırma sorumluluğu

tanımlamıştır (Ek fıkra: 12/11/2012- 6360/7 md.). Büyükşehir ve ilçe belediyeleri tarım ve hayvancılığı destekleyici politikalar geliştirmeye başlamıştır. 5216 ve 6360 sayılı Yasalar ile mahalle statüsüne dönüşen alanlarda belediyeler imar planlarını yapma ve kırsal kalkınma projelerini gerçekleştirme durumundadır.

2023 Başkent Ankara Nazım İmar Planı on altı ilçeyi içermekte, 6360 sayılı Yasanın yürürlüğe girmesiyle Büyükşehir Belediyesi sınırları içerisindeki ilçe sayısı 25'e çıkmıştır. Sonradan katılan ilçelerle birlikte 672 adet köy ve 20 adet belde mahalle statüsüyle büyükşehir belediye sınırları içinde girmiştir (ABB, 2017).

Kırsal alanlardaki yerel ekonomiyi korumak ve sürdürebilmek için üç temel politika geliştirilmiştir: (1) hayvancılığı destekleme (2) Bitkisel üretimi geliştirme (3 Sosyal yaşamı güçlendirme. Hayvancılığı geliştirme kapsamında alınan kırsal yerleşimlerin hayvancılık altyapısının güçlendirilmesi, büyükbaş ve küçükbaş desteği ile kırsal kesimin finansal olarak desteklenmesi, yem temini, açık hayvan pazarı ve mezbaha yapılması, gezen tavuk projesi sayılabilir.

2023 Ankara Nazım Plan Raporu'nda tarımsal kalkınma için kırsal kesimin gelir ve sosyal standartlarının geliştirilmesi, tarımsal üretim ve entegrasyonun sağlanması, gıda güvenirliğinin güçlendirilmesi, kırsal alanda belirli bir işgücü yaratılması hedeflenmiştir (ABB 2023).

4. ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ

Bu tez, mekânsal nicel ve nitel verinin kullanımına dayalı bir çalışmadır. Çalışma alanının kent içindeki zamansal değişimine ilişkin orto fotolar ve uydu görüntülerinin karşılaştırılmasının yanı sıra çalışılan kırsal alanın ekonomik ve sosyal yapısındaki değişimi karşılaştırmayı sağlayacak rakamlar ve mekânsal desen tezde kullanılan başlıca veri kaynaklarıdır. Arazinin tüketimi yıllara göre hesaplanmış ve haritalar üretilmiştir. Ayrıca muhtarla, farklı yerleşiklerle, emlakçılarla, hayvacılıkla uğraşanlarla derin görüşmeler yapılmış, yerleşim alanındaki değişimi, kırsal soylulaştırmanın aktörleri ortaya konulmuştur.

4.1. Verilerin Toplanması ve Analiz Yöntemleri

Arazi kullanım değişiminin izlenebileceği farklı tarihlerdeki uydu görüntüleri üzerinden kırsal alan karakterini etkileyen faktörler ortaya konurken, yere özgün diğer sosyal ve ekonomik verilerin toplanması için derinlemesine görüşme yapılmıştır (Şekil 4.1). Uzaktan algılama ve Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) desteğiyle Ankara'nın Pursaklar ilçesi Sirkeli yerleşimindeki Yeşilova ve Yeşilyurt Mahallelerinde, 1960, 1975, 1983, 1990, 1998, 2015, 2019 yılları ortofotoları ve 2021 Google Earth görüntüleriyle mekan-zamansal analizler yapılmıştır. Tarım ve Orman bakanlığından 1/25.000 ölçekli tarım toprakları ile ilgili harita alınmıştır. 2022 yılı arazi kullanımı (SAK) ve arazi sınıfları (AKK) paftaları oluşturulmuş, CBS yardımıyla ilgili toprak ve arazi kullanım sınıflarının alanları hesaplanmıştır. 1969, 1975, 1983, 1990, 1998, 2008,2015, 2019 tarihli Harita Genel Müdürlüğü'nden alınan ortofotolardan dönemsel olarak ArcGIS programında binalar sayısallaştırılmıştır. 2021 tarihli Google earth görüntüsü koordinatlı bir şekilde altlık olarak kullanılarak 2021 tarihine kadar yapılan binalar sayısallaştırılmıştır. 1969, 1975, 1983, 1990, 1998, 2008,2015, 2019 tarihli Harita Genel Müdürlüğü'nden alınan ortofotolardan dönemsel olarak değişen yol ağı sayısallaştırılmıştır. 2021 tarihli Google Earth görüntüsü koordinatlı bir şekilde altlık olarak kullanılarak 2021 tarihine kadar yapılan yollar sayısallaştırılmıştır. Yerleşmenin fiziksel büyümesi 1969-2021 yılları arasında görsel hale getirilmiştir. Endeksa'dan 28.11.2022-28.12.2022 tarihleri arasında 1 aylık ücretli üyelik alınarak mahalle bazındaki verilere ulaşılmış, bölgeye ait arazi değerleri ve sosyo-ekonomik gösterge verileri elde edilmiştir. Endeksa internet veritabanında genelde mahallelerin demografik yapısı genel olarak bulunmaktadır. TAKBİS veritabanından yararlanılarak parsel bazında alım-satım bilgileri yoğunlukları sorgulanarak 2010-2022 yılları için harita halinde üretilmiştir.

Yapılaşmış alan, yıllar ve nüfus göz önüne alınarak Arazi Tüketim Oranı (LCR) hesaplanmıştır. Yıllara göre yapılı alanın ve yol miktarının artışı CBS desteğiyle bulunmuş, yapılı alan ayak izi ölçülmüştür. ESRI Living Atlas portalında 2017-2022 arası Sentinel 2 uydu görüntülerinde 6 spektral bantta 9 ayrı sınıf arazi örtüsü ve arazi kullanımı araştırılmış, NDMI ismiyle toprağın nemliliği ölçen sınıf bulunmuştur.

Bu kantitatif analizlerden sonra kalitatif analizlerde, saha çalışmasında aktörlerle mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Ayrıca konut tipolojisindeki değişimin ortaya konulması için gözleme dayalı saha çalışması ve fotoğraflama yapılmıştır (Şekil 4.1). Kırsal soylulaştırma sürecin aktörleri ve itici güçleri modeli üzerinde çalışılmış, kırsal soylulaştırma sürecinin aktörleri derin görüşmeler ile belirlenerek süreç içindeki rolleri tanımlanmıştır.

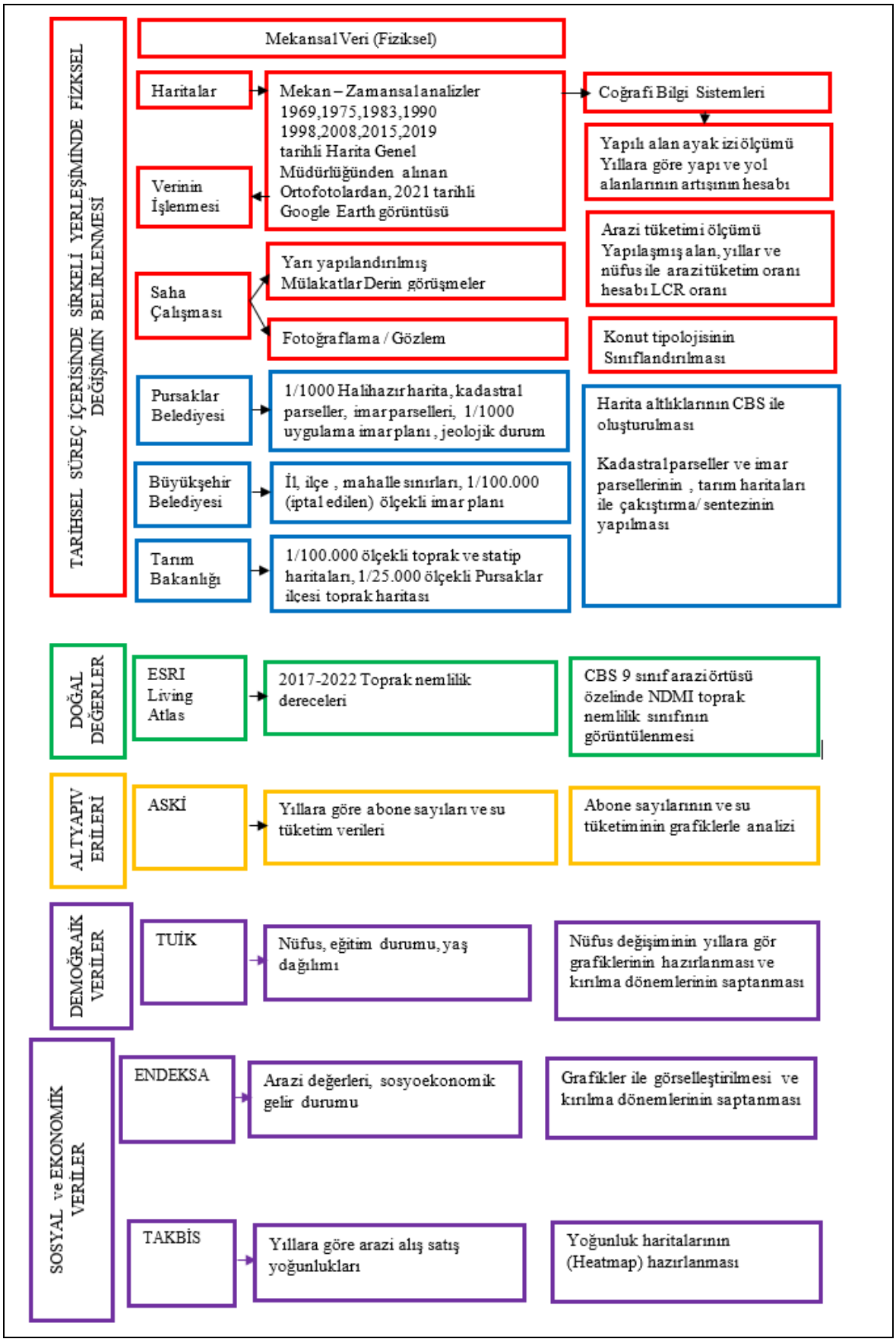

Şekil 4.1. Araştırma verisinin elde edilme süreci

TÜİK adrese dayalı kayıt sisteminde hane halkı gelir durumları, eğitim durumları, göç istatistikleri mahalle bazında yayınlanmadığından dolayı bu çalışma için önemli bir kısıt oluşturmuştur. Ayrıca bölgeye yerleşen soylulaştırıcıların (yeni köylülerin) belirli bir zaman diliminde (hafta sonları ve daha çok bahar ve yaz aylarında) mevsimsel olarak bölgede bulunmaları ve Covid-19 gibi küresel bir salgının yaşanmış olmasının olumsuz etkileri sonucunda derin görüşme sayısı sınırlı düzeyde kalmıştır.

4.2. Yapılı Alan Ayak İzi ve Arazi Tüketimi

Öncelikle sayısallaştırılan her bir dönem için yol ve bina taban alanları toplanarak yapılı alan ayak izi hesaplanarak yıllara göre değişimi ortaya konmuştur. Daha sonra arazi tüketim oranı (Land consumption rate LCR) hesaplanmıştır. LCR bir çeşit kompaktlık göstergesi olarak nitelendirilebilir. LCR aşağıdaki formül ile hesaplanmaktadır (Sharma, Pandey ve Mathawat, 2012).

$$\text{LCR} = \frac{A}{P} \tag{4.1}$$

A = Yapılaşmış alan (ha)

P =Nüfus

$$\text{LAC} = \frac{A_2 - A_1}{P_2 - P_1} \tag{4.2}$$

A1 ve A2 = Yıllar arasındaki yapılaşmış alan farkı (ha)

P1 ve P2 = Yıllar arasındaki nüfus farkı

Arazi tüketimindeki değişim oranı ve yapılı alan ayak izi yıllara göre yerleşim alanındaki değişimin betimlenmesinde kullanılacaktır.

5. ANKARA PURSAKLAR İLÇESİ SİRKELİ MAHALLESİ'NDE KIRSAL SOYLULAŞTIRMANIN İZLERİ

Sirkeli, eski yerleşim birimlerindendir. "Sirkeli Kale" Galat dönemi kalelerindendir. Etrafı yüksek tepelerle çevrili, çanak şeklinde bir arazi yapısına sahiptir. Bizanslılar döneminde de yerleşmeler devam etmiştir. Osmanlı Belgelerinde "Ulu Sirkelü" ve "Kiçi Sirkelü" (Küçük Sirkeli) olarak geçmektedir. 1463 yılı öncesi iskân yerlerinden olan köyde 1571 yılında Ali oğlu Süleyman Efendi'nin yaptığı "Süleyman Çavuş Camii'nin ve bu Camii için kurduğu vakıf kaydı vardır. 21 Ekim 1920'de TBMM Başkanı Gazi Mustafa Kemal Paşa ve Bakanlar Kurulu İmzası ile Sirkeli Köyü Nahiye yapılmıştır. 28 Kasım 1920'de bucak merkezi olmuştur. Sirkeli'de 1992 yılında Belediye Teşkilatı Kurulmuştur. 1994 yılında yapılan mahalli idareler seçimleri ile belediye başkanı göreve başlamıştır. 3 ayrı belediye başkanı görev yapmıştır (http://www.sirkelider.com/koyumuz).

23.07.2004 tarihli ve 25531 Sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunun geçici 2'inci maddesi gereğince Ankara Büyükşehir Belediyesi sınırını belirleyen 50 km yarı çap içinde kaldığından Ankara Büyükşehir Belediyesi sınırına dahil edilmiştir. 2008 yılında yapılan düzenleme ile Pursaklar Beldesi Pursaklar İlçesi olmuş, Sirkeli Yeşilyurt ve Yeşilova Mahalleleri Pursaklar İlçesi'ne bağlanmıştır.

Sirkeli yerleşmesine Ulus'tan saate bir kalkan minibüs tipi toplu taşıma araçları ile ulaşmak mümkündür. Ayrıca sabah ve akşam saatlerinde EGO otobüsleri ile Ostim, Sirkeli arası çalışan bir hat mevcuttur. Bunun dışında ulaşım özel araçlar ile sağlanmaktadır.

5.1. Sirkeli'nin Yeri ve Konumu

Sirkeli yerleşmesi Ankara metropolitan alanın kuzeyinde Pursaklar ilçesi sınırları içerisinde yer almaktadır (Harita 5.1). Kızılay'a uzaklığı ~33 km dir. Batısında Keçiören ilçesine bağlı, Güzelyurt, Çalzesi ve Karşıyaka Mahalleleri, güneyinde Kösrelik ve Abadan Mahalleleri, Kuzeyinde Yuva ve Karaköy Mahalleleri, doğusunda Karşıyaka Mahallesi yer almaktadır.

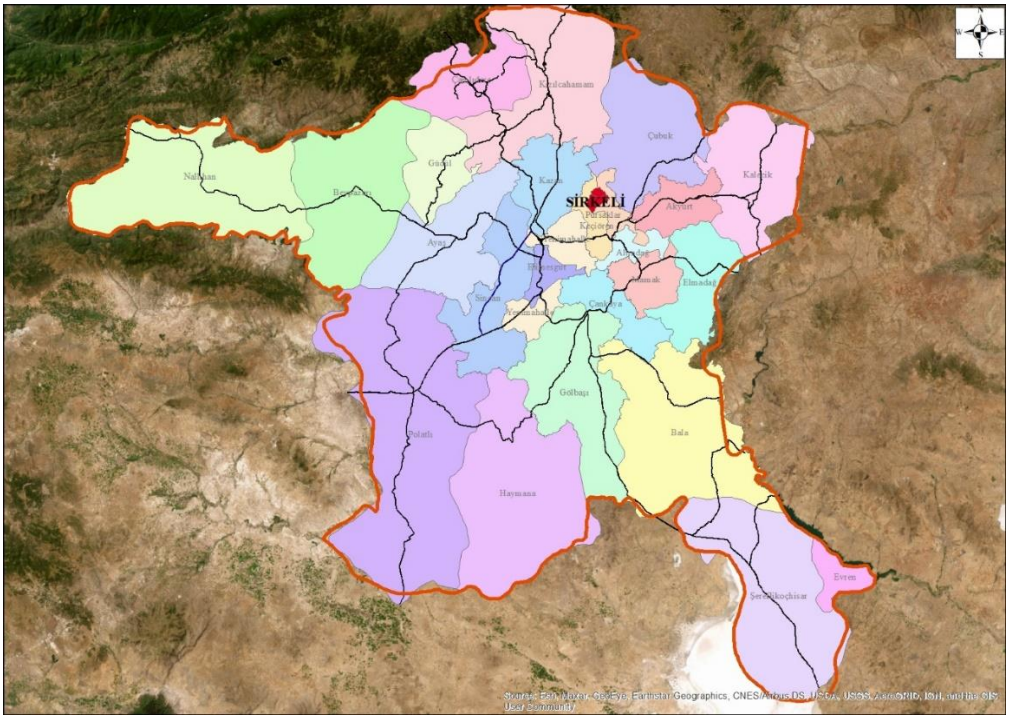

Harita 5.1. Sirkeli'nin konumu

5.2. Demografik ve Sosyo-Ekonomik Yapı

Sirkeli yerleşmesi içinde bulunduğu yerleşimler içinde bir merkez görevini üstlenmiştir. Bucak merkezi olduğu dönemde Sirkeli yerleşiminin 2010 yılına kadar nüfus açısından çok fazla değişmediğini, ama 2010 yılından sonra nüfusunun giderek azaldığı görülmüştür (Şekil 5.1.). Grafiğe bakıldığı zaman 1990 senesi nüfusunun 2039 kişi olduğu görülmüştür. Bu durum imar planı ile yapılan 2011 yılı hedefli 5700 kişilik nüfus projeksiyonun çok gerçekçi olmadığını göstermektedir. Dönemlere ayrıldığında ise nüfusun fazla artmadığı 1990'e kadar olan süre 1. Dönem, 1990-2000 arası nüfusun ivmelendiği ve belediye olunan 2. Dönem, 2000'den sonrası belediyenin kapandığı ve mahalleye dönüşen yerleşimde 3. Dönem olarak sınıflandırılabilir.

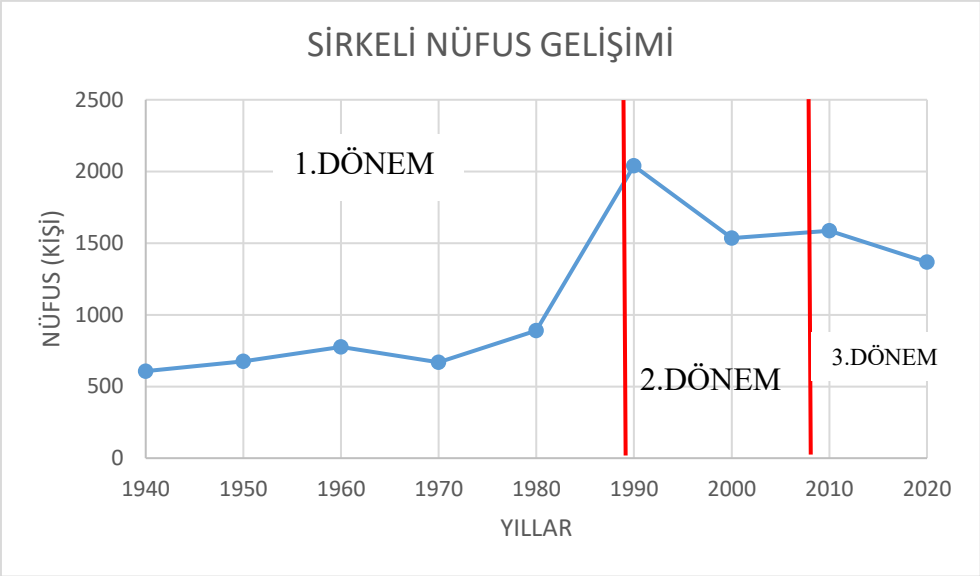

Şekil 5.1. Sirkeli nüfus değişimi (1940-2021) (TÜİK, t.y).

Grafikte 1980-1990 yılları arasındaki artış normal nüfus artış hızının dışında bir artıştır. Büyük ihtimalle bu artış belediye olmak için gerekli 2000 kişi şartını sağlamak için Ankara'da yaşayanların da nüfus kayıtlarını yerleşmeye aldırmaları ile oluşan bir artıştır. Belediye teşkilatı kurulduktan sonra azalma yaşanmasıda bu görüşü desteklemektedir. 2010 yılından sonraki azalma ise yerleşmedeki gençlerin iş ve eğitim konusundaki kısıtlardan kaynaklı genç nüfusun Pursaklar ve Saray'a taşınmasının sonucudur.

2022 yılı TÜİK verilerine göre Sirkeli Yeşilyurt ve Yeşilova mahallerinin eğitim durumu, sosyo-ekonomik statüsü, yaşa göre dağılım verileri aşağıdaki grafiklerde belirtilmiştir. Verilere bakıldığı zaman toplam nüfusun %37 sinin ilkokul mezunu olduğu, %23 'ü ortaokul mezunu , %20'lik bir oranın ise lise mezunu olduğu görülmüştür. Herhangi bir lisans programından mezun olanlar %8 oranındadır. Okuryazar ve ilkokul mezunu toplamı %57'dir. Dolayısıyla yerleşik halkının eğitim seviyesinin yüksek olmadığı söylenebilir (Şekil 5.2.).

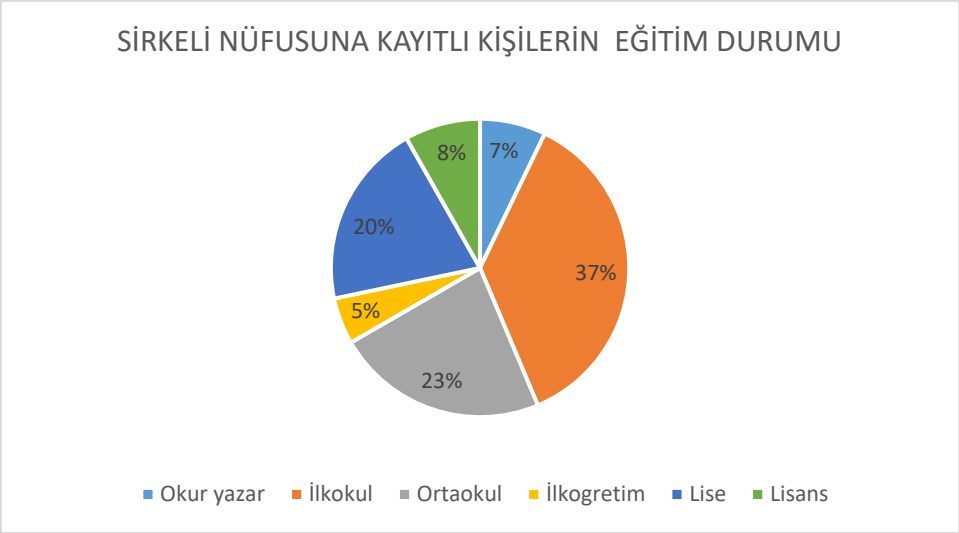

Şekil 5.2. Sirkeli nüfusuna kayıtlı kişilerin eğitim durumları 2021 (Endeksa, 2021).

Nüfusun sosyo-ekonomik statüsüne bakıldığında (18.12.2022 tarihi itibarıyla) %35'lik bir grubun C grubuna dahil olduğu, bu grubu %26'lık bir oranla D grubunun takip ettiği, B grubuna dahil olanların ise toplam kayıtlı nüfusun %20'sini oluşturduğu görülmüştür. Orta ve Orta altı grubu temsil eden C ve orta altı grubu temsil eden D grubunun %61 ini oluşturduğu görülmüştür. A+ grubu ise sadece %3 lük bir oranı olduğu görülmektedir (Şekil 5.3.).

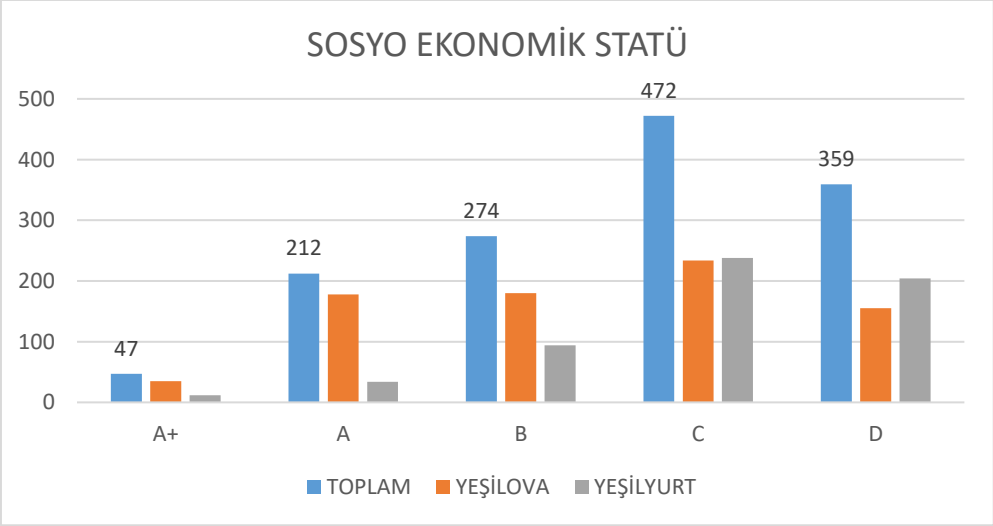

Şekil 5.3. Sirkeli nüfusuna kayıtlı vatandaşların sosyoekonomik statüsü (Endeksa, 2021). (A^+ üst gelir grubunu, A üst altı gelir grubunu, B orta gelir grubunu, C orta alt, D grubu ise düşük gelir grubunu göstermektedir). Bu gelir durumu dağılımı nüfusa kayıtlı kişileri kapsamaktadır. Dışarıdan gelip nüfusa kayıtlı olmayan kişilerin bilgileri grafiğe dahil değildir.

Mahalle nüfusuna kayıtlı kişilerin yaş dağılımı incelendiğinde +65 yaş grubunun %17'lik oranla nüfus içinde en fazla paya sahip olduğu görülmektedir. Bu gruba 55-59 (%7) ve 60-64 yaş (%8) grupları da eklendiğinde nüfusun %32'sini emeklilik döneminde aktif olmayan yaşlı nüfusun oluşturduğu görülmektedir. (Ankara İli'ne bakılırsa +65 yaş nüfusun %9'u , Türkiye'de ise %9,5'idir). Genç yaş grubu 0-24 %30, orta yaş grubu ise %48'ini oluşturmaktadır (Şekil 5.4.).

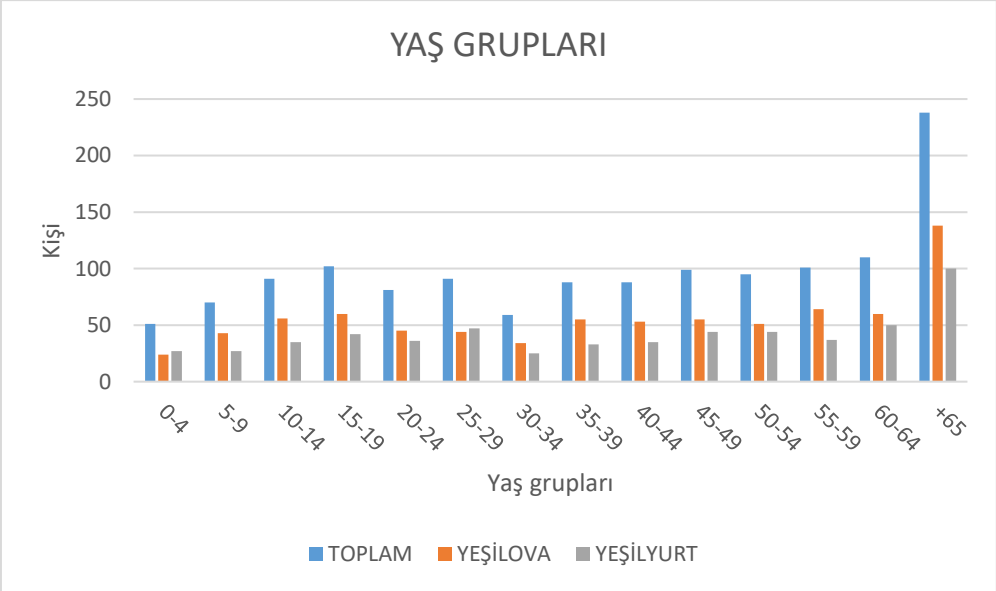

Şekil 5.4. Sirkeli nüfusuna kayıtlı vatandaşların yaş grupları dağılımı (Endeksa, 2021).

5.3.Ekonomik Yapının Değişimi

1997 yılı İller Bankası Sirkeli Nazım İmar Planı Açıklama Raporu'na göre tarım, meyvecilik ve hayvancılığın ana geçim kaynağı olduğu, 2500 hektar ekili alanda vişne, elma, armut gibi meyveler, sebze, buğday, arpa, yulaf gibi tahıllar ve nohut gibi baklagiller yetiştirildiği vurgulanmıştır. Büyükbaş, küçükbaş hayvancılık ve arıcılık yapılmaktadır. Derin görüşmeler sonucunda Sirkeli'de hayvancılık faaliyetlerine uygun alanları giderek azaldığı köydeki hayvan varlığının önceki yıllara göre azaldığı üreticiler tarafından belirtilmiştir. 2000 yılı sektörel dağılım verileri incelendiğinde tarım sektöründe çalışanların %77 lik bir oranla birinci sırada yer aldıkları görülmüştür. (Şekil 5.5.)

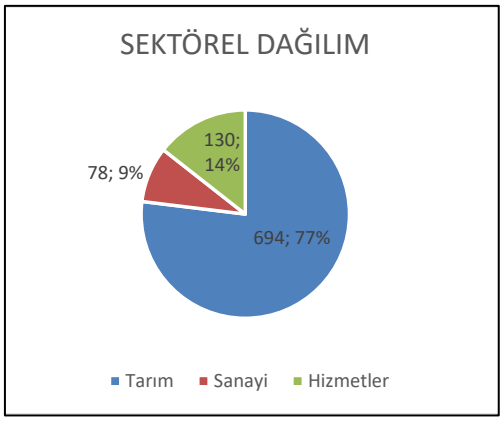

Şekil 5.5. Sirkeli sektörel dağılım 2000 yılı (TÜİK, t.y)

5.4. Tarım Toprakları ve Tarımsal Arazi Kullanımı Değişimi

Sirkeli'de tarım toprakları ile çalışmalar 1980 yılında başlamış son güncellemeler ise 2007 yılında yapılmıştır. Tarım ve Orman Bakanlığı Toprak Koruma ve Değerlendirme Dairesi'nden alınan 1/25.000 ölçekli tarım toprakları haritası incelendiğinde 1/1000 imar planı yapılan alanda I – II –III. Sınıf tarım arazilerinin bulunduğu görülmektedir. (Harita 5.2.)

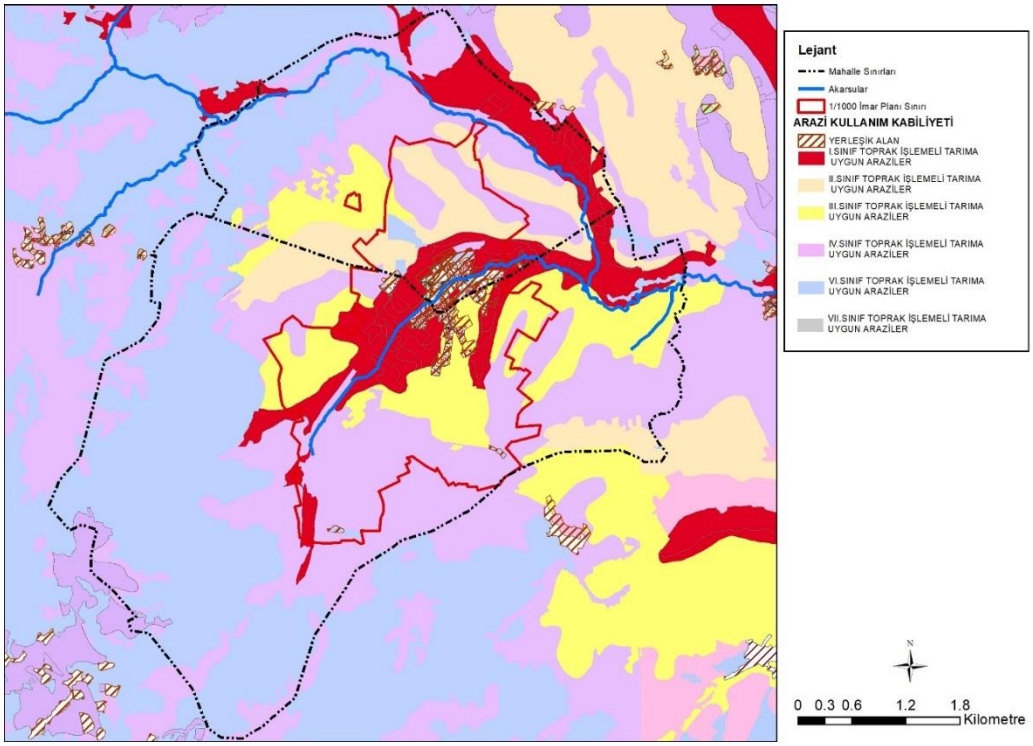

Harita 5.2. Arazi kullanım kabiliyet sınıflaması (Tarım Bakanlığı Toprak Reformu Genel Müdürlüğü Toprak Koruma ve Arazi Değerlendirme Dairesi Ankara)

Sirkeli Beldesi'nin arazi kullanım kabiliyet sınıflaması incelendiğinde; %50'si V. Sınıf arazi gibi görünsede, bu alanlar tarımsal arazi kullanımı paftasıyla çakıştırıldığında, mera, fundalık alanlarında kaldığı görülmektedir. Toplam alanın %4'ü I. sınıf toprak işlemeli tarıma elverişli arazi (genelde akarsu kenarı ve düzlük alanlar) % 8'i ise II. sınıf toprak işlemeli tarıma elverişli arazidir (Şekil 5.6.).

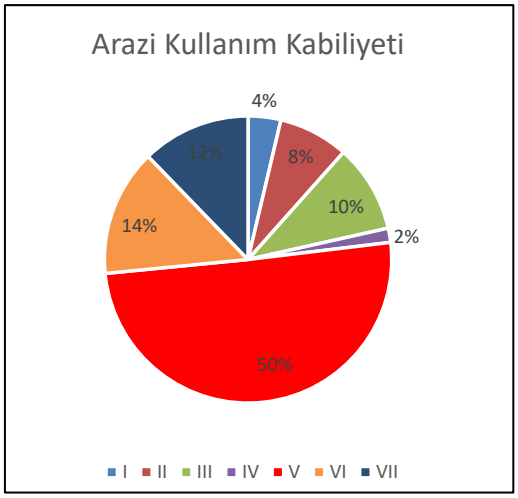

Şekil 5.6. Arazi kullanım kabiliyet sınıfları dağılımı

Arazi kullanım kabiliyeti sınıflaması ile 1/1000 imar planı sınırları çakıştırıldığı zaman imar planı içerisindeki tarım topraklarının %20' sinin birinci sınıf tarım toprağı %11'nin ise ikinci sınıf tarım toprağı olduğu hesaplanmıştır (Şekil 5.7.). Yaklaşık 176 hektar birinci sınıf tarım toprağı ve 96,8 hektar ikinci sınıf tarım toprağı konut, yol ve diğer kullanımlar için tarımsal üretim vasfını imar planı ile arsaya dönüşerek kayıp etmiştir.

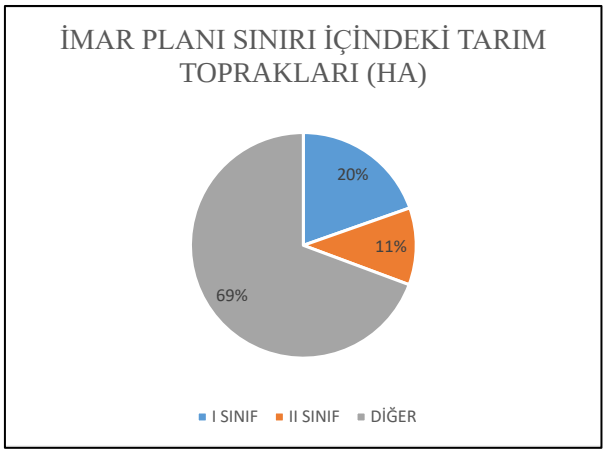

Şekil 5.7. İmar planı sınırı içinde kalan 1. ve 2. Sınıf tarım toprağı oranı (Yazar tarafından CBS ile hesaplanmıştır.)

Tarım toprakları arazi kullanımı açısından değerlendirildiğinde %65 gibi büyük bir oranla kuru tarım alanlarının bölgede yer aldığı görülmüştür. (Harita 5.3.) (Şekil 5.8). Köyün Bağlum yönündeki girişinde yer alan engebeli alanların köyün merası ve fundalık olduğu görülmüştür. Kuru tarım arazileri genelde köyün içinde eğimli olmayan arazilerde yer almaktadır. (Harita 5.3.)

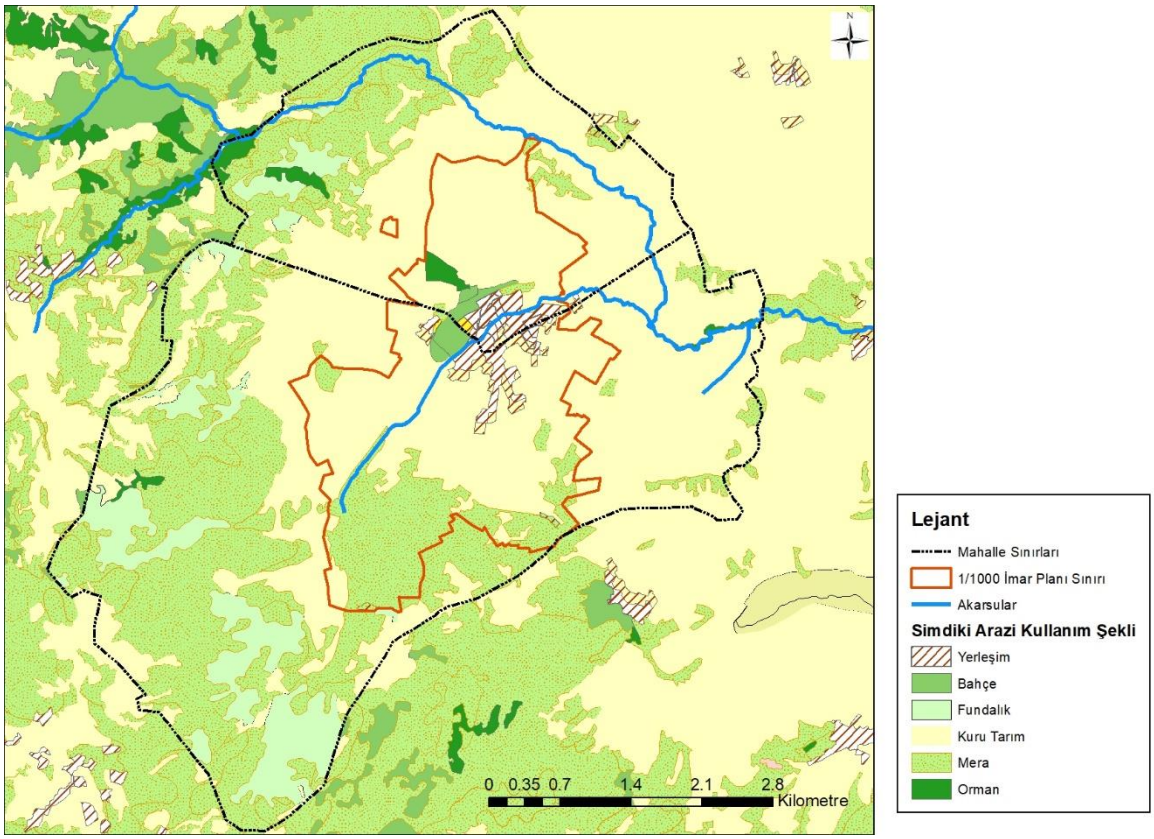

Harita 5.3. Tarımsal arazi kullanımı (SAK) (Tarım ve Orman Bakanlığı Toprak Reformu Genel Müdürlüğü Toprak Koruma ve Arazi Değerlendirme Dairesi Ankara)

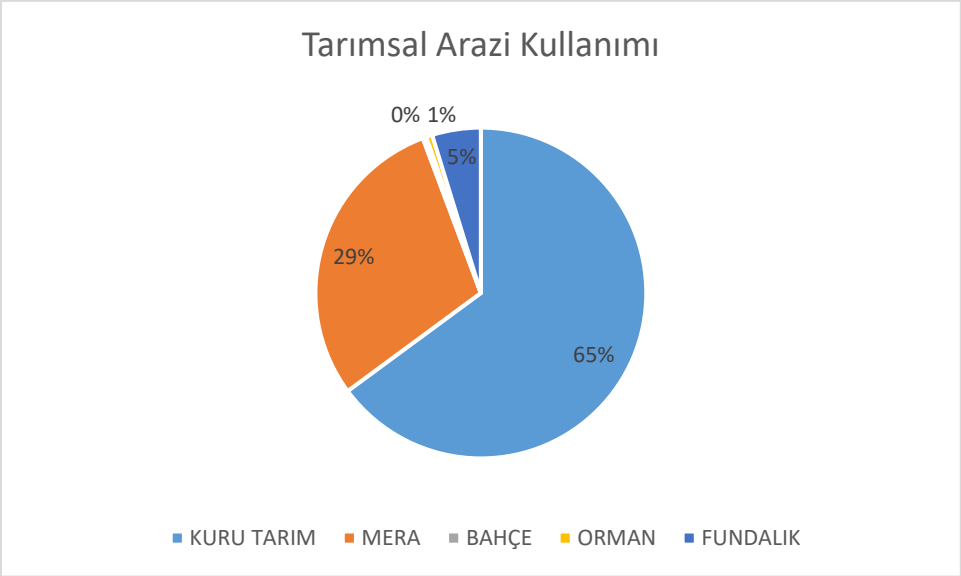

Şekil 5.8. Tarımsal arazi kullanımı

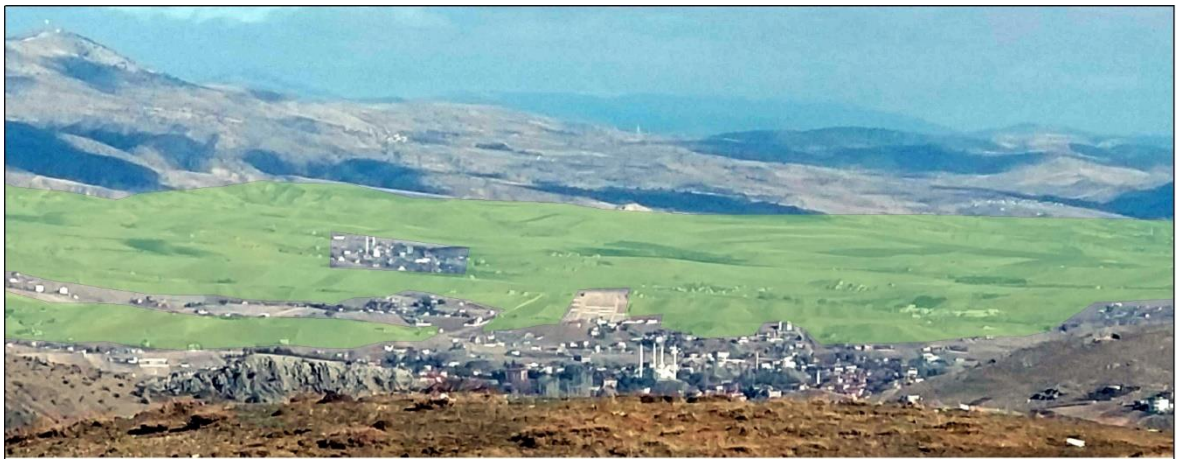

Resim 5.1. Güney yönünden Sirkeli'nin genel görünüşü ve kuru tarım alanları (17.11.2020) (Resimde kuru tarım alanları yeşil ile işaretlenmiştir.)

Pursaklar İlçe Tarım Müdürlüğü'nden alınan verilere göre Sirkeli için Çiftçi Kayıt Sistemi (ÇKS) verileri değerlendirilmiştir. ÇKS, tarımsal desteklemelerin izlenebilir, denetlenebilir, raporlanabilir ve sorgulanabilirliğinin sağlanmasını, doğru ve sağlıklı değerlendirilmelerin yapılabilmesi için çiftçi bilgilerinin merkezi bir veri tabanında toplanmasını zorunlu kılan bir kayıt sistemidir. ÇKS belgesi elde eden çiftçiler, devlet desteği, teşvik, hibe ve kredilerden yararlanmaktadır. Sirkeli için ilk defa 2017 yılında başlayan kayıtlarda 126 çiftçi kayıt yaptırmış, toplam 4243,9 dönüm için teşvik almıştır. Vişne, elma, ceviz, üzüm, arpa, fiğ, yulaf, buğday, biber, balkabağı, hıyar, kavun, domates, patates için başvuru yapılmıştır. 2018 yılında 139 çiftçi toplam 4501,337 dönüm için teşvik almıştır. 2017 yılı ürünlerine ek

olarak nohut eklenmiştir. 2019 yılında ise 240 çiftçi toplam 4762,392 dönüm ekili alanda teşvik almıştır. Bir önceki senedeki ürünlere ek olarak şeftali, vişne, kayısı ve armut kayıt sistemine girmiştir. 2020 yılına gelindiğinde 307 çiftçi 5938,641 dönüm ekili alanda faaliyet göstermiştir. Bir önceki senenin ürünlerine ek olarak karpuz, yem bezelyesi, marul, fındık, korunga ve yonca için başvuru yapılmıştır. Son olarak 2021 yılı kayıtlarına bakıldığında toplam 337 çiftçi toplam 6286,132 dönüm ekili alan için başvuru yapmış, bir önceki senenin ürünlerine ek olarak tere, tiritikale (buğday-çavdar melezi), fasulye, dereotu ve badem listede yer almıştır. Dolayısıyla ÇKS kayıtlarına göre 2017'den 2021 yılına kadar çiftçi sayısı, ekili alan miktarı ve ürün çeşitliliği artmıştır (Çizelge 5.1.).

Çizelge 5.1. Yıllara göre Sirkeli ÇKS verileri

Yıl	Toplam Çiftçi Sayısı	Toplam Ekili Alan (dönüm)
2017	126	4243,9
2018	139	4501,337
2019	240	4762,392
2020	307	5938,641
2021	377	6286,132

Ayrıca Ankara Büyükşehir Belediyesi traktörü olan ve ÇKS kaydı olan çiftçiye Başkent kart aracılığıyla mazot ve sıvı gübre desteği, tohum ve fide desteği yapmaya devam etmektedir. Çizelgeden anlaşılacağı üzere Sirkeli'de yerli halk hala tarım faaliyetleri ile uğraşıp tarımsal üretim yapmaktadır.

5.5. Yapılaşma İmar Barışı ve Arazi Fiyatları

Sirkeli'deki değişimi anlamak için Tapu Bilgi Sistemi Takbis kayıtlarından 2010 – 2019 yılındaki satışlar analiz edilmiştir (Şekil 5.10.-Şekil 5.19).

Haritalar incelendiğinde 2010 yılı ve sonrasında Sirkeli'de çok sayıda parselin el değiştirdiği görülmektedir. Haritada açık renkler 1 defa alış satış olan parselleri renk kırmızıya doğru değiştikçe 4 veya daha fazla sayıda el değiştiren parseller olduğu görülmektedir. Çok el değiştirmiş yerlerin büyük çoğunluğu imar planı dışında kalan hobi bahçesi olarak kullanılan hisseli parsellerdir. 2010 yılı sonrası planla gelen bir altyapı ve yol ağı fazlalığı görülmekte, 2012 yılında yerleşimin kuzeyinde, 2013 yılında ise yerleşimin kuzeyinde ve doğusunda alış satış artmıştır. 2014 yılında Bağlum yolu tarafında hareketlilik yaşanmıştır. Alış satış yoğunluğunu 2015, 2016 ve 2017 yıllarında özellikle imar planı içinde kalan bölgede arttığı

görülmüştür. 2018 yılında imar affı etkili olmuştur. Endeksa sitesinden alanın alış satış işlem adetleri incelendiği zaman ise genelde alım işlemlerinin imarlı veya imarsız boş araziler üzerinden gerçekleştiği görülmektedir. 2018 yılında Yeşilova mahalesinde toplam 228 alış satış işlemi gerçekleştirilmiştir. Bu sayı Yeşilova mahallesinde ise 2018 senesi için 468 olarak gerçekleşmiştir. Bu sayı imarlı 1867 parselin ~%30 unu oluşturmaktadır. İmarlı parsel sayısı CBS ortamında parselasyon planının imar planı sınırı ile çakıştırılması ile belirlenmiştir.

Endeksa sitesinden alınan arazi değerlerinde özellikle 2018 yılından sonra arazi değerlerinde hızlı bir yükselme olduğu görülmektedir. Ortalama arazi değeri imarlı arsalar için Yeşilova Mahallesi'nde Ocak 2018'de ortalama arazi değeri 122 TL/m2 iken bu değer Kasım 2022 itibarı ile 768 TL/m2 değerine ulaşmıştır. Yeşilyurt Mahallesi'nde ise Kasım 2018'de yaklaşık arazi değeri 130 TL/m2 iken Kasım 2022 ayı itibarı ile bu değerin yaklaşık 6 kat arttığı ve 901 TL/m2 olduğu görülmektedir. Bölgede arazi değerlerinin bu kadar hızlı yükselmesinin nedeni olarak imar barışı sonrası bölgeye olan yoğun talebin yol açtığı belirtilmiştir (Şekil 5.9.).

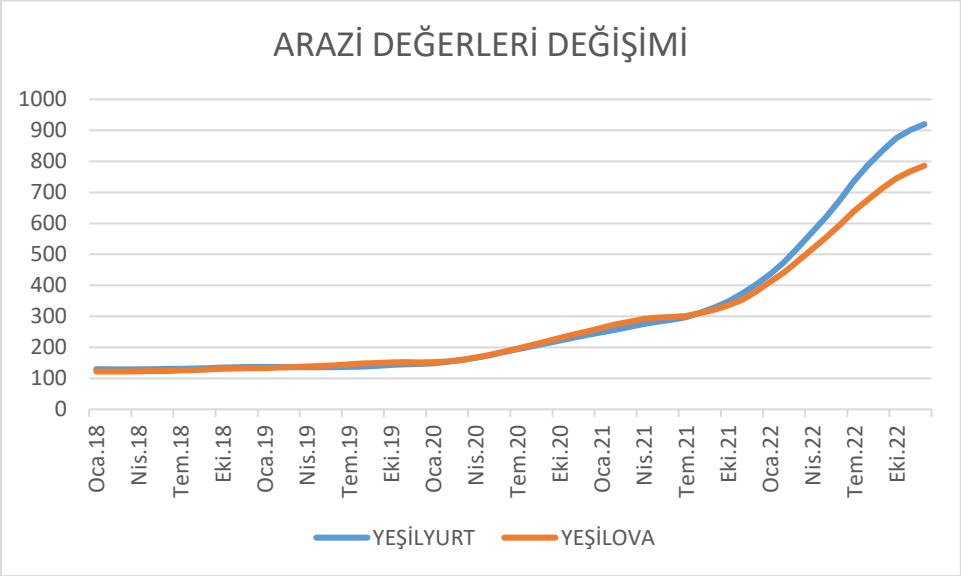

Şekil 5.9. Sirkeli Yeşilyurt ve Yeşilova mahalleri imarlı arazilerin değer değişimi (TL/m2) 2018-2022 (Endeksa, 2021).

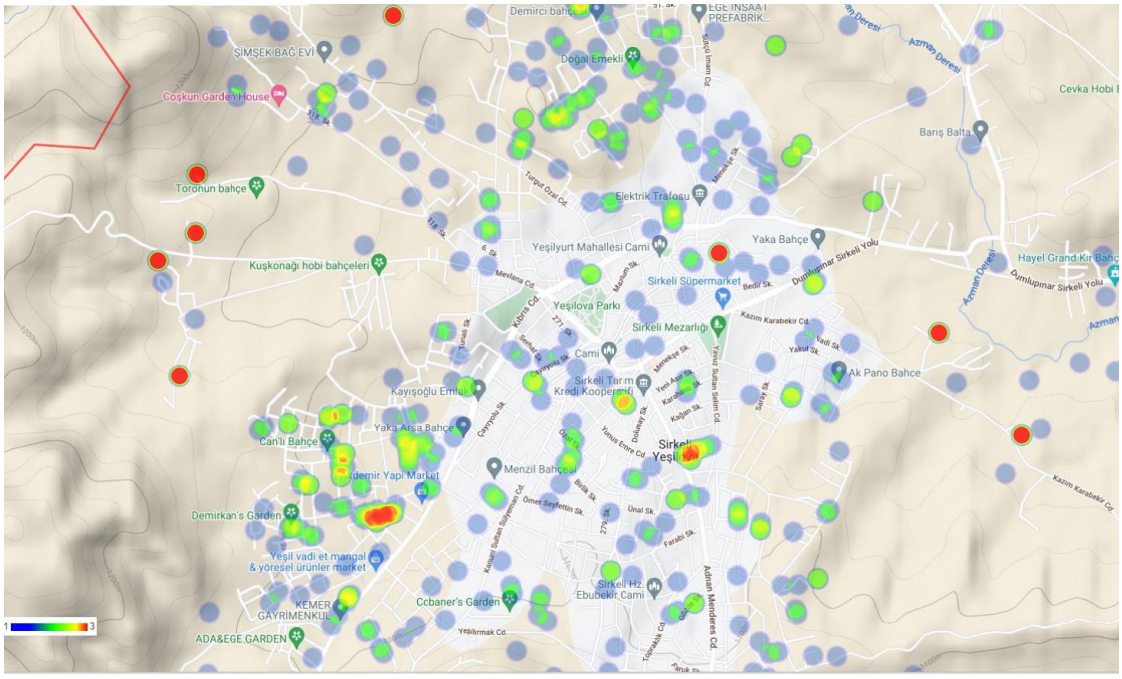

Şekil 5.10. Takbis sistemi gayrimenkul alış satış yoğunlukları 2010

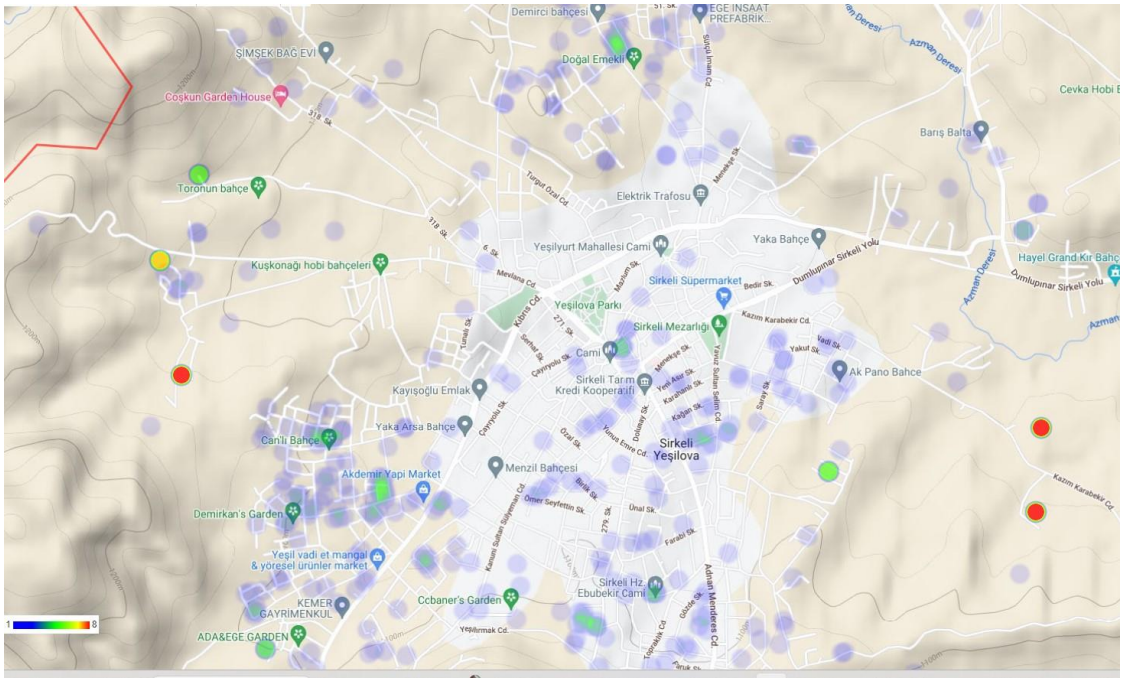

Şekil 5.11. Takbis sistemi gayrimenkul alış satış yoğunlukları 2011

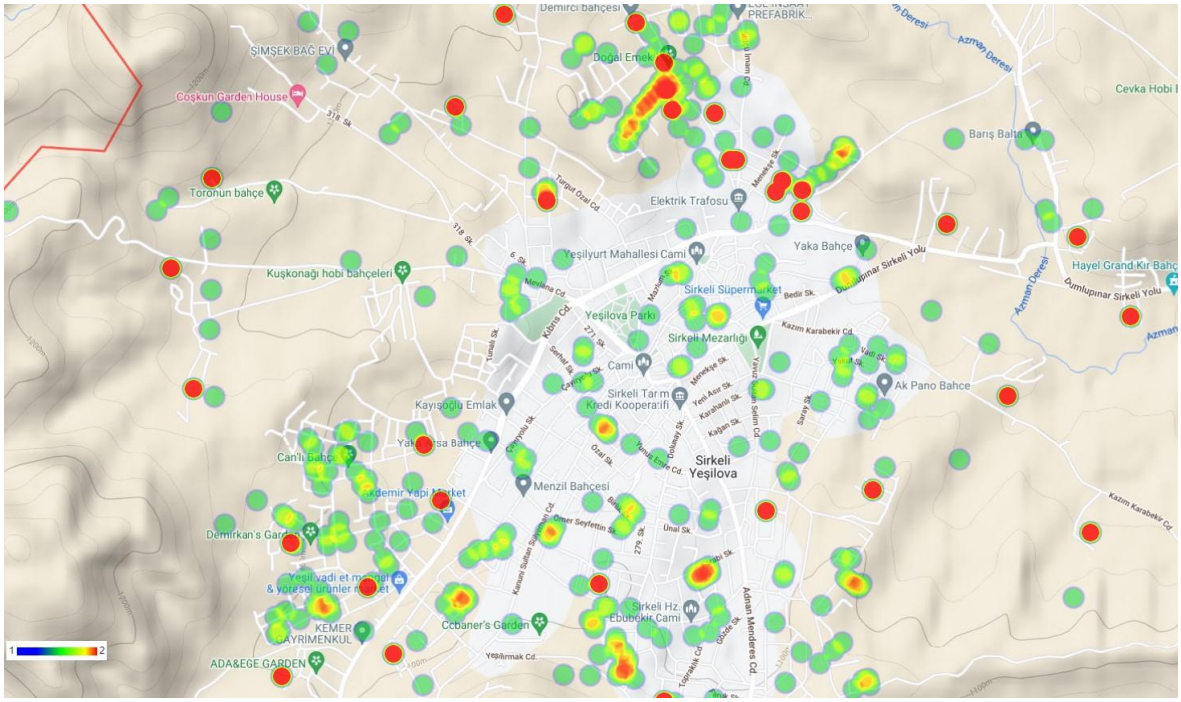

Şekil 5.12. Takbis sistemi gayrimenkul alış satış yoğunlukları 2012

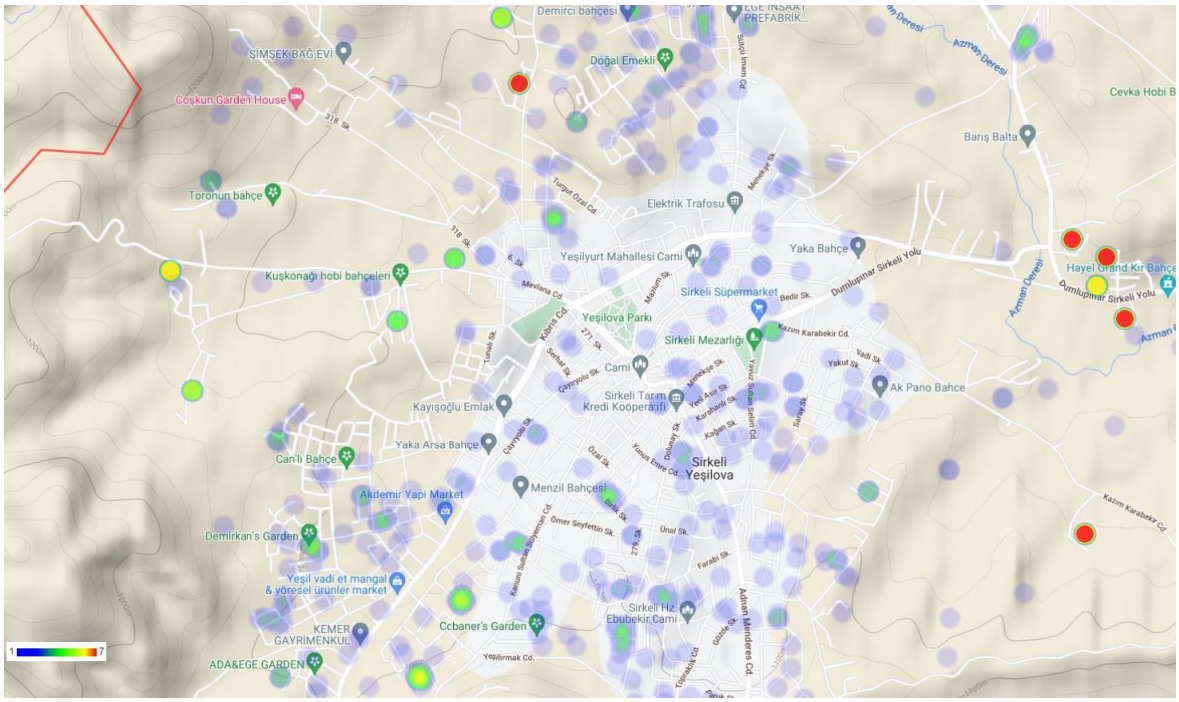

Şekil 5.13. Takbis sistemi gayrimenkul alış satış yoğunlukları 2013

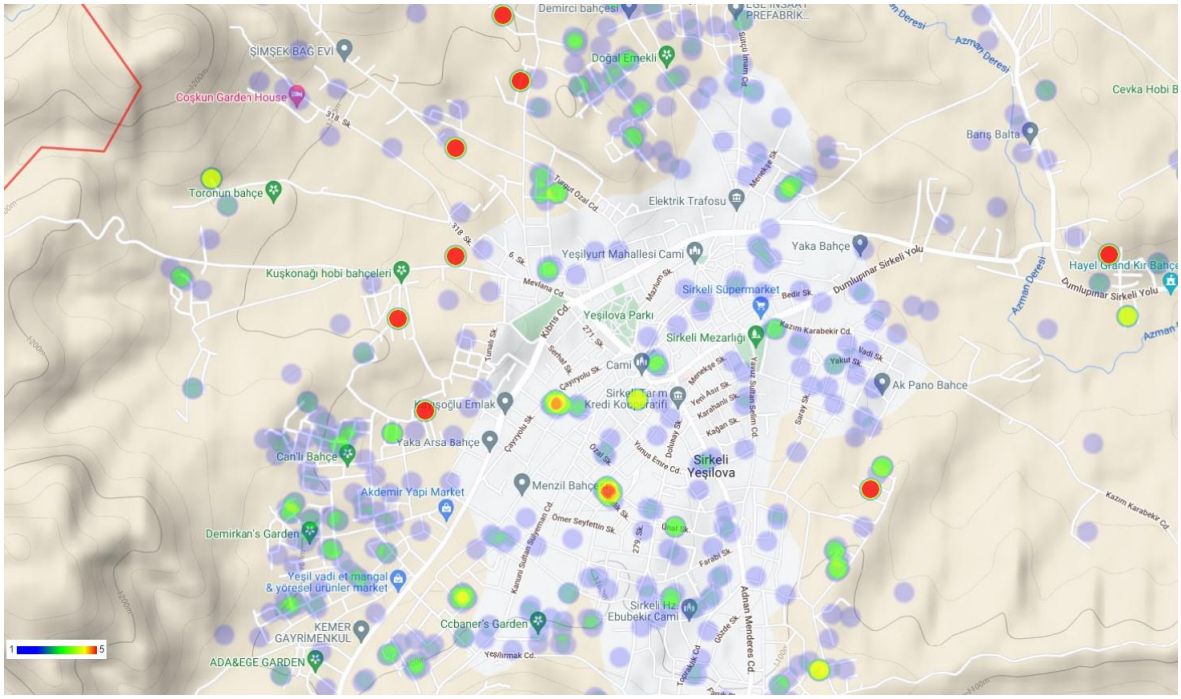

Şekil 5.14. Takbis sistemi gayrimenkul alış satış yoğunlukları 2014

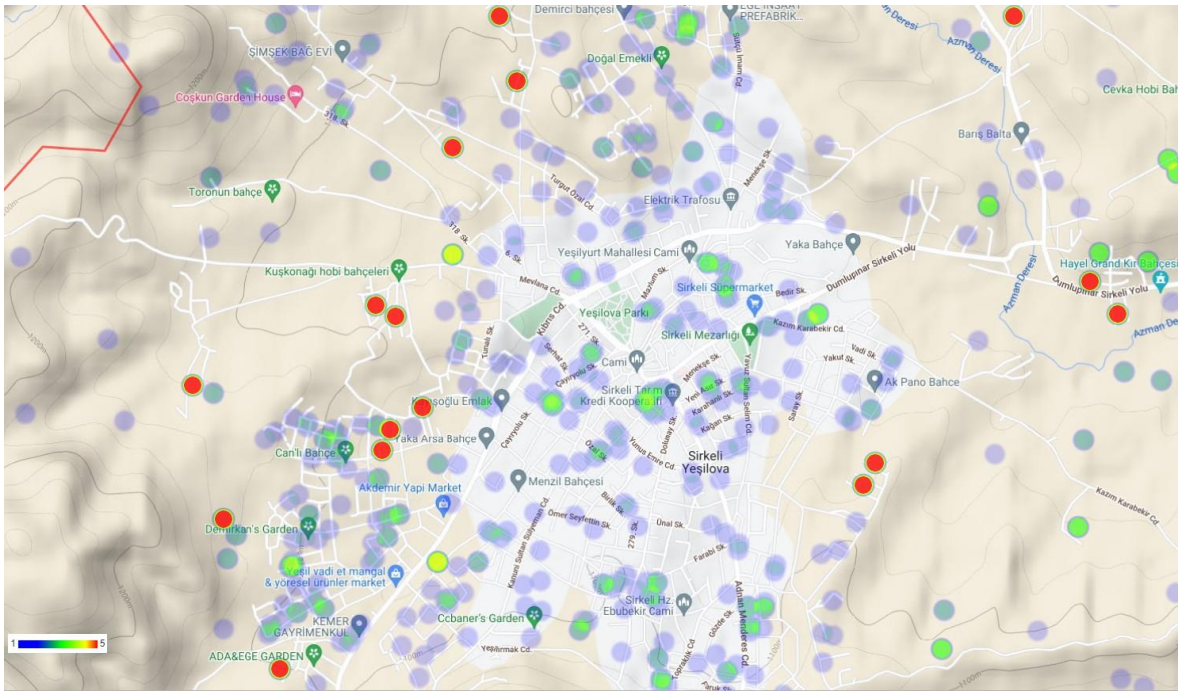

Şekil 5.15. Takbis sistemi gayrimenkul alış satış yoğunlukları 2015

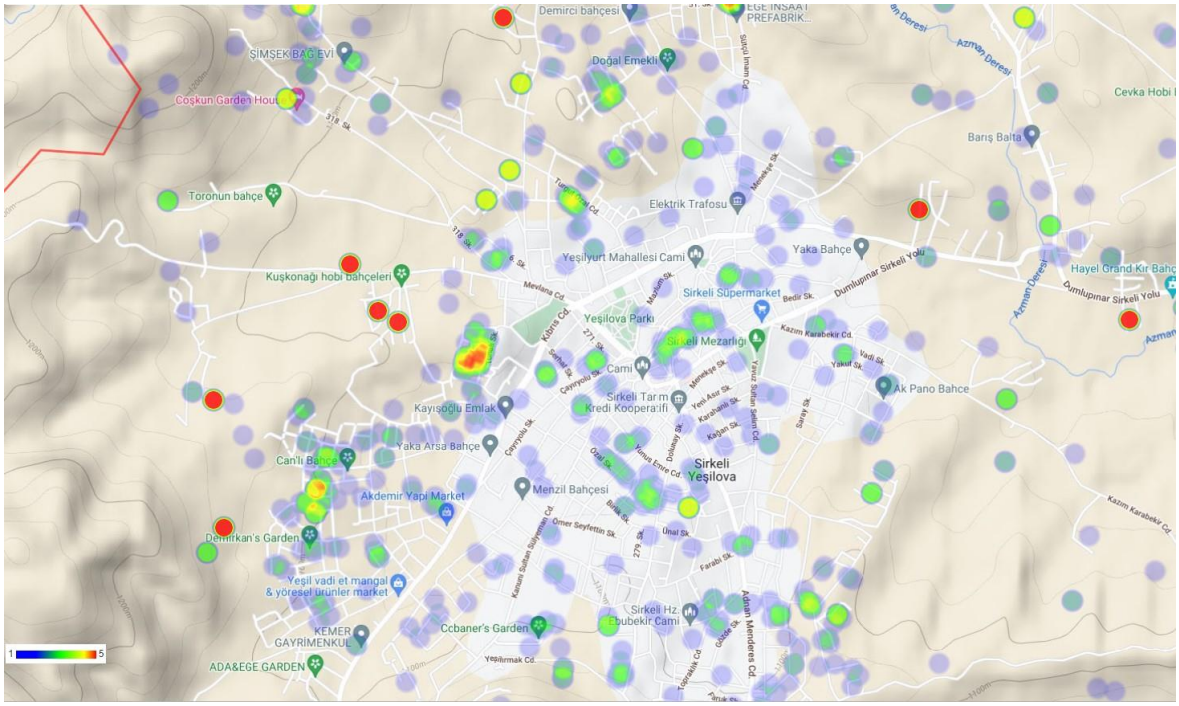

Şekil 5.16. Takbis sistemi gayrimenkul alış satış yoğunlukları 2016

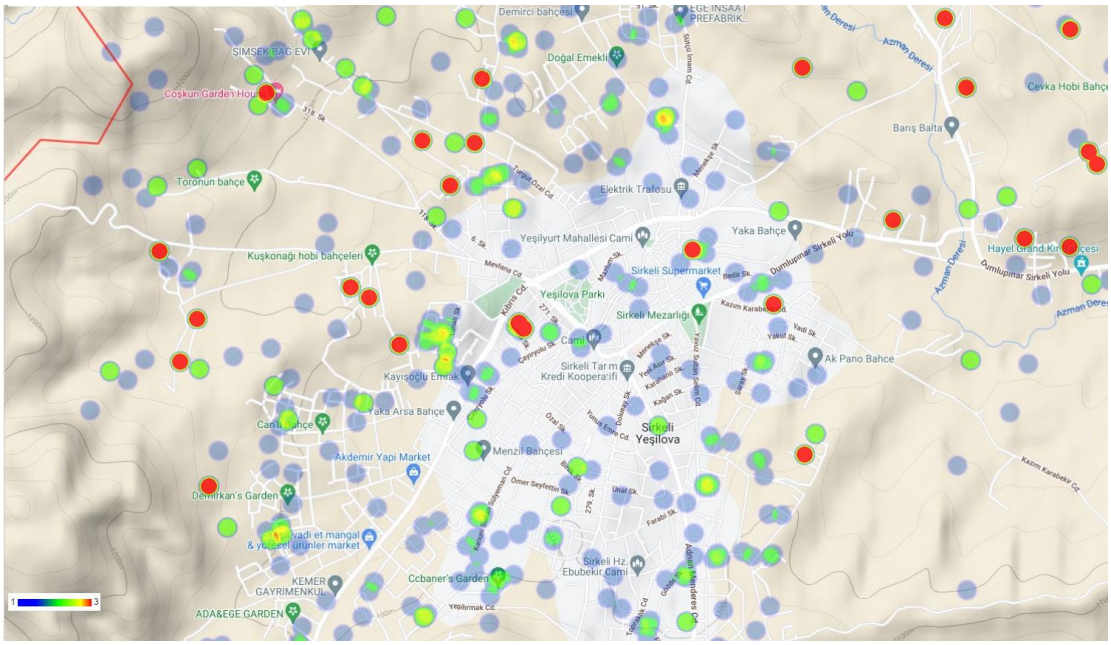

Şekil 5.17. Takbis sistemi gayrimenkul alış satış yoğunlukları 2017

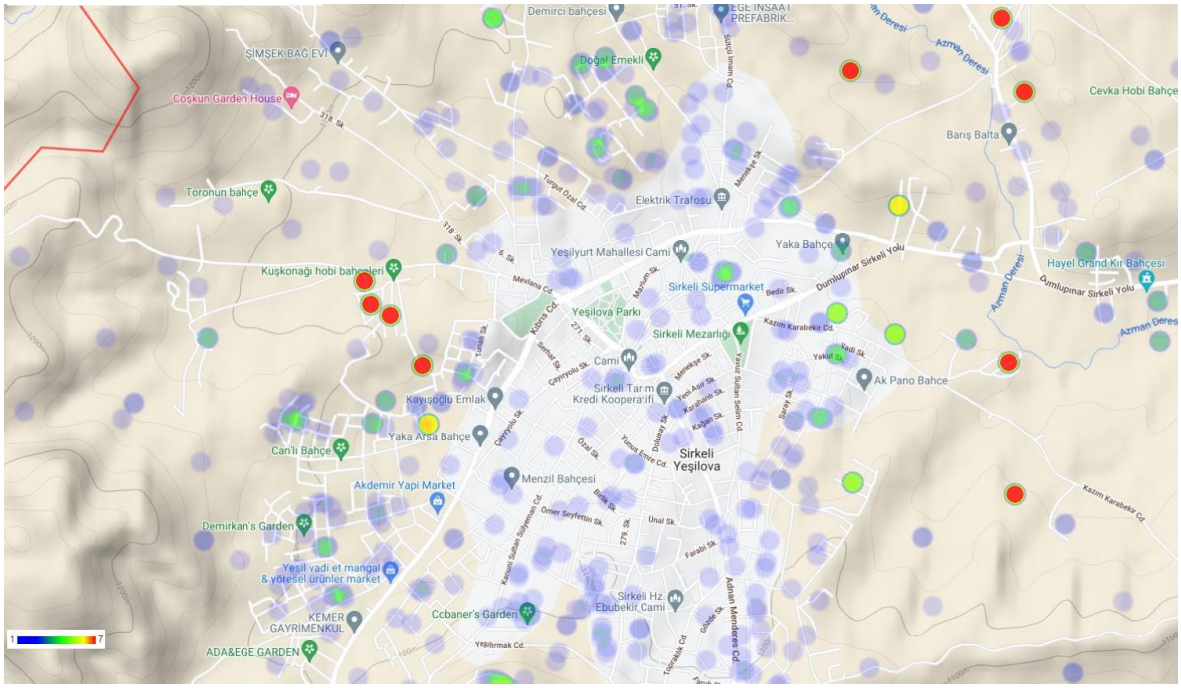

Şekil 5.18. Takbis sistemi gayrimenkul alış satış yoğunlukları 2018

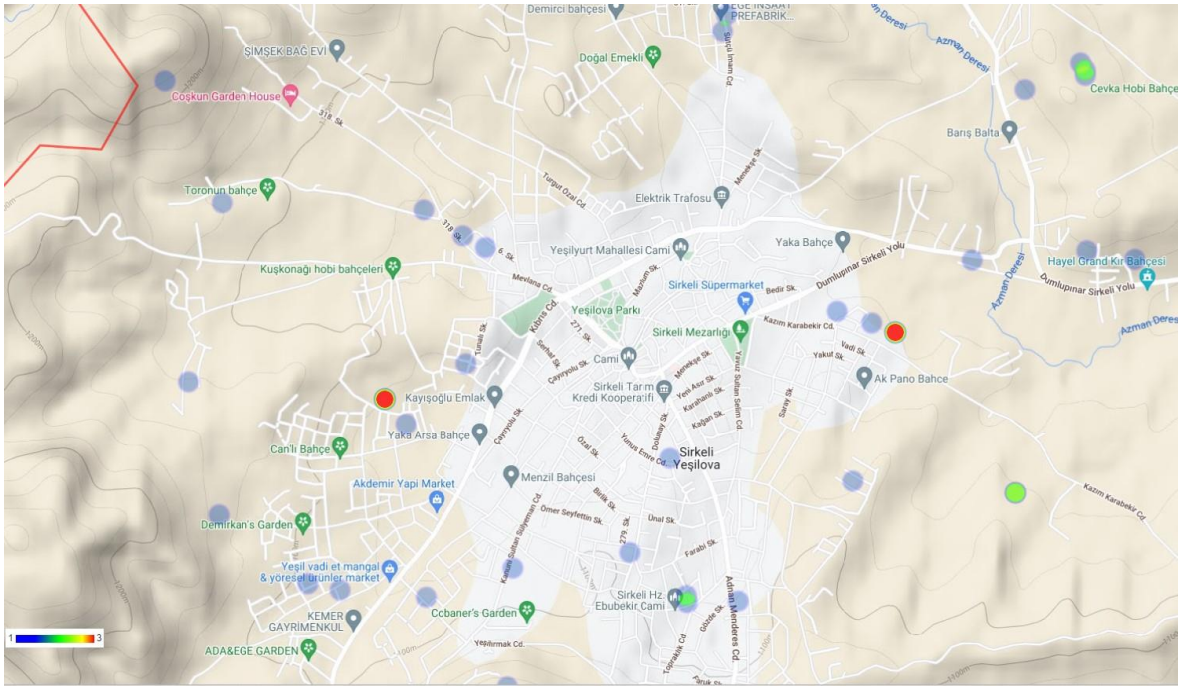

Şekil 5.19. Takbis sistemi gayrimenkul alış satış yoğunlukları 2019

2020, 2021 ve 2022 yılları aynı şekilde sorgulandığı zaman Sirkeli'de özellikle imarlı alanlar içerisinde bir alış satış hareketi sorgulanan Takbis sisteminde görülmemektedir.

5.6. Sirkeli Yeşilyurt ve Yeşilova Mahallelerinin Kırsal Peyzajındaki Değişim (1969-2021 Yılları arası)

Ankara ve çevresinde kırsal alanlarda genç nüfus kent merkezine göç etmiş, kırsal alanlar boşalmıştır. Sirkeli yerleşiminin çeperindeki komşu yerleşme nüfusları ve Çubuk yakınındaki kırsal mahallelerin 2007-2022 nüfusları örnek olması için grafikte gösterilmiştir (Şekil 5.20). Şekilden de anlaşılacağı üzere köy vasfınıda kaybeden metropoliten alan çevresindeki kırsal karakterli mahallelerin tamamında mahalle nüfusuna kayıtlı kişiler sürekli bir azalma göstermektedir. Bunun temel sebeplerinden bir tanesi çocuklar için yeterli eğitim imkânlarının bulunmaması, özellikle kış aylarında alışveriş imkânının kısıtlı olması doğalgaz gelmiş olmasına rağmen binaları ısıtmanın apartman dairelerine göre kısıtlı olması, kırsal karakterli mahallelerde kış aylarında çalışılacak iş yeri ve çeşidinin kısıtlı olması sayılabilir.

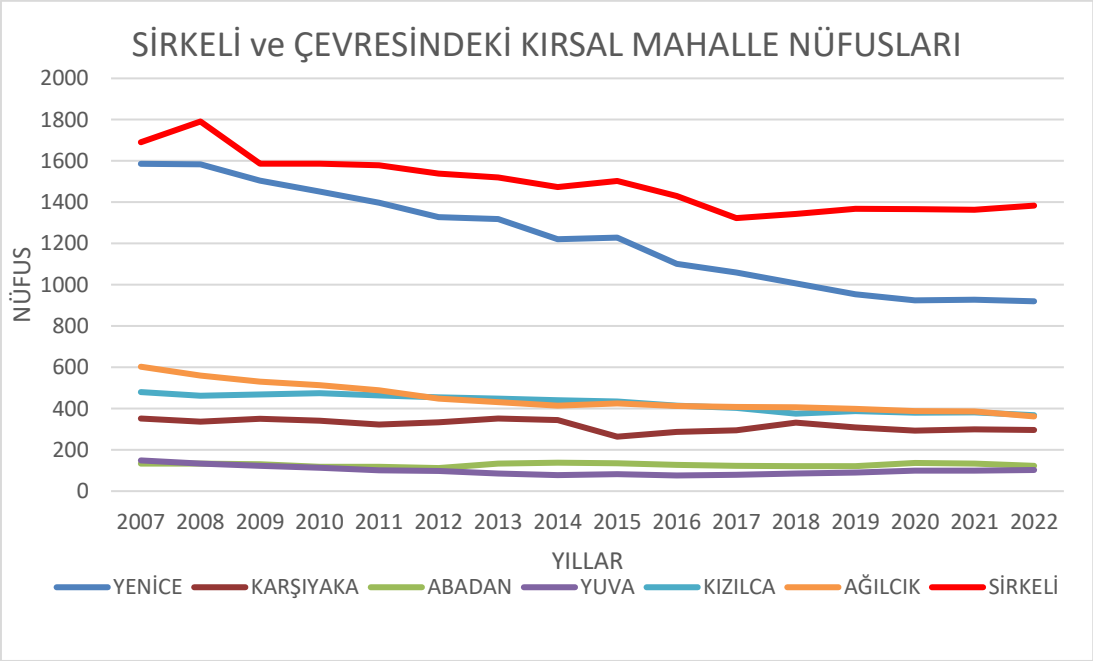

Şekil 5.20. Sirkeli ve çevresindeki yerleşimlerin 2007-2022 yılları arası nüfus değişimi (Kaynak TUİK verilerinden yazar tarafından derlenmiştir, 2022)

Nüfusun azalması ile araziler yeni kullanımlar için cazip hale gelmiştir. Metropoliten hayatın koşuşturmacasından ve stresinden bıkmış, sakin ve doğaya yakın bir yaşam arayan kentlilerin ilgisi yeni bir emlak piyasası oluşturmuş, el değiştirme süreci yaşanmıştır. Yeni köylüler veya yeni gelenler çiftçiliği tam bilmeyen toprakla uğraşmak isteyenlerdir. Artan

talep ile birlikte arazi ve mülk değerleri yükselmiştir. Bu artış 5.5. kısmında grafiklerle verilmektedir.

Yerleşikler bu artışı bir fırsat görerek mevcut mülklerini satmaya başlamıştır. Resim 5.2 ‘de 2004 ve Resim 5.3’te 2020 uydu görüntülerindeki yapılaşmadaki değişim Ankara’nın Pursaklar İlçesi Sirkeli Mahallesi’nde örneklenmektedir. Resim 5.4 ’deki kavaklık içinde çekilmiş fotoğraflar yeşil dokunun yapılaşmasının belgeleridir.

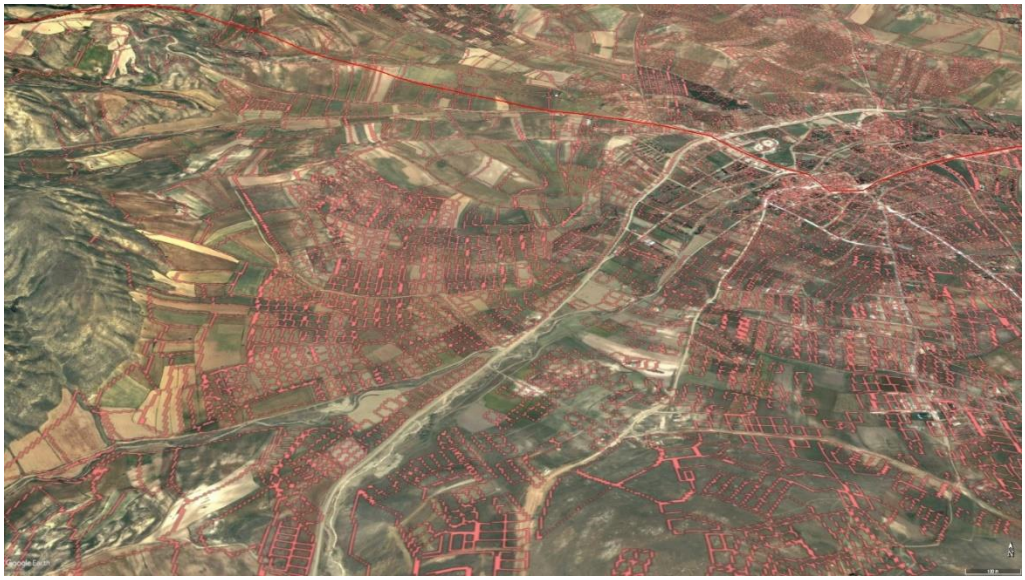

Resim 5.2. 2004 yılı güney yönünden Yeşilova Mahallesi Google Earth görüntüsü

Resim 5.3. 2021 yılı güney yönünden Yeşilova Mahallesi Google Earth görüntüsü

Resim 5.4. Sirkeli'de yeşil doku ve artan yapılaşma (soldan sağa 2015-2016-2017)

Harita Genel Komutanlığı'ndan alınan ortofotolar üzerinden binalar ve yollar sayılaştırılmış, (1969, 1975,1983, 1990, 1998, 2008, 2015 ve 2019 yılları), daha sonra her bir dönem için kadastral ve imar parselleri ile çakıştırılarak, yerleşmenin gelişme yönü ve ne kadar genişlediği, görsel ve alansal olarak belirlenmiştir. 2021 yılı içinde bu çalışma Google Earth'ten alınan görüntülerden oluşturulan altlık üzerinde yapılmış, böylece yerleşmenin fiziksel olarak yıllar içindeki büyümesi ortaya konmuştur.

Elde edilen ilk ortofoto görüntüsü 1969 yılına aittir. Bu yılda 1970 nüfus sayımı en yakın nüfus sayımı olarak ele alınırsa yerleşim nüfusu 669 kişidir. Ortofoto üzerinden toplam 159 adet bina sayısallaştırılmıştır. Yerleşim aşağı ve yukarı mahalle olarak ayrılmıştır ve evler genellikle altta ahır üst kata konut şeklindedir. Hayvancılıkla uğraşmasa bile her aile en az iki ineğe sahiptir; sütünü yoğurdugunu, peynirini kendi imal etmektedir. Merkeze ulaşım (Ulus'a) bir sabah bir akşam olmak üzere yaklaşık 1 saat 30 dakikada otobüsle sağlanmaktadır. (Derin görüşmelerden alınan bilgi) (Harita 5.4.).

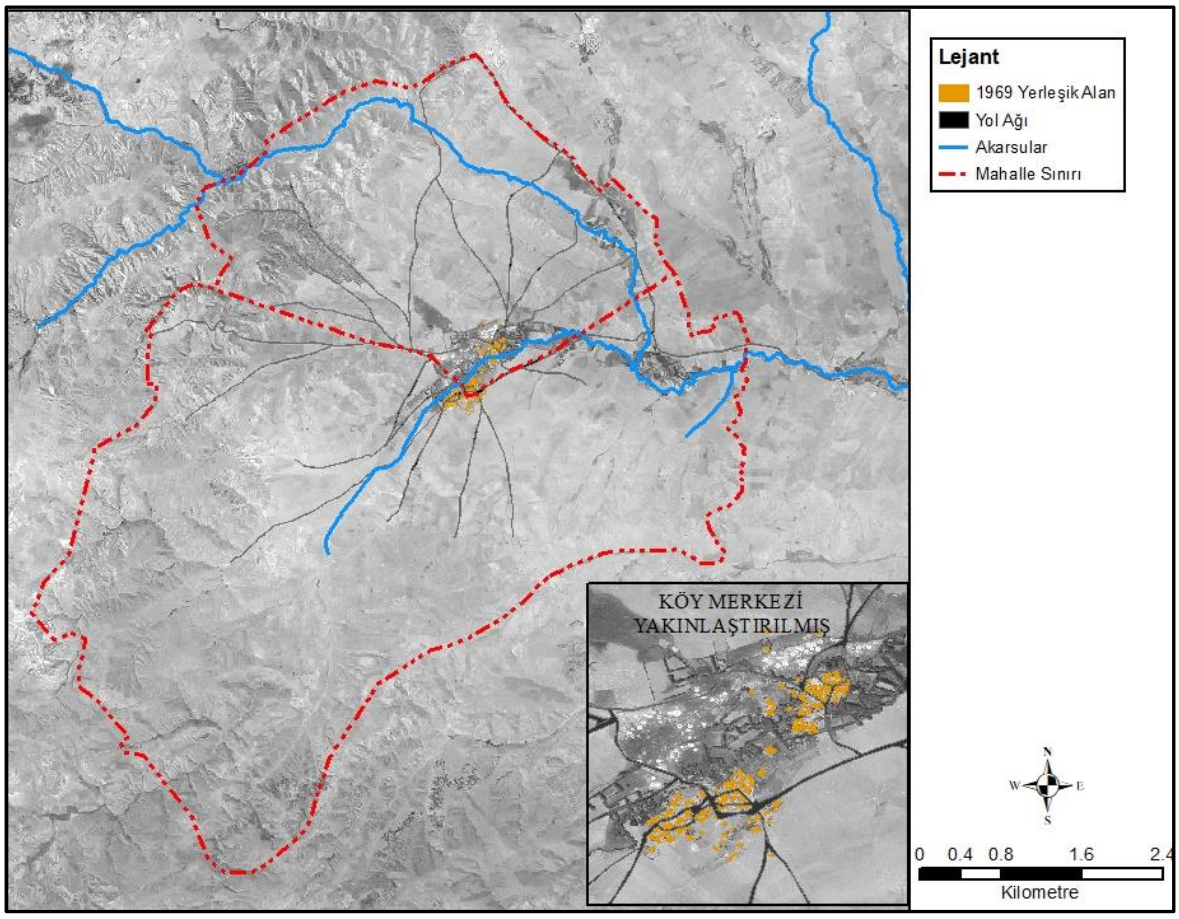

Harita 5.4. Sirkeli yerleşimi (1969) (Aynı tarihli ortofotodan sayısallaştırılmıştır.)

1975 yılına gelindiğinde yerleşim nüfusu 714 kişiye yükselmiştir. Bu dönem için 171 bina sayısallaştırılmıştır. Sirkeli iki mahalleli kompakt yapısını korumaktadır (Harita 5.5.)

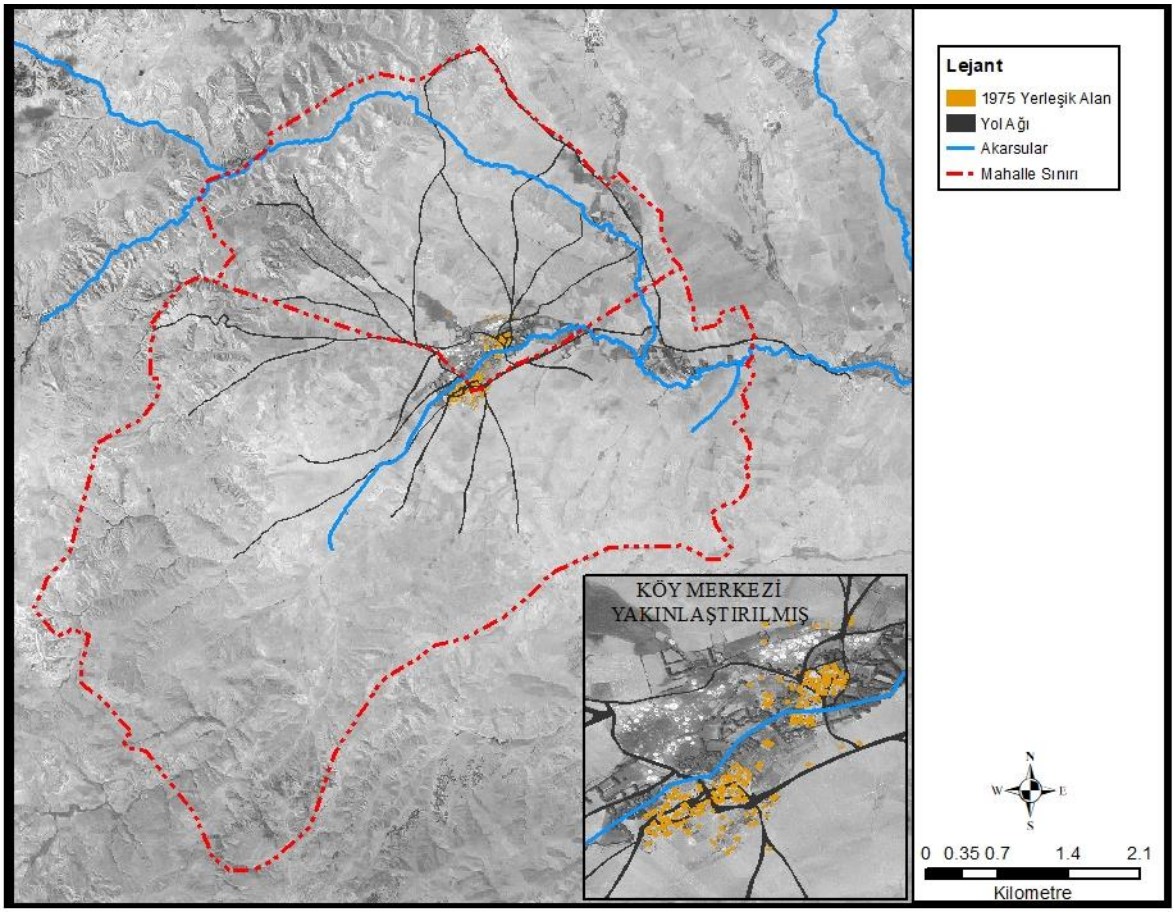

Harita 5.5. Sirkeli yerleşimi 1975 (Aynı tarihli ortofotodan sayısallaştırılmıştır.)

1983 yılına gelindiğinde ise (1980 nüfusu 889, 1985 nüfusu 1043) yaklaşık 970 kişinin yerleşimde ikamet ettiği hesap edilmiştir. Toplam 206 adet bina bu dönem için tespit edilmiştir. (Harita 5.6). 1970'te bu iki mahalle birleşmiş, 1985'ten sonra çiftçilerin tarım alanlarına yakın konutlarını inşa etme eğilimiyle seyrek bağ bahçe dokusu ortaya çıkmıştır (1997 İmar Planı Raporu).

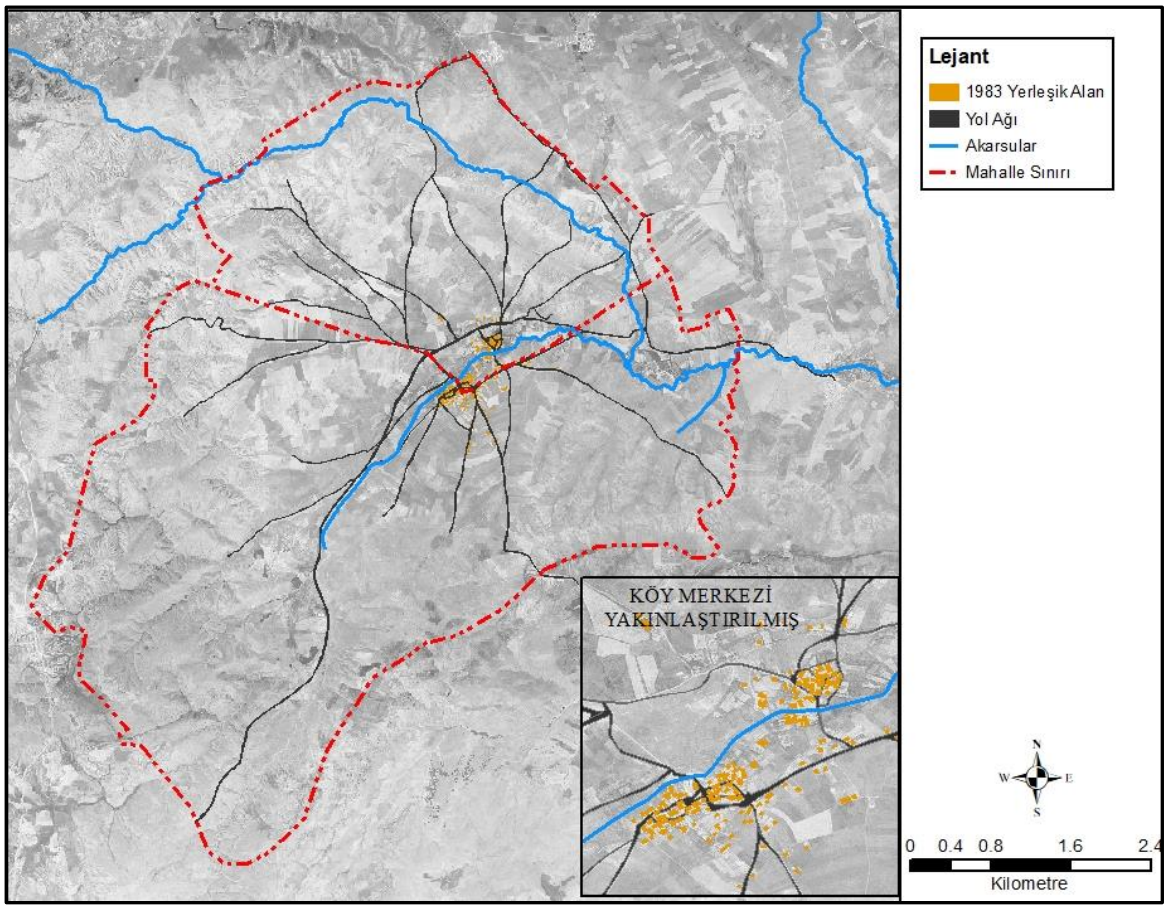

Harita 5.6. Sirkeli yerleşimi (1983) (Aynı tarihli ortofotodan sayısallaştırılmıştır.)

1990 yılına gelindiğinde yerleşim nüfusu 2039 kişi ile yerleşimin sahip olduğu en yüksek nüfus dönemidir. Bu dönem için toplam 1983 yılında tespit edilen binalara 103 adet yapı daha eklenmiş, 309 adet bina tespit edilmiştir (Harita 5.7.)

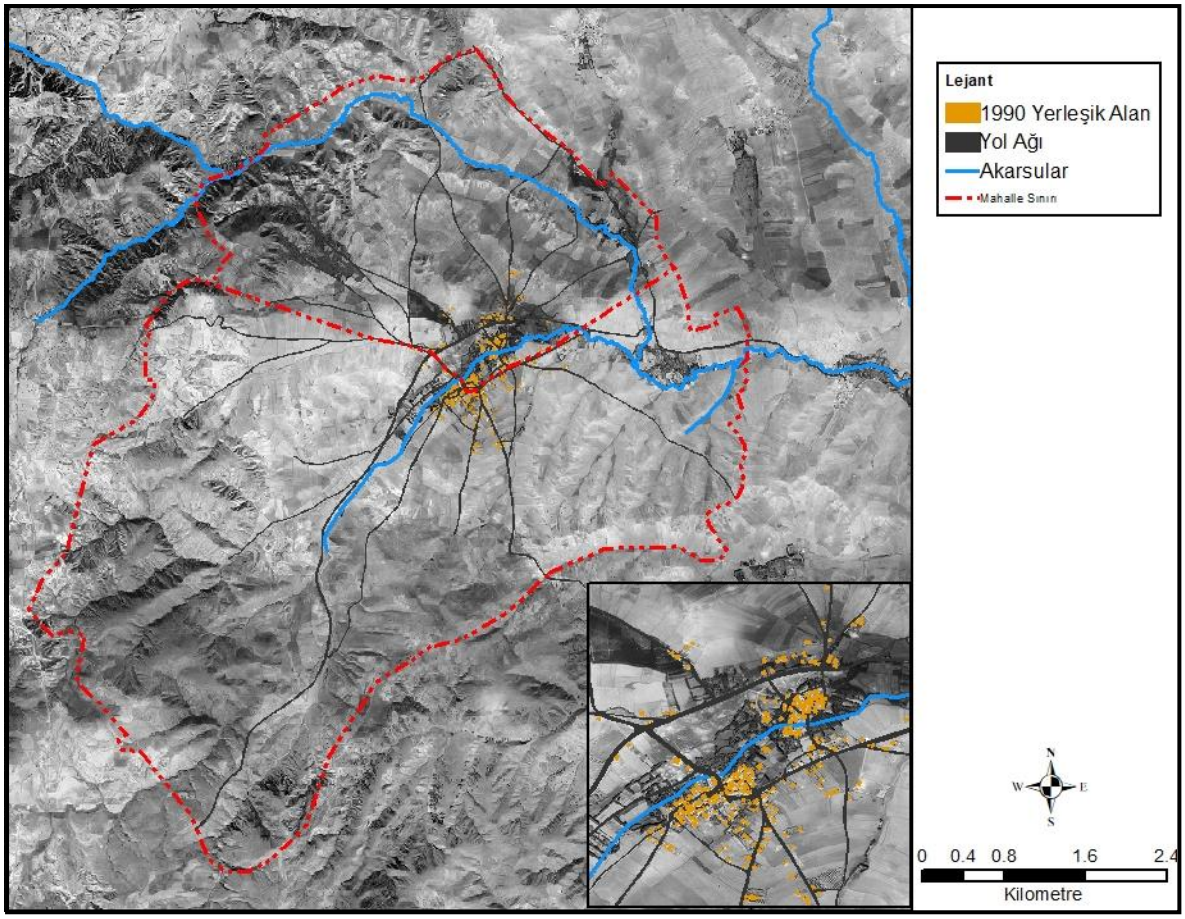

Harita 5.7. Sirkeli yerleşimi (1990) (Aynı tarihli ortofotodan sayısallaştırılmıştır.)

1998 yılına gelindiğinde yerleşim nüfusu 1640 kişi civarıdır (2000 nüfusu 1534 kişi). 309 adet bina bu dönem için tespit edilmiştir. (Harita 5.8.). Bir önceki döneme göre yapı sayısında artış yoktur. İlk kez boş yapı stoğu oluşmuştur. Yerleşimin kuzeyinde yaklaşık 7 hektarlık bir kavaklık dikkat çekmektedir. Plan raporunda Sirkeli'nin aşağı ve yukarı mahalle olmak üzere iki mahalleden oluştuğu, derenin üstünde harman yeri ve mera alanı çevresinde olduğu belirtilmiştir. Düz bir topoğrafyası olduğu, önemli eğim bulunmadığı, batıda ise iki vadi arasında kalan ve 1100 m ye ulaşan sırtların varlığı vurgulanmıştır.

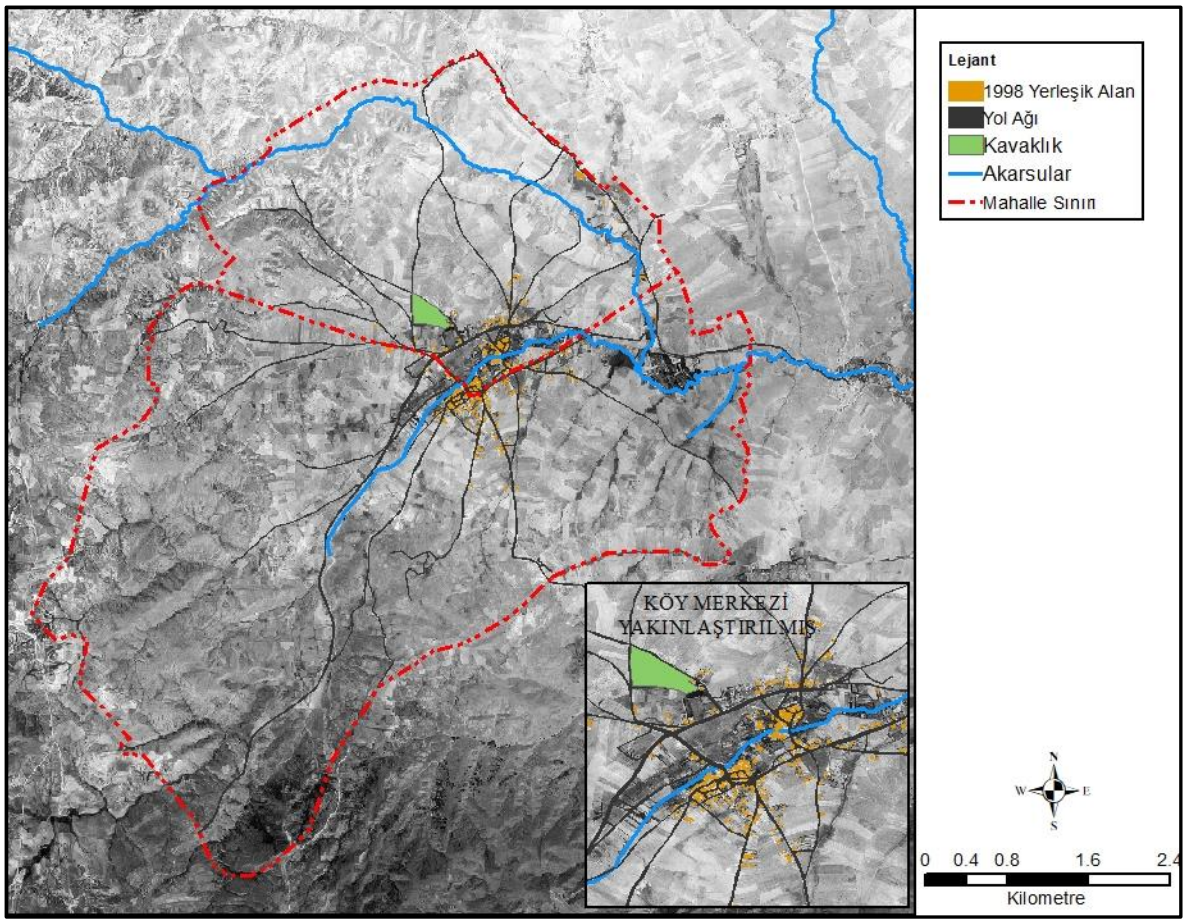

Harita 5.8. Sirkeli yerleşimi (1998) (Aynı tarihli ortofotodan sayısallaştırılmıştır.)

2008 nüfusu 1791 kişidir ve toplam 842 bina sayısallaştırılmıştır (Harita 5.9). Yerleşimde Bağlum'a olan yolun da açılması ile güneydoğuya doğru bir genişleme başladığı görülmektedir. 10 yıl içinde 533 adet bina yapı stoğuna eklenirken yerleşim nüfusu da 151 kişi artmıştır.

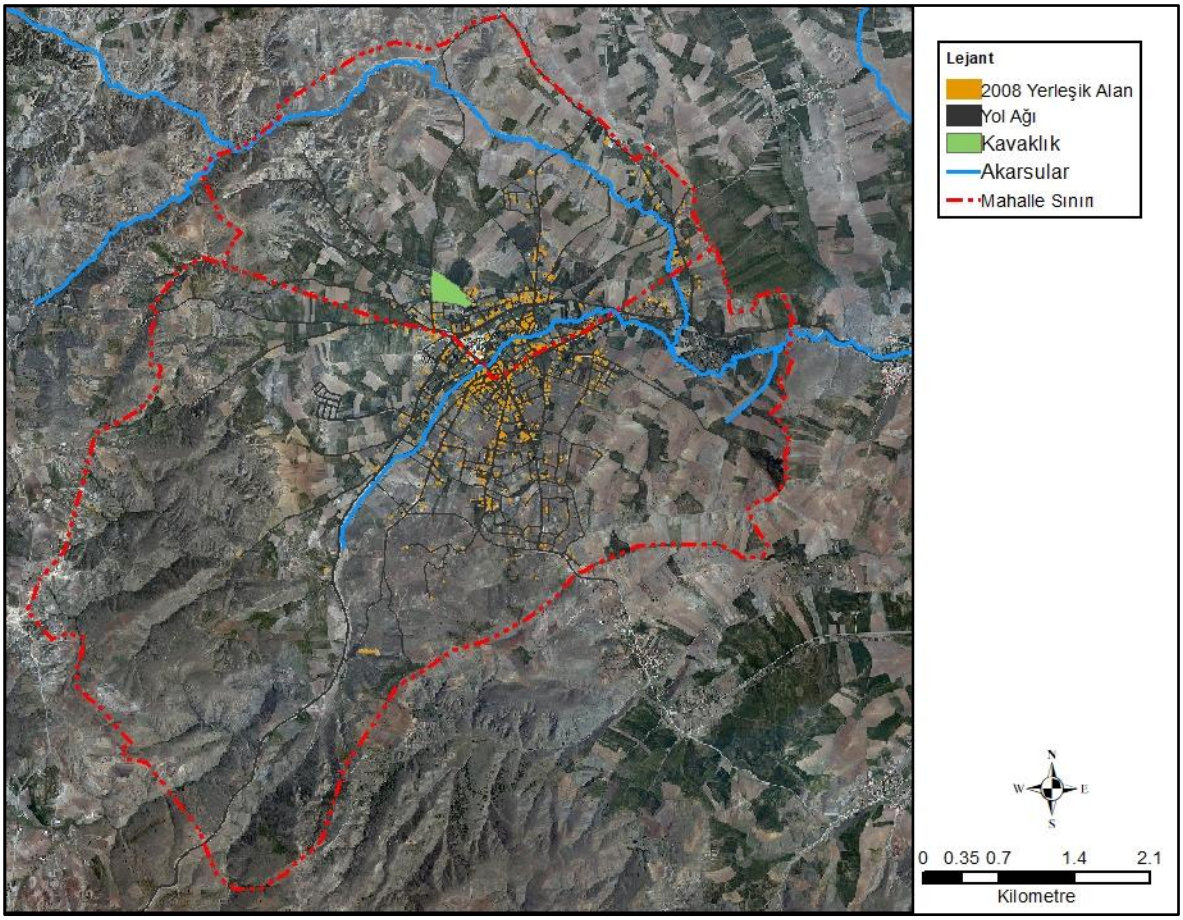

Harita 5.9. Sirkeli yerleşimi (2008) (Aynı tarihli ortofotodan sayısallaştırılmıştır.)

2015 tarihine gelindiğinde ise yerleşmenin 1980'lere kadar olan kompakt yapısının değiştiği ve özellikle Bağlum yönüne doğru bir saçaklanma olduğu görülmektedir. Bu dönemde nüfus 1503 kişiye düştüğü halde bina sayısı 1644 de yükselmiştir. Bir önceki döneme göre 802 yapı eklenirken nüfus 288 kişi azalarak ilk kez yerleşik nüfustan bağımsız bir yapı stoğunun şekillendiği görülmektedir. Nüfus düştüğü halde bina sayısının artması, Sirkeli nüfusuna kayıtlı olmayan yeni bir grubun bölgeye gelmeye başladığının en büyük göstergelerinden biridir. Bu dönemde kanalizasyon çalışmaları, bazı su kaynaklarının kanal içine alınması gibi nedenlerden dolayı Çaybey Deresi yağışa bağlı olarak kışın zamansal akmaya başlamıştır (Harita 5.10).

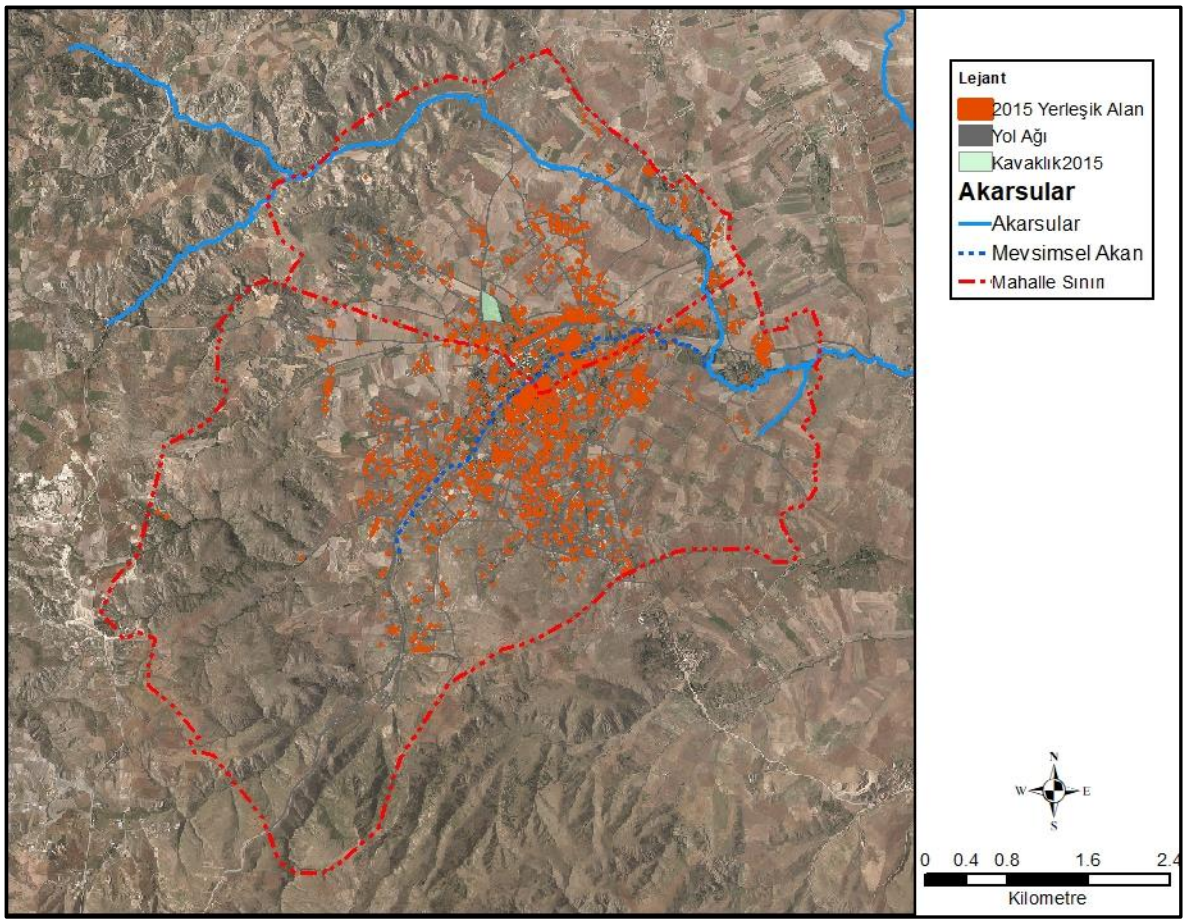

Harita 5.10. Sirkeli yerleşimi (2015) (Aynı tarihli ortofotodan sayısallaştırılmıştır.)

Yerleşimin 2019 nüfusu 1368 kişidir ve toplam 2527 bina sayısallaştırılmıştır (Harita 5.11.). 2015 yılına göre bina sayısı hızlı bir artış göstermiş, son dört yılda nüfus 135 kişi daha azalırken yapı stoğuna 883 yapı daha eklenmiştir. Dört yılda bina stoğunda % 153 lük bir artış gerçekleşmiştir.

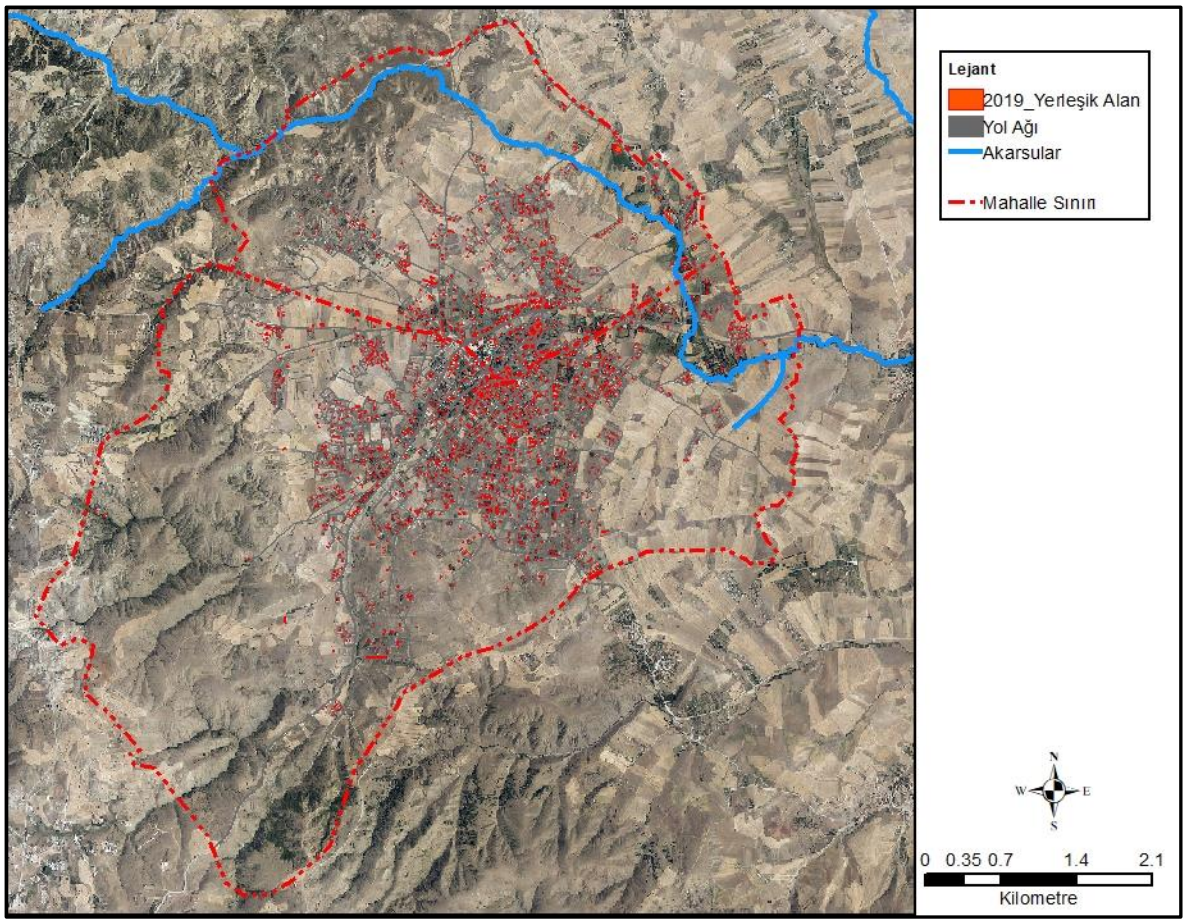

Harita 5.11. Sirkeli yerleşimi (2019) (Aynı tarihli ortofotodan sayısallaştırılmıştır.)

2021 yılında ise yerleşme nüfusu 1364 kişidir. Bu dönem içinde 110 yapı daha eklenerek toplam 2637 bina sayısallaştırılmıştır. Yerleşmenin özellikle kuzey yönünde genişleyerek büyüdüğü görülmektedir. Nüfus artmamasına karşın bina sayısının üç yıl içinde yaklaşık %5'lik bir artış göstermiştir (Harita 5.12.).

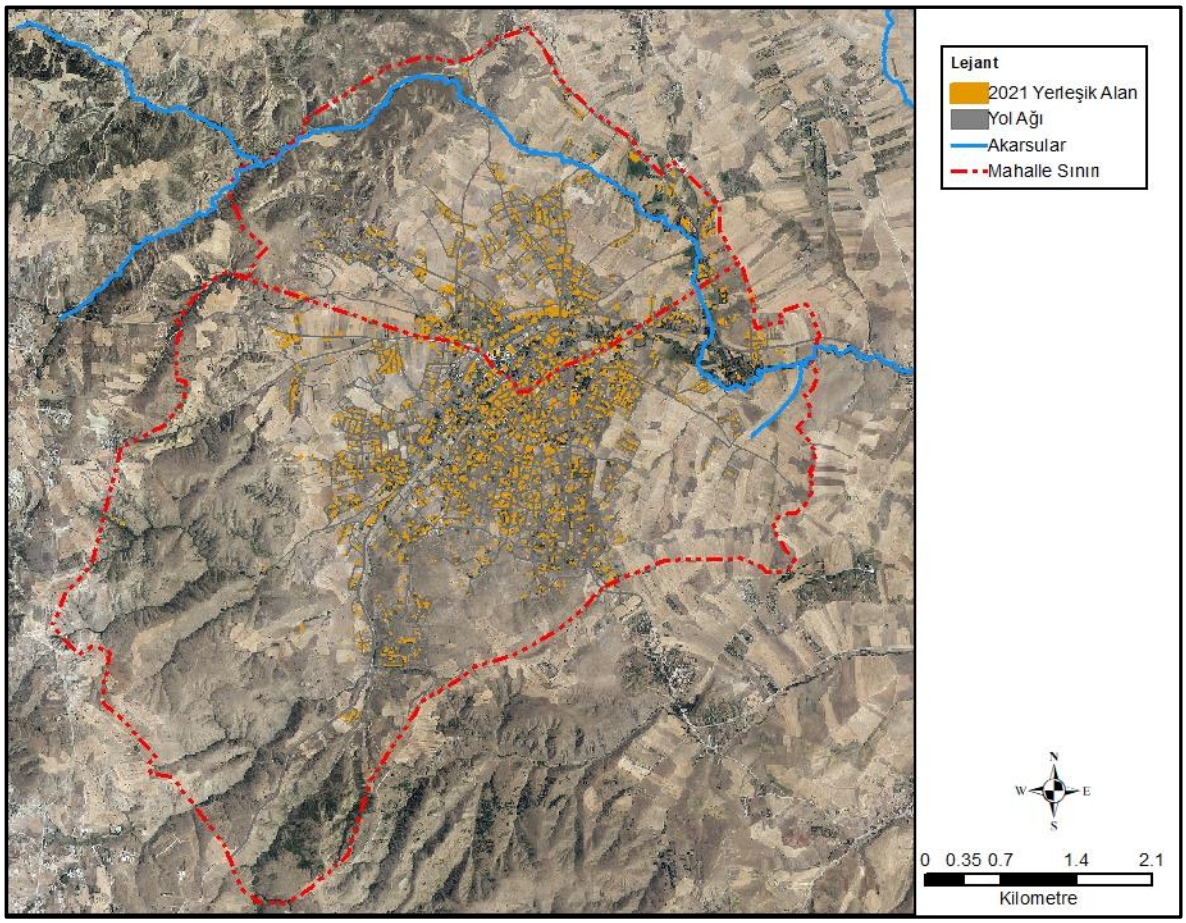

Harita 5.12. Sirkeli yerleşimi (2021) (Aynı tarihli ortofotodan sayısallaştırılmıştır.)

Çizelgede 5.2 de yıllara göre nüfus ve bina sayısı artışı gösterilmiştir. Yerleşimde en çok nüfus artış oranı belediye olmadan önce 1990 yılında yaşanmış, yapılaşmadaki artış ise 2015 yılından sonra nüfus azalmasına rağmen 2008 yılının neredeyse 3 katına çıkmıştır

Çizelge 5.2. Yıllara göre yapı sayısı ve nüfus artışı

Yıllar	Nüfus	% Nüfus artışı	Bina Sayısı	%Bina sayısı artışı
1969	669		159	
1975	714	%6	172	%8
1983	966	%35	207	%20
1990	2039	%110	309	%49
1998	1640	-%20	360	%16
2008	1791	%9	942	%260
2015	1503	-%19	1759	%186
2019	1368	-%10	2527	%143
2021	1364	-%0,002	2653	%4

Yerleşimin 42 yıllık gelişimi Şekil 5.21 de toplu olarak gösterilmiştir. Yerleşimin özellikle bağlum yönünde tarım arazileri üzerinde yayıldığı görülmektedir.

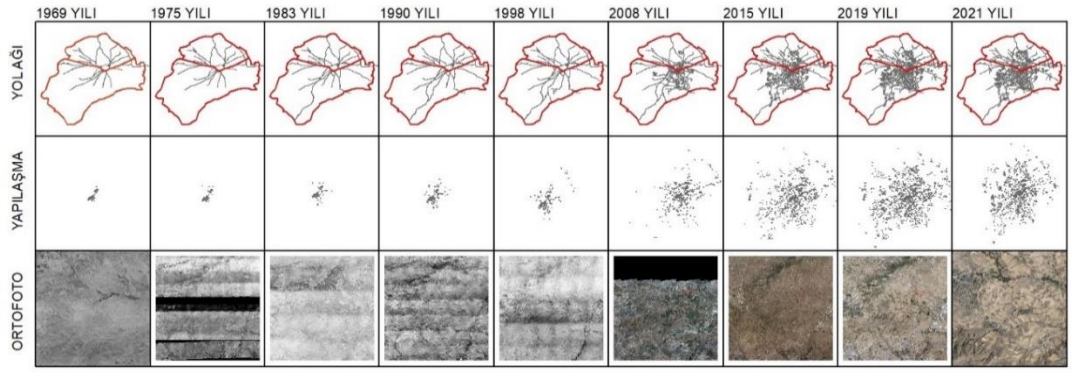

Yıllar	Nüfus	% Nüfus artışı	Bina Sayısı	%Bina sayısı artışı
1969	669		159	
1975	714	%6	172	%8
1983	966	%35	207	%20
1990	2039	%110	309	%49
1998	1640	-%20	360	%16
2008	1791	%9	942	%260
2015	1503	-%19	1759	%186
2019	1368	-%10	2527	%143
2021	1364	-%0,002	2653	%4

Şekil 5.21. Sirkeli yıllara göre bina ve yol ağının artışı 1969-2021

Yıllara göre yapılan binalar parselasyon planı ile çakıştırıldığında yerleşmenin yağ lekesi şeklinde bir büyüme gösterdiği görülmüştür. (Harita 5.13). Ortofotolar ve 2021 yılı görüntüleri karşılaştırıldığında eskiden tarım arazisi olarak kullanılan yaklaşık 250 hektarlık 1. ve 2. Sınıf tarım arazisinin imar planı içinde kaldığı ve özellikle 2015 yılından sonra çok hızlı bir şekilde yapılaşmaya başladığı görülmektedir. Derin görüşmelerde Yeşilyurt ve Yeşilova Mahallesi muhtarlarının belirttiğine göre "imar barışı öncesi çok sayıda kaçak yapı yapılıp imar barışı süreci içerisinde yasal hale getirilmeye" çalışılmıştır.

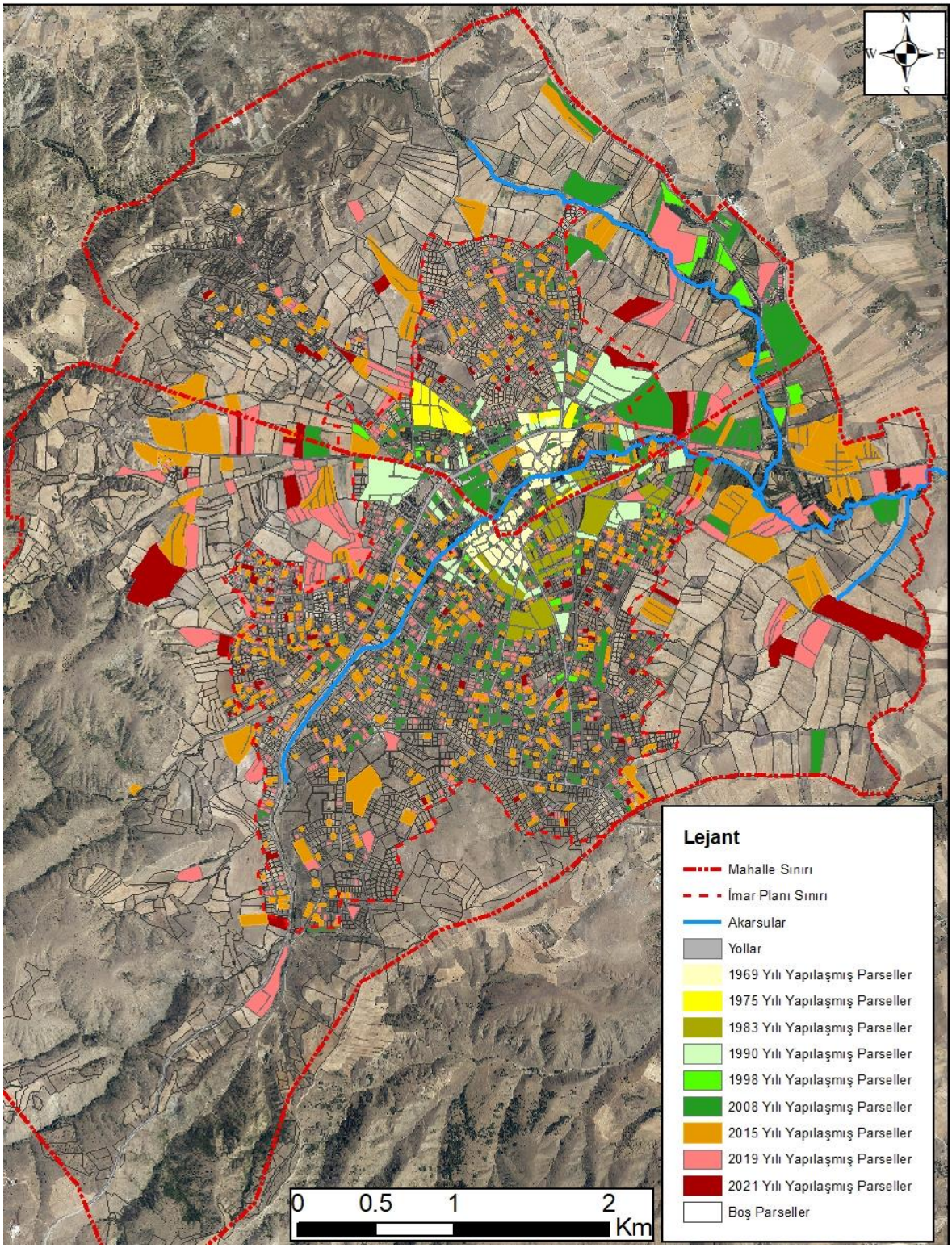

Harita 5.13. Yıllara göre yapılaşmaya açılan parseller

Yıllara göre bina taban alanları büyüklüğündeki değişime bakıldığında özellikle 2000 yılından sonra bina taban alanlarının net yapılaşmış alan olarak hızlı bir şekilde arttığı görülmektedir. (Şekil 5.22)

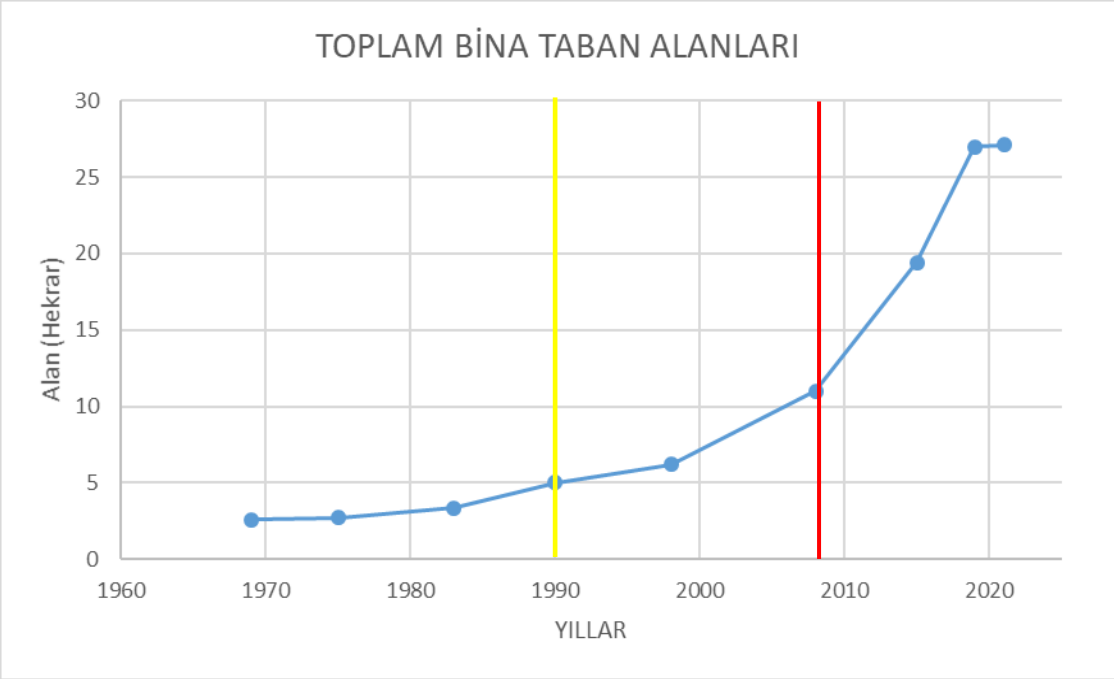

Şekil 5.22. Yıllara göre bina taban alanları artışı (Yazar tarafından ArcMap programı ile hesaplanmıştır).

Yıllara göre ortofotolardan tespit edilen bina sayılarına bakıldığı zaman bina sayısının 2000'li yıllardan sonra hızlı bir şekilde arttığı, buna karşılık kayıtlı nüfusta azalma olduğu görülmektedir (Şekil 5.23).

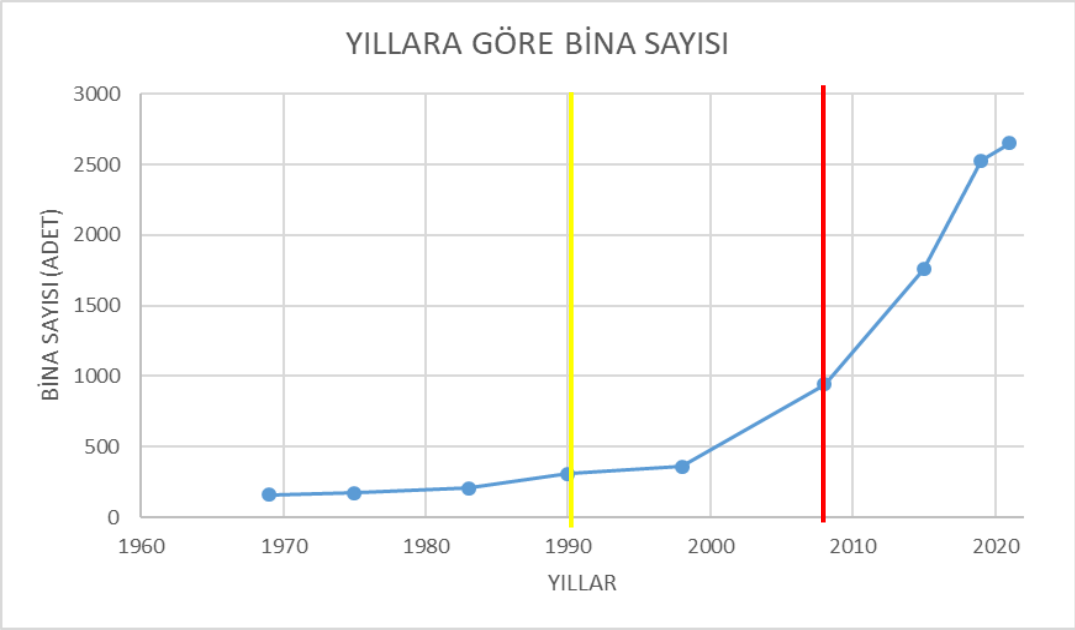

Şekil 5.23 Sirkeli'de yıllara göre toplam bina sayısı artışı (adet)

Yerleşimin 2021 tarihli arazi kullanımı çıkarılmış olup, kuru tarımın yerleşimde baskın arazi kullanımı karakterini sürdürdüğünü söylemek mümkündür.(Harita 5.14)

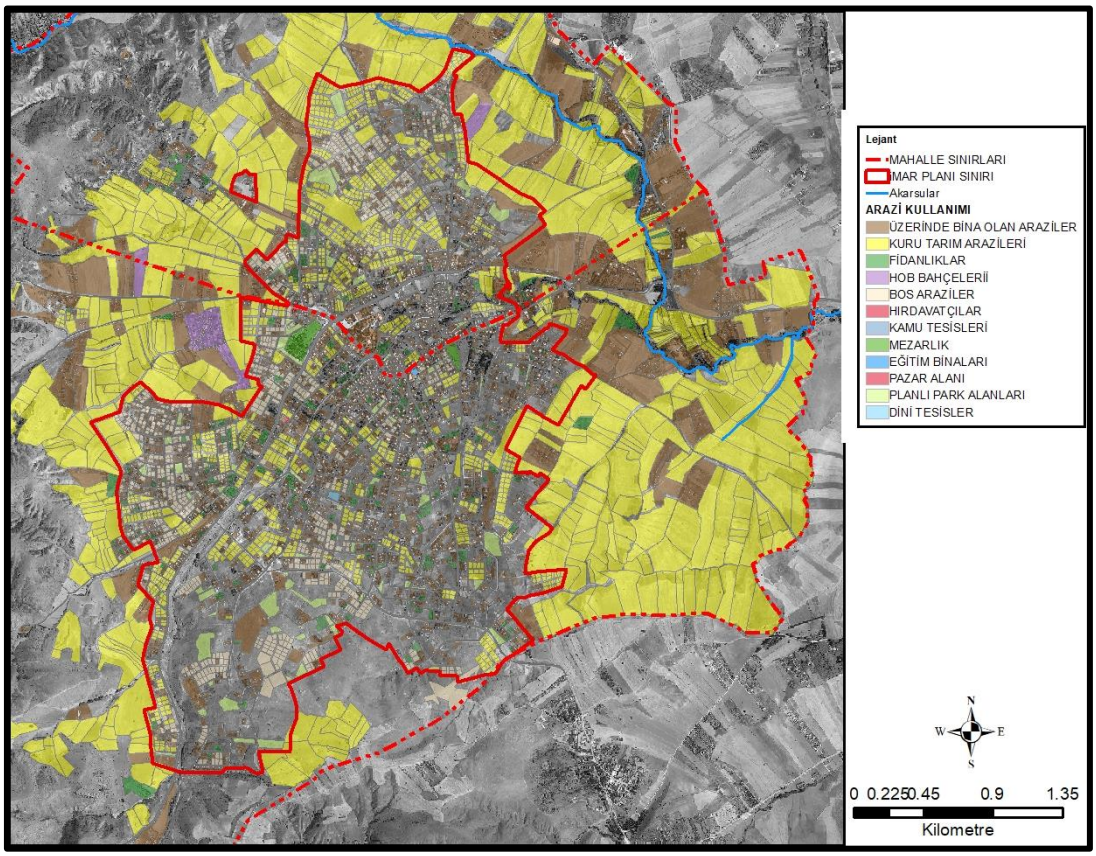

Harita 5.14. 2021 Tarihli arazi kullanım haritası.

Arazi kullanım haritası incelendiğinde parsellerin toplam alanının 2064 hektar olduğu bu alanın % 42 sinde kuru tarım faaliyetlerinin devam ettiği, toplam alanın %22'sini üzerine bina inşaa edilmiş parsellerin oluşturduğu, geri kalan alanların ise yol ve boş alanlardan (%35) oluştuğu arazi kullanım haritasında görülmektedir (Şekil 5.24).

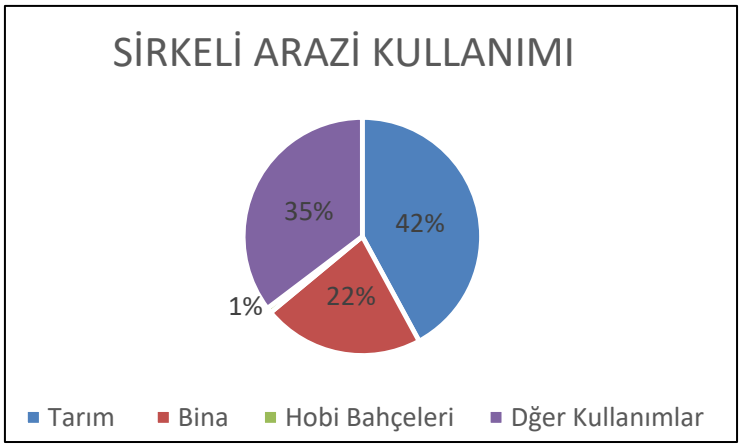

Şekil 5.24. 2021 Arazi kullanım yüzdeleri (Yazar tarafından arazi çalışması ile oluşturulmuştur)

İmar planı olan araziler toplam parsel alanının %40 ını oluşturmakta ve imarlı alan içerisindeki yapı yapılmış parsel alanları incelendiğinde toplam imarlı alanın 2008 yılında yalnızca %12 si dolmuş iken doluluk oranın 2021 yılında %36.4'e yükseldiği görülmektedir. (Şekil 5.25)

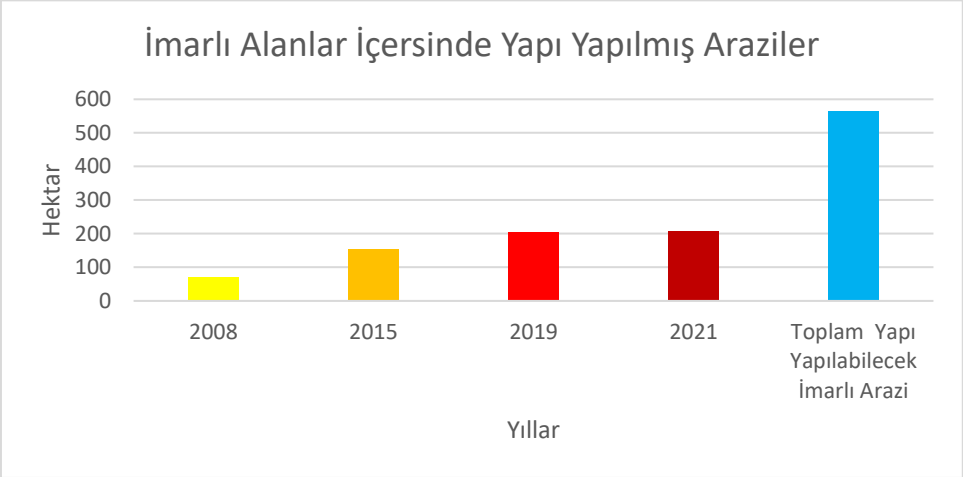

Şekil 5.25. İmarlı alan içerisinde toplam bina yapılmış arazi alanı

ASKİ'den alınan su tüketim verileri 2008 – 2021 yılları arasında incelendiğinde abone sayılarının ve tüketim verilerinin kış aylarında azaldığı, Mayıs – Ağustos aylarında ise artığı tespit edilmiştir. Abone sayıları 2009- 2021 yılları arasında artmıştır. (Şekil 5.24)

Abone sayılarına bakıldığında Ağustos 2009'da 573 olan abone sayısı 2021 yılında 1009'a yükselmiştir. Konut ve bahçe sulama aboneleri dikkate alınmıştır (Şekil 5.26).

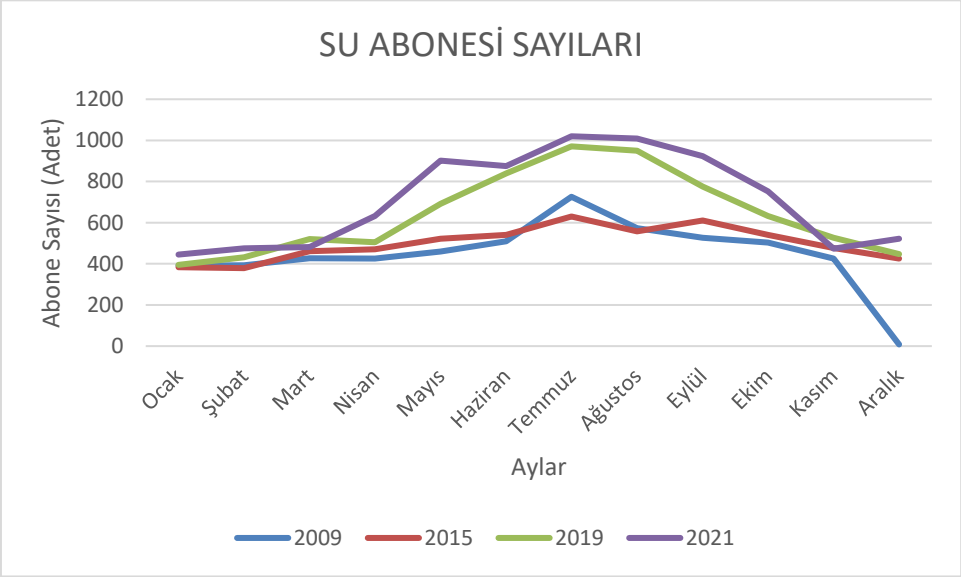

Şekil 5.26. 2009 – 2021 yılları arası su abone sayıları (Kaynak ASKİ)

Şekil 5.27'de görüldüğü üzere 2009 yılında Temmuz ayı için 12779 m^3 olan aylık su tüketimi 13 senede %100 den fazla artarak 2021 yılında 28057 m^3'e yükselmiştir. Yerleşim nüfusunun azaldığı göz önüne alındığında, bu değerde yerleşim nüfusuna kayıtlı olmayan kişilerin yerleşimde su aboneliği alıp tüketimde bulunduğunu göstermektedir.

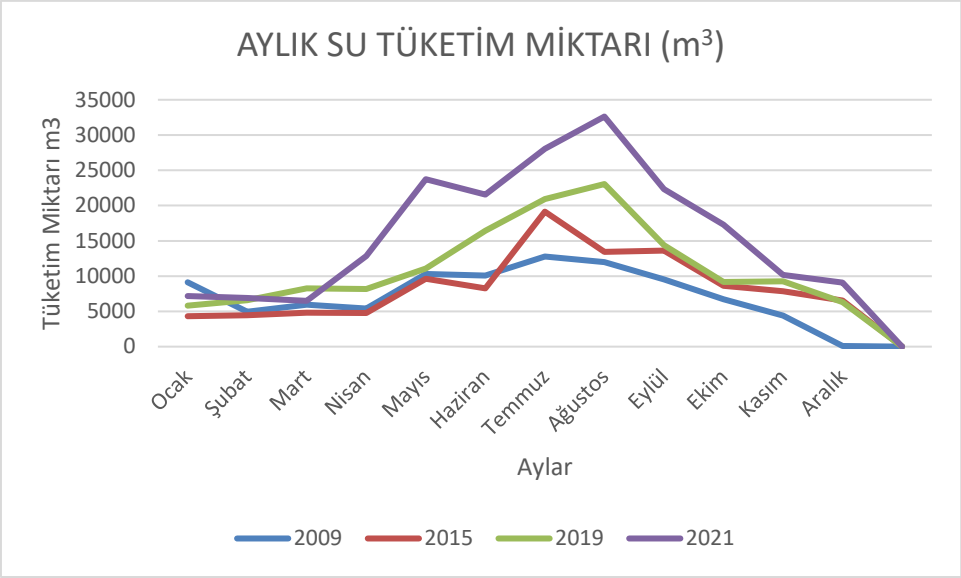

Şekil 5.27. 2009 – 2021 yılları arası su tüketim miktarı (m3) (Kaynak ASKİ)

5.7. Sirkeli 1/5000 Nazım İmar Planı ve 1/1000 Uygulama İmar Planlarının Etkisi

30 Ocak 1997 tarihinde İller Bankası tarafından hazırlanan ve halen geçerli olan Sirkeli 1/5000 Nazım İmar Planı ve 1/1000 ölçekli Uygulama İmar Planı Raporu'nun önemli noktaları aşağıda aktarılmaktadır:

İlgili raporda Sirkeli'nin 1996 yılı nüfusu 2100 kişi olarak belirtilmiş, 1994 yılından beri belediye teşkilatı olduğu ifade edilmiştir. Aile büyüklüğü 4,28 kişidir. Toplam çalışan kişi sayısı 704 kişi olup %87'si tarım sektöründe çalışmaktadır. Geri kalanı hizmetler ve küçük bir pay (%0,85) ise imalat sektöründe istihdam edilmektedir. Ortalama brüt yoğunluk 35 kişi/ha, net yoğunluk 57 kişi/ha, Taban alanı katsayısı (TAKS) 0,11, Kat alanı katsayısı (KAKS) ise 0,17'dir. Yerleşimin %37'si kamu arazidir. Kamu arazilerinin %27'si belediye, % 5,45 vakıf, %67'i mera olarak hazine arazisidir.

Plan hazırlanırken şu eşikler önemli olmuştur: 2. Derece tarım topraklarının korunması, Karşıyaka Barajı su kotu (1040 m)- bu kotun altındaki alanın imar dışında bırakılması, iki dere kolu arasındaki alanda jeolojik etüt gerekliliği.

Planın nüfus projeksiyonu 2011 yılı için yapılmış, 4000 kişi olarak plan bu projeksiyon nüfusuna göre hazırlanmıştır. 5700 kişiye yetecek konut alanı tasarlanmıştır. 2011 yılı için eğitimde (anaokulu, ilkokul, ortaokul ve lise), sağlıkta, idari yapı ve sosyo-kültürel yapıda

ticarette ilave edilecek alanlar standartlara göre belirlenmiştir. Planda ilköğretim ve lise için yeterli alan belirlenmiştir.

Konut alanlarında, mevcut konut alanları 28,2215 hektar, 2100 nüfus, net yoğunluk 74 kişi/ha olarak belirlenmiştir. Gelişme konut alanlarında ise iki gelişme konut alanı planlanmıştır. İlkinde 2 katlı, Taks 0.30 Kaks 0,60, net yoğunluk 132 kişi/ha'lık, 25,11 ha'lık bir alan, diğeri de daha bağ-bahçe düzeninde yine 2 katlı, Taks 0,10, Kaks 0,20, net yoğunluk 44 kişi/ha'lık, 5,9 ha büyüklüğünde ikinci bir gelişme alanı ayrılmıştır.

Plan kararlarına bakıldığında yerleşimin kuzeyindeki Çubuk Yolu yerleşim içinde 20 m, yerleşimde dışında 40 m olarak planlanmış, Bağlum ve Abadan Yolları 15 m genişliğinde önerilmiştir. Bu yollara bağlanan 12 ve 10 m genişliğinde tali yollar bulunmaktadır. Yaya ulaşımı yeşil alan ve rekreasyon alanlarına bağlantı kurmaktadır. Eşiklere uygun olarak 2.sınıf tarım toprağı korunmuş, Karakaya Barajı ve yerleşim arasındaki tarımsal nitelik devam ettirilmiş, baraj göleti çevresine 50 metre tampon alan bırakılmıştır. İlköğretim ve lise için yeni alan ayrılmış, kuzeydeki mera alanı sosyal donatılar için (eğitim, kültür, sağlık, idari tesis alanları) planlanmış, Bağlum Yolu üzerine terminal, canlı hayvan pazarı, spor kullanımları getirilmiştir (Şekil 5.28.).

Daha sonra Modül Planlama tarafından bir ilave imar planı hazırlanmış, 1475 hektarlık alanda Bağlum tarafına ek konut gelişme alanları planlamıştır (Modül Planlama websitesi) (Şekil 5.29.). Bu planlar İller Bankası planına uygun devam ettiren, yalnız konut gelişme alanlarını arttıran ve 3 kata çıkartan (Ayrık düzen, 3 kat, ön 5 yan 3 m çekme mesafesi) ve bugün yürürlükte olan plandır. 2017 yılında bir trafo alanı, 2021 yılında ise doğalgaz regülatör alanı için imar planı değişikliği yapılmıştır (Şekil 5.30.).

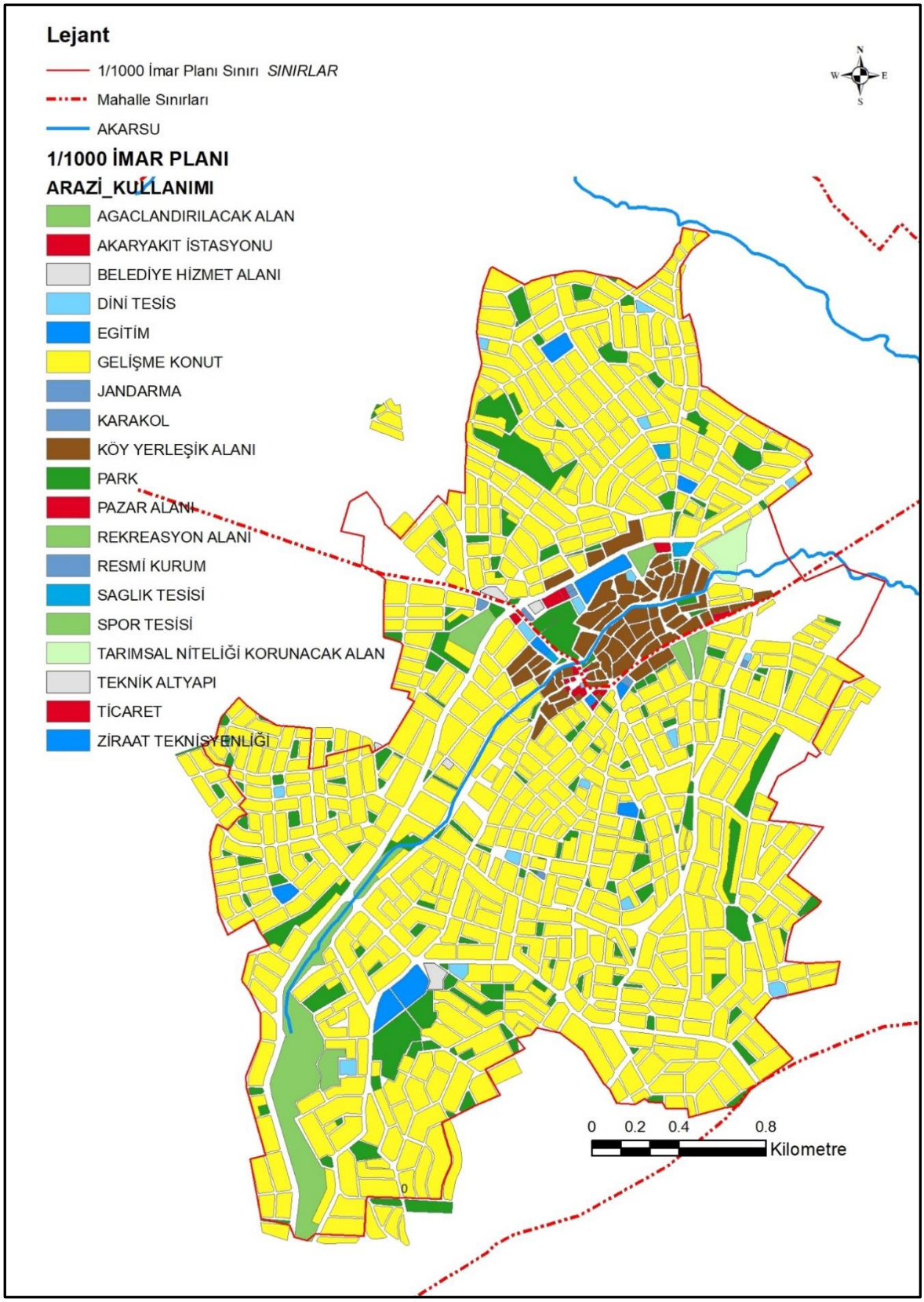

Şekil 5.28. Sirkeli uygulama imar planı 2001 (Pursaklar Belediyesi İmar Müdürlüğü)

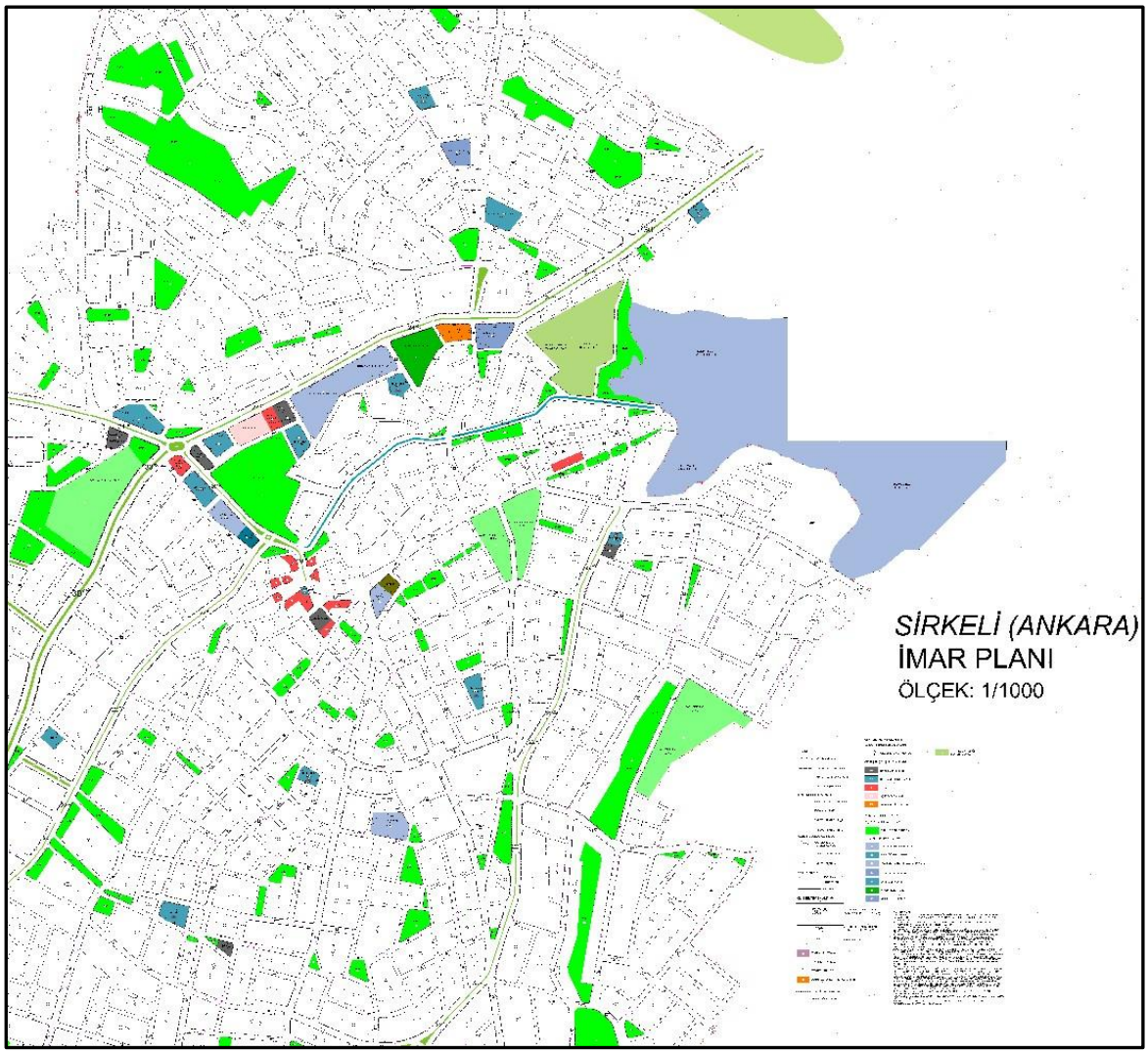

Şekil 5.29. Sirkeli ilave uygulama imar planı (Modül Planlama websitesi)

Şekil 5.30. 2017 yılında trafo, 2021 yılında doğalgaz regülatör alanı için imar planı değişiklikleri

Bugün Pursaklar Belediyesi Coğrafi Bilgi Sistemi Kent Rehberi portalında da Sirkeli için aynı parselasyon ve imar planı deseni görüntülenmektedir (Pursaklar Kent Rehberi, 2022) (Şekil 5.31).

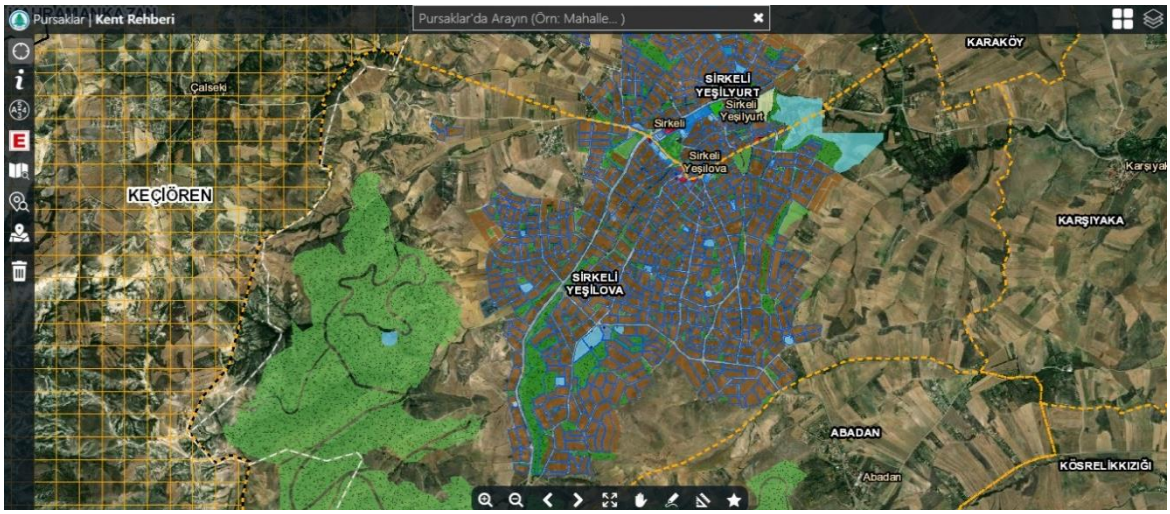

Şekil 5.31. Pursaklar coğrafi bilgi sistemi kent rehberi portalı (Pursaklar Kent Rehberi, 2022)

6 Mart 2008 kabul tarihli 5747 sayılı yasa ile belediye statüsü kaldırılan ve Pursaklar Belediyesi'ne bağlanan 12 Kasım 2012 tarihinde 6360 sayılı yasa ile mahalleye dönüşen

yerleşim hızla kırsal kimliğinden uzaklaşan bir yapılaşma sürecine girmiştir. Yerleşim nüfusu 1000'lere inmiş olmasına karşı haftasonu ve yaz nüfusu 3-5 katına çıkan bir alana dönüşmüştür. 3 katı geçmeyen kat düzeni yer yer aşılmış, planda görülen baraj göleti inşa edilmemiş, rekreasyon alanı düzenlenmemiş, sadece ilkokulu olan ve belediyenin kapanmasından sonra, sosyal donatı anlamında sadece birkaç çocuk parkı yapılmıştır. Genelde Saray ve Bağlum'a aylık ticaret, lise gibi eğitim ihtiyaçları için bağımlı olmuştur. Büyükşehir Belediyesi ana yolları asfaltlamakta, doğalgazın 2021 yılında gelmesiyle yerleşik emekli nüfusunda bir artış yaşanmıştır. Pursaklar Belediyesi atık toplama hizmeti vermekte ve kaçak yapılaşma denetimi yapmaktadır. Yerleşimin dönüşümünde etkili olan faktör ve olaylar aşağıda özetlenmiştir (Şekil 5.32).

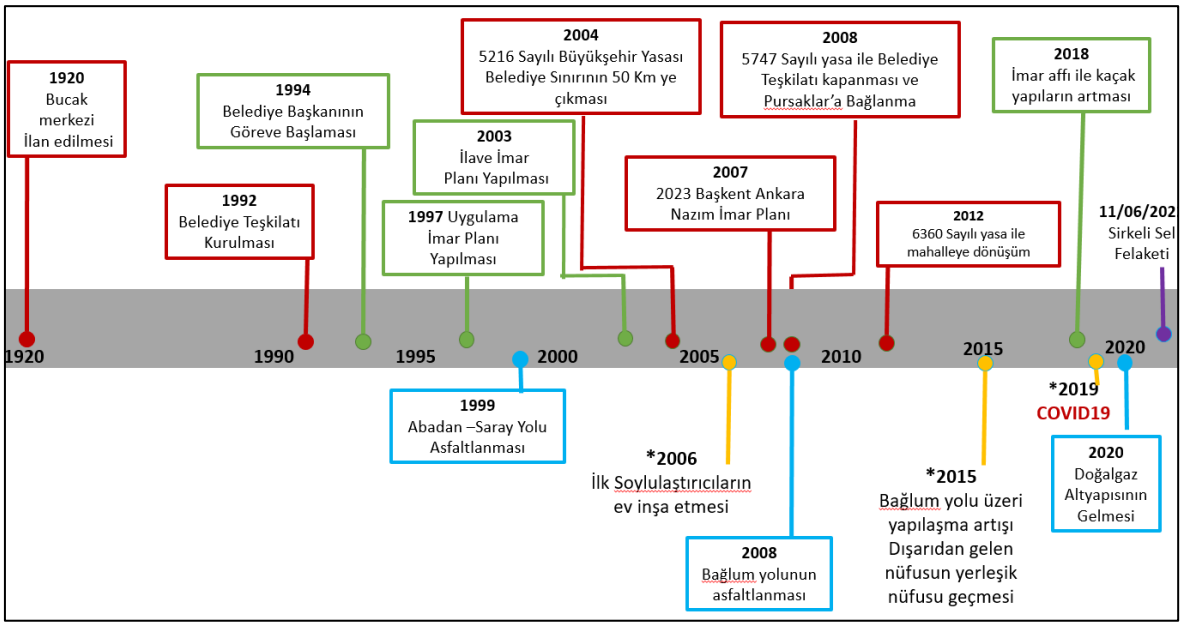

Şekil 5.32. Yerleşimin değişimini tetikleyen yasal ve yönetsel olaylar

İmar planlarında kırsal mahallenin mevcut organik dokusu bozularak imar parselleri oluşturulmuştur. Sirkeli'de kadastro parselleri imar parseline dönüşürken yeni bir mülkiyet sistemi oluşturmaktadır. İmar parselleri birden fazla kişiye hisse edilerek, bölünmektedir. 09.03.2021 tarihli Ankara Büyükşehir belediye meclisinde alınan 404 sayılı kararda tüm Ankara'daki kırsal yerleşmelerin yerleşim alanları içinde en küçük parsel büyüklüğü 500 m^2 kabul edilmiştir. Gerçekleşen nüfusunun çok üzerinde nüfus tahminlerinin yapılması (5 katı kadar), tarlaların imar planları ile kentsel arsalara dönüştürülmesi, bu alanlarda tüm sosyal donatıların yer alması sorunu ile karşı karşıyadır.

2023 Başkent Nazım İmar Planı raporunda kuzey planlama alt bölgesi içerisinde yer alan Sirkeli'nin imar planı raporu değerlendirilmiştir. Raporda 50,5 hektarlık alan meskûn bölge kabul edilmiş, 762 hektarlık bir alan ise gelişme konut alanı olarak imara açılmıştır. 880 hektarlık planlama alanında bu gelişme konut alanları ve verilen yoğunluklar baz alınarak plan ile bölgede yaşayabilecek minimum ve maksimum nüfuslar hesaplanmıştır (Çizelge 5. 3 ve Çizelge 5.4.).

Çizelge 5.3. Sirkeli imar planı yoğunluklarına göre bölgede yerleşebilecek maksimum nüfus

İMAR HAKKI	ALAN (m^2)	İNŞAAT ALANI (m^2)	KONUT SAYISI	NÜFUS
A-2 (0.20)	165 976	33 195	331	1 324
A-2 (0.60)	1 736 945	1 042 167	10 421	41 684
A-3 (0.90)	3 188 007	2 869 206	28 692	114 768
TOPLAM	5 090 928	3 944 568	39 444	157 776

Çizelge 5.4. Sirkeli imar planı yoğunluklarına göre bölgede yerleşebilecek minimum nüfus

İMAR HAKKI	ALAN (m^2)	İNŞAAT ALANI (m^2)	KONUT SAYISI	NÜFUS
A-2 (0.20)	165 976	33 195	264	1 056
A-2 (0.60)	1 736 945	1 042 167	8 336	33 344
A-3 (0.90)	3 188 007	2 869 206	22 965	91 812
TOPLAM	5 090 928	3 944 568	31 553	126 212

2008 yılından başlayarak imar olmayan birçok arazi tel örgülerle çevrilerek daha sonra kendi içinde alt bölümlemesi yapılarak hobi bahçesi olarak satılmaktadır. Bir kısmı verimli tarım toprakları üzerinde gerçekleşen bu oluşum Sirkeli çeperinde olduğu gibi Ankara genelinde kırsal alanlarda sıklıkla karşılaşılan bir durum haline gelmiştir (Resim 5.5,5.6). 1998 yılı sonrası Keçiören, Pursaklar ve Saray'da meydana gelen değişimler, imar planının yapılmış olması, Bağlum ile bağlantısının güçlenmesi nedeni ile özel araç ulaşım süresinin kısalması konut sayılarının artmasında etkili olmuştur.

Resim 5.5. Kösrelik göleti yolu üzerindeki hobi bahçeleri (08.07.2019)

Resim 5.6. Sirkeli çevresindeki tarlalarda hobi bahçesi hazırlığı (18.07.2019)

6. SİRKELİ'DE KIRSAL SOYLULAŞTIRMA BULGULARI

Bu bölümde arazi tüketimi hesabı, yapılı alan ayak izi, derin görüşmeler ve kırsal soylulaştırma göstergeleri üzerinden bulgular anlatılmaktadır. Kırsal peyzajın üzerindeki soylulaştırma izleri aktarılmaktadır.

6.1. Arazi Tüketimi Hesabı

Sirkeli'de arazi tüketimi hesabı için geçmiş tarihli ortofotolar ve ortalama hane halkı büyüklüğü kullanılarak arazi tüketimi miktarı çıkarılmıştır. Arazi tüketimi belirli bir zaman aralığındaki bina alanı ve nüfus farkının birbirine bölünmesi ile hesaplanmaktadır, formülü yöntemin açıklandığı kısımda verilmiştir. Arazi tüketim katsayısının yüksek çıkması mevcut yerleşimin yoğunlaştığını göstermektedir. Sirkeli için bu değer elde edilen ilk ortofoto tarihi olan 1969 ve belediye olmasına kadar geçen 1990 birinci dönemi, 1998-2008 ilk imar affının çıktığı ikinci dönem, 2015- 2021 arası ise üçüncü dönem olarak alınmıştır. Birinci dönem arazi tüketim katsayısı 0,0058 çıkmıştır. İkinci dönem için hesaplanan katsayı ise 0,0025 tir. Bunun anlamı yıllar içinde nüfus yaklaşık 3.5 kat artarken, yerleşimin 2008'den bugüne yaklaşık 7 kat daha fazla bir alana yayıldığını göstermektedir. Bu yayılma kırsal yerleşimde daha önce kuru tarım yapıldığı araziler üzerinde gerçekleşmiştir. Yerleşim dışından gelip Sirkeli'de mülk alan kişilerin sayısı yerleşimin mevcut nüfusunun 5,5 katıdır (Çizelge 6.1).

Çizelge 6.1. Sirkeli'ye yıllara göre gelen nüfus

YILLAR	HANE HALKI BÜYÜKLÜĞÜ*	BİNA SAYI	TOPLAM BİNA ALANI (HA)	HESAPLANAN NÜFUS	KÖY NÜFUSU (TUİK)	DIŞARIDAN GELEN NÜFUS**
1969	4,2	159	2,6	688	669	
1975	4,2	172	2,76	722	714	
1983	4,5	207	3,36	932	966	
1990	4,8	309	5,03	1483	2039	
1998	4,1	360	6,24	1476	1534	
2008	3,2	942	11	2477	1791	686
2015	3,2	1759	19,4	5310	1503	3807
2019	3,2	2527	27	8086	1368	6762
2021	3,2	2653	27,1	8490	1364	7050

*TUİK'ten alınan hane halkı büyüklüğü

*Yerleşime dışarıdan gelen nüfus = Bina sayısı x Hane Halkı büyüklüğü olarak hesaplanmıştır

$$\frac{11\ \ ha - 2.6\ Ha}{2477 - 688} = 0.0058$$

$$\frac{27.1\ ha - 11\ ha}{8490 - 2477} = 0.0025$$

Yerleşimin dönemlere göre nüfus artışı, bina sayıları ve yayıldığı parsel alanı aşağıda şematik olarak özetlenmiştir. 1983 yılından, 1998 yılına geçerken meydana gelen azalma kadastral parsellerden imar parsellerine geçişte ortalama parsel büyüklüğünün küçülmesinden kaynaklanmıştır (Çizelge 6.2.).

Çizelge 6.2. Yıllara göre yerleşme alanı büyüklüğü (** 1998 yılında kadastral parseller imar parseline dönüşmüştür. Ortalama parsel büyüklüğü azaldığı üzerinde yapı olan arazi miktarı azalmıştır.)

Yıllar	Nüfus	Yapı sayısı	Yerleşim alanı (ha)	%değişim
1969	669	159	15,86	
1975	714	171	25,55	%61
1983	970	206	47,75	%86
1990	2039	309	84,43	%76
1998	1640	309	36,26**	
2008	1791	842	129,13	%358
2015	1503	1644	285,96	%220
2019	1368	2527	405,94	%142
2021	1364	2637	406,03	%0,02

6.2. Yapılı alan ayak izi ölçümü

Yapılı alan ayak izi (built-up area footprint) içinde yollar, otoparklar, konutlar ve diğer binaların yüzey alanı veya taban alanı bulunmaktadır. Bu ayak izi zamanla yükselmiştir. Ekolojik ayak izi, insanların yaşayabilmeleri için gereken kaynakların üretimi ve atıkların yok edilmesi için kullandıkları biyolojik alanı gösteren bir ölçüdür. Ekolojik ayak izi bileşenleri içinde tarım alanı, otlak, karbon, balıkçılık ve ormancılık ayak izi mevcuttur. Yapılı alan ayak izi bu hesaplar içinde en yüksek büyüme oranına sahiptir. Bu ayak izi 1961'de 81 milyon küresel hektar iken 2016'da 473 milyona ulaşmıştır (GFN, 2019).

Sirkeli'de Yeşilova ve Yeşilyurt Mahallelerinden oluşan iki mahalle alanı toplamı 3150 hektardır. İmarlı alan ise 880 hektardır. İmarlı alan sınırları aşağıda mavi çizgi ile haritada

gösterilmiştir. Bu alan hesapları ArcGIS programında üzerinden otomatik hesaplanan alanlardır (Harita 6.1).

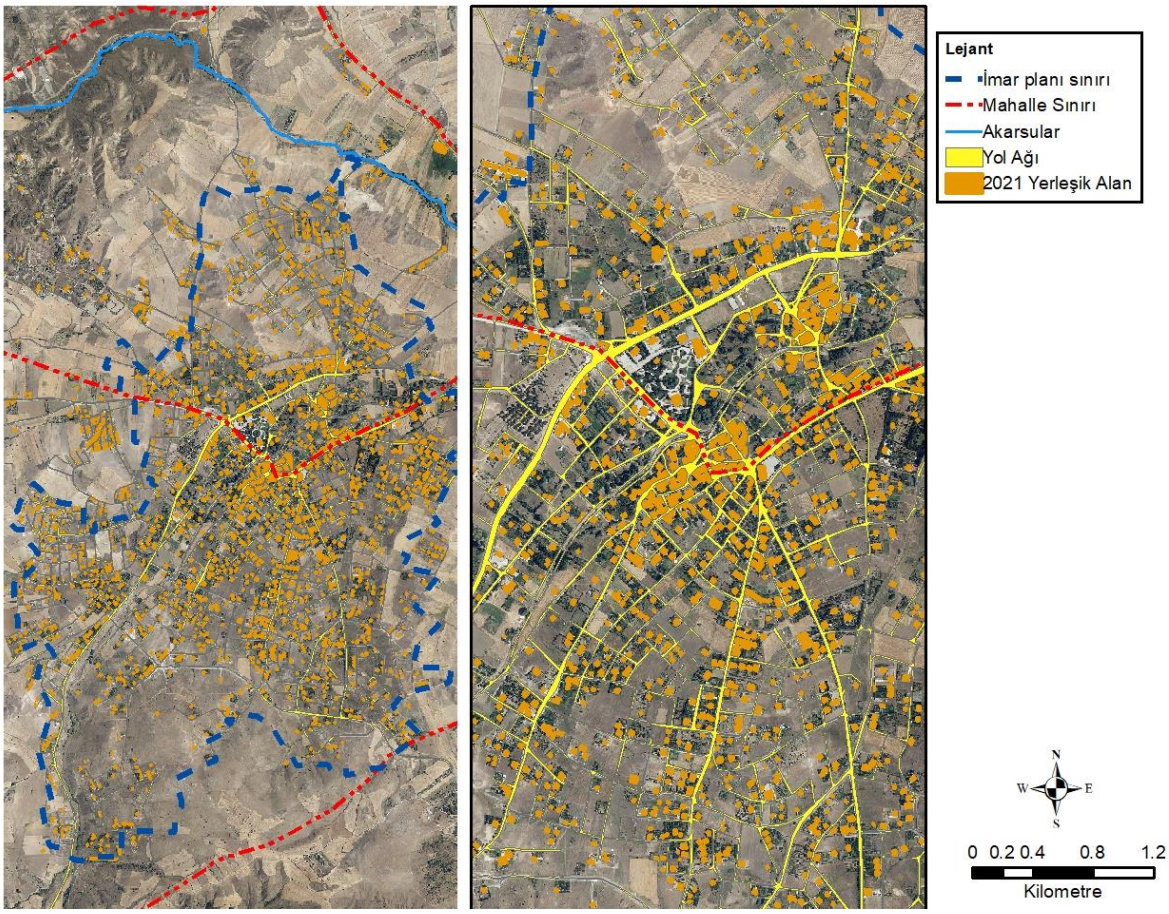

Harita 6.1. 2021 yılı mahalle sınırları, imarlı alan sınırı, merkezdeki yol ve yapı yüzey alanları

Sirkeli'deki yapılı alan ayak izi ölçümü için öncelikle 1969 yılından itibaren 1975, 1983, 1990, 1998, 2008, 2015, 2019 yılları ortofotoları ve 2021 uydu görüntüsü üzerinden imarlı alanda sayısallaştırılan binaların taban alanları ve yol yüzeyleri ArcGIS programında ölçülmüştür. Buna göre çıkan sonuçlar verilmektedir (Çizelge 6.3.).

Çizelge 6.3.Yıllara göre toplam yol ve bina yüzeyi değişimi (CBS ile hesaplanmıştır)

Yıllar	Bina Taban Alanları (ha)	Yol Yüzeyi Alanları (ha)	Toplam Yapılı Alan Ayak İzi (Bina+Yol) (ha)	Nüfus başına yapılı alan ayak izi (Ayakizi / Nüfus
1969	2,6	24,7	27,3	0,040
1975	2,7	24,7	27,4	0,037
1983	3,36	37,5	40,86	0,043
1990	5	37,7	42,7	0,028
1998	6,2	39,9	46,1	0,031
2008	11	57,3	68,3	0,027
2015	19,4	76	95,4	0,017
2019	27	87,7	114,7	0,014
2021	27,1	88,7	115,8	0,013

Sirkeli'de yapılı alan ayak izi 2008 yılından itibaren artmış, 2015, 2019 ve 2021'de 115 hektarın üzerine ulaşmıştır. 2008 yılında 5784 Sayılı Yasa ile gelen imar affı, 2018 yılında 3194 sayılı İmar Kanunu'nun Geçici Madde 16'sına eklenen imar barışı bu alandaki yapılı alan ayak izini arttırmıştır (Şekil 6.1).

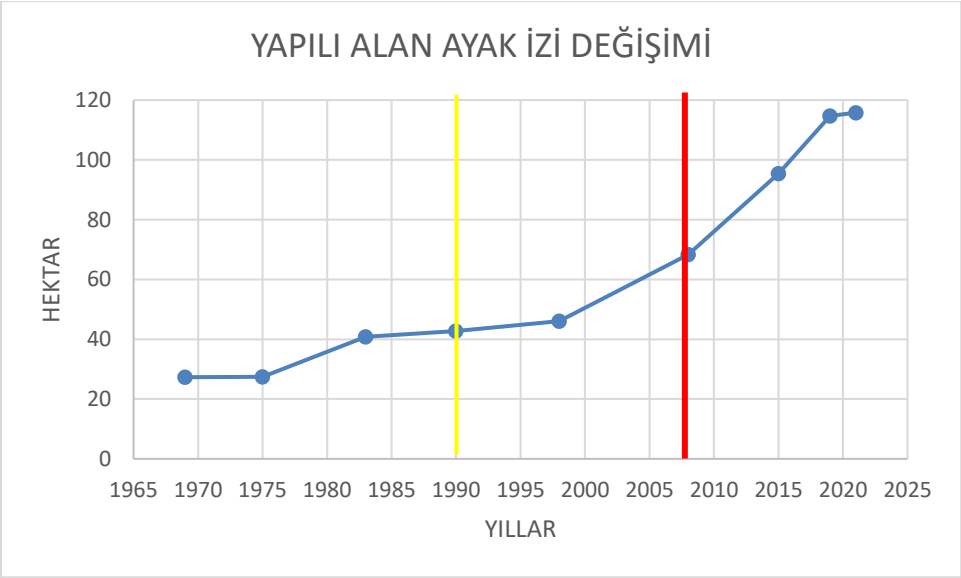

Şekil 6.1. Sirkeli yapılı alan ayak izi değişimi (Yazar tarafından hesaplanmıştır).

Yapılaşma arttıkça aidiyet, kimlik ve anlam sorunları ortaya çıkmaktadır. Tarım ve gıda sistemleri, kırsal yaşam kültürü ve gelenekleri ile iç içe geçmiştir. Ait olma duygusu, mekânın belleği ile bütünleşmektedir. Kırsal yerleşmelerin organik dokusu ve gelişme alanı olarak nitelendirilen alanlar klasik ızgara düzen imar planları ile dönüştürüldüğünde bellek yitirilmektedir. Kırsal yaşamı devam ettirme ve geliştirme imar planı yaparak kaybedilmektedir. Büyükşehir belediyelerinin kırsal alanlarında zengin biyo-çeşitlilik de

zarara uğramaktadır. Kırsal alanlara imar planı yapılması tarım alanlarının kentsel arsaya dönüşümünü hızlandırmaktadır. İmar planları ile kırsal yerleşmelerinin projeksiyon nüfusları çok yüksek hesaplanmakta ve plan gelişme alanı adı altında kırın kente dönüşmesi öngörülmektedir. Kırsal alanda bitki varlığı, toprağın özelliği veya suya yakınlığı ile kurulan peyzaj imar parselinde dikdörtgen bir geometriye sığmaktadır. Tarımın sürmesi zorlaşmaktadır (Erol ve Erdoğanaras, 2021).

6.3. Derin Görüşmeler ve Kırsal Soylulaştırma Göstergeleri ile İlişkileri

Derin görüşmeler kırsal soylulaştırma sürecinde rol alan aktörlerden Sirkeli'nin değişim sürecini anlamak ve dışarıdan gelenlerin geliş nedeni, yerleşikler ile yeni gelenlerin birbiri hakkındaki görüşlerini anlamak ve değerlendirmek üzere yapılmıştır. Derin görüşmelerde sorulan sorular ekler kısmında verilmiştir.

Sirkeli'deki değişimi anlayabilmek için emlakçılar, muhtarlar, tarım ile uğraşan yerel halk ve dışarıdan gelip Sirkeli'de arazi almış kişilerle derin görüşmeler gerçekleştirilmiştir. 2019 yılının sonunda, Sirkeli'de 4 adet görüşme gerçekleştirilmiştir. Pandeminin etkisi hafifleyince 2021 yılında emlakçılar ve muhtarları kapsayan 4 adet derin görüşme daha gerçekleştirilmiştir. Farklı kesimlerden hem yeni gelen, hem köylü hem de emlakçı tarafından bakış açısını öğrenmek amacıyla yapılan bu görüşmelerin özetleri şu şekildedir:

İlk görüşme hem emlakçılık yapan hem de hırdavat malzemeleri satan A kişisi ile 26.12.2019 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Sirkeli'ye gelme nedeni sorulduğunda şu şekilde yanıtlanmıştır: "Ben Sirkeli'nin yerlisi değilim. Ama yaklaşık 20 yıldır Sirkeli'de yaşıyorum. Merkezi konumu ve doğası ve havası güzel olduğundan dolayı köyümüzü bırakıp Sirkeli'ye yerleştik. Daha sonra buradan evlendim. 20 yıl önce bu köy çok farklı idi. Köyün içinden geçen dereden balık avlardık, fakat bugün sadece derenin yatağı duruyor bırakın balığı su bile yok. Köyün geçim kaynağı o zamanlar tarım idi. Bugün zannediyorum bu oran %30 lara kadar düşmüştür. Bugün köyün ana geçim kaynağı toprak rantı oldu. Bugün belkide dışarıdan toprak alanlar köy nüfusunu geçmişlerdir. İddaa ediyorum organize olup muhtar adayı çıkarabilseler köy dışından toprak alanlar muhtarlık seçimini kazanırlar. Şu anda arsa değerleri (imarlı olanlarda) 130 TL/m2 civarında ve bu değerler Sirkeli'nin yerel halkına kısa zamanda beklemedikleri bir refah kazandırdı. Topraktan elde ettikleri parayı ile düğün, ev tadilatı ve araba alımına harcarlar. Araziyi dışardan alan kişiler genelde

gelir durumuna göre bir konteynır koymayı veya derme çatma bir tuvalet ve mutfak yapmayı tercih ediyorlar. Aldıkları araziye fidan dikip küçük çaplı tarım yapmaya çalışıyorlar. Bazı kişilerse sadece tel ile çevirtip prim yapmasını bekliyor ama bence Sirkelide arazi değerleri en üst seviyede bundan sonra çok değişmez" şeklinde görüşlerini ifade etmiştir.

İkinci derin görüşme sonradan arazi sahibi olanlardan B kişisi ile yapılmıştır. Kendisi emekli lise müdürü olduğunu 500 m2 birbirine bitişik 4 parsel aldığını ve parsellerden birinin üzerine 4 yıl önce çelik 2 odalı bir ev yaptığını belirtmiştir. Normalde Demetevler semtinde yaşadığını, fakat Sirkeli'nin havasını çok sevdiğini, 75 yaşında 2 dönüm alanı tek başına işleyerek bitkisel üretim yaptığını belirtmiştir. Kentte yaşadığı bölgenin çok kalabalık, sağlıksız ve yaşlılar için yaşaması zor bir yer olduğundan şikâyet eden B kişisi, şehre döndüğü zaman çevreyi çok sıkıcı bulduğunu söylemiştir. Sirkeli'de yaşamaya başladıktan sonra eşinde bulunan şeker ve yüksek tansiyon rahatsızlıklarının geçtiğini vurgulamıştır. Bahçesinde domates, biber, patlıcan, fasulye, balkabağı, mısır yetiştirdiğini belirten B kişisi bu araziden toplam dört evi doyuracak kadar ürün aldığını belirtmiştir. Fideleri yerel yetiştiricilerden aldığını ve kuyudan damla sulama sistemi ile suladığını belirten B kişisi, imar barışından sonra alt katı oğlu için ayrı bir konuta çevirdiğini anlatmıştır.

Üçüncü görüşme yapılan kişi ise yine dışarıdan dört yıl önce Sirkeli'den arazi alan üç sene öncede üzerine tek katlı bir ev inşa eden akademisyen C kişisidir. Bu araziyi alma sebebini çocuklarının doğa ve toprakla ilgilenmelerini sağlamak olduğunu belirtmiştir. Evlerinin Yenimahalle semtinde olduğunu ve uzun süre Ankara çevresinde bütçeleri için uygun bir arazi aradıklarını ve emlakçıların yönlendirmeleri doğrultusunda Sirkeli'de karar kıldıklarını, köyün topoğrafyasının çok engebeli olmaması ve yeşil bir görüntüsünün olması sebebiyle tercih ettiklerini belirtmiştir. 750 m^2'lik bir arazileri olduğunu ve emlakçıdan bu araziyi aldıklarını, çocukları küçük olduğu için mutfak ve tuvalet ve uyku ihtiyaçlarını giderebilecekleri tek katlı, özel alçı bloklardan kolon kiriş olmadan, çevreci bir ev inşa ettiklerini vurgulamıştır. Evi gerekli inşaat izinlerini belediyeden aldıktan sonra yaptıklarını ve çok soğuk havalar dışında her haftasonu kullandıklarını anlatmıştır. Arazinin eskiden bir kavaklık olduğunu, fakat köylülerin kavak ağacını ticari olarak gördüklerini ve kavaklarını keserek parsellerini sattıklarını, evi yaparken mevcut kavak ağaçlarını korumaya çalıştıklarını ve kesmediklerini belirtmiştir. Bahçelerinde permakültür esasları ile (yükseltilmiş yatak, kardeş bitkiler, karışık ekim teknikleri vb.) herhangi bir ilaç ve endüstriyel tohum kullanmadan sebze yetiştirmeye çalıştıklarını, yağmur suyu hasadı

yaparak bitkileri sulamaya çalıştıklarını ayrıca bahçelerinde bir adet şifalı ot spirali yaptıklarını anlatmıştır. Köyde oldukları zamanlarda köylülerden süt, ekmek, yumurta ve tereyağı aldıklarını söylemiştir. Komşuluk ilişkilerinin iyi olduğunu, komşuların ile paylaşım yaptığını, iki ve yedi yaşındaki çocuklarının artık birçok bitkiyi gördükleri zaman isimlerini söyleyebildiğini, sulama çapalama gibi işleri yaptıklarını ve doğada keyifli vakit geçirdiklerini belirtmiştir.

Sirkeli'de hayvancılık yapan D kişisi ile yapılmıştır. Kendisinin köyün yerlisi olduğunu belirtmiş ve hayvanlarını otlatacak çoban bulamadığından şikâyet etmiştir. Bundan dolayı ailecek hayvanlar baktıklarını ve hayvancılığın çok zor bir iş olduğunu herhangi bir mesai saatine bağlı olmadığını, hayvanların doğum ve hastalık gibi durumlarının ortaya çıktığını bunun gecenin yarısında da olabildiğini, eşinin ve çocuklarının hayvanların bakım ve temizliği zor geldiği için bu işi yapmak istemediğini anlatmıştır. Eskiden hayvanlarını otlattığı alanların bir bir tel örgülerle çevrili hale geldiğini zaten kısıtlı olan hayvanları otlattığı alanların ve ot miktarının iyice azaldığını, kendilerine ait olan tarlalara hayvanlar için yem bitkisi ektiklerini dışarıdan yem almaları halinde bu işi ekonomik olarak yürütmelerinin çok zor olduğunu belirtmiştir. Küçükbaş ve büyükbaş hayvanları olduğunu tavuklarından aldıkları yumurtaları ve ineklerin sütünü sattıklarını, eğer sütten artan olursa yağ ve peynir üreterek sattıklarını ama bunun çok az bir miktar olduğunu, hayvancılıkta esas kazancın hayvanların sağlıklı bir şekilde çoğalmasını sağlamak olduğunu belirtmiştir. Ayrıca köydeki altyapı çalışmalarından bahsetmiş köye kanalizasyon sisteminin yeni döşendiğini, bütün yolların kazıldığını ve yerel bir seçimden önce tekrar asfaltlanacağını düşünmediğini belirtmiştir.

Diğer bir görüşme emekli öğretmen olan ve ilkokul öğretmeni olarak atandığı Sirkeli'yi çok beğendiği için emekli olduktan sonrada Sirkeli'de yaşamaya devam eden ve 16 yıldır emlakçılık yapan E kişisi ile yapılmıştır. E kişisi şu anda Sirkeli'de aktif olarak 16 emlakçı bulunduğunu, E kişisi Sirkeli'nin yerlisi olmadığını, Sirkeli'ye talebin 96-97 yıllarından itibaren başladığını, kent yaşamından sıkılan insanların doğaya özlem duyduğunu bunun için Sirkeli gibi doğaya yakın olabileceklerini düşündükleri kırsal karakterli yerlerden arazi aldıklarını, yeni gelenlerin genelde 45 yaş ve üzeri insanlardan oluştuğunu, gelenlerin içinde her meslekten insan olduğuna, arazi seçiminde öncelikle ayırılan bütçenin etki ettiğini belirtmiştir. Ankara dışından da zaman zaman talep olduğunu (hatta Almanya'dan bile), Yeşilova Mahallesi'nin üst taraflarının en tutulan bölge olduğunu, şu anda (2021 Ekim) arazi

fiyatlarının imarlı arazilerde 300 – 350 tl /m2 imarsız hobi bahçelerinde 200 tl /m2 olduğunu Sirkeli'ye uzak alanlarda ise tarlaların 30-50 tl/m2 arazi fiyatı ile satıldığını, mevcut yeni yapılan binaların çarpık birbirinden kopuk ve düzensiz yapıldığını, mevcut imar geçmiş alanların henüz daha %50'sinin bile dolmadığını ancak yeni alan açılırsa Sirkeli'nin doğu tarafının planlaması gerektiğini düşündüğünü, kaçak yapılar ile yeterince mücadele edilmediğini (caydırıcı bir yaptırım olmadığını), hobi bahçeleri ve tinyhouse konseptini çok yanlış bulduğunu (elinden gelse hepsini bir araya getirip yakabileceğini) belirtmiştir. Bir parselin bir kereden fazla el değiştirdiğini (mevcut parsellerin %20 si gibi bir oran), arazisini satanların başka şehirlere veya Pursaklar veya Saray'dan ev alarak Sirkeli'yi terk ettiklerini, yol su kanalizasyon yapısının yetersiz olduğunu, en büyük eksikliklerin yol, yeşil alan ve parklar olduğunu, tarım ve hayvancılığın 15 sene öncesi ile kıyaslandığından bitti denebileceğini, yerli halkın arazi rantı sayesinde zenginlediğini, eskiden köyden 500 – 600 hayvanlık 2 sürü çıkarken bugün bu sayının 150-200 lere düştüğünü, derede balık tutulduğu günleri bildiğini, ama bugün derenin kuruduğunu belirtmiştir. Eski Sirkeli ile yeni gelişen Sirkeli'yi karşılaştırdığı zaman eskiden insanlar arasında iletişim ve yardımlaşma olduğunu, bayramlarda bütün köyün birbirini ziyaret ettiğini, şimdi iseinsanlar arasında iletişimin kalmadığını kimsenin kimseyi tanımadığı, bayram seyran gibi kavramların önemsenmediğini; Sirkeli'de yerleşik kişilerin Çankırı ve Yozgat'tan Sirkeli'ye geldiğini belirtmiştir.

Başka bir görüşme F kişisi emlak firmasının sahibi Çubuk Lisesi'nden emekli öğretmen ile gerçekleştirilmiştir. "F kişisi Çubuk Lisesi'nden emekli öğretmen olduğunu 11 yıldır Sirkeli'de emlak ofisi olduğunu Sirkeli'ye olan talebin 2015 sonrası hızlandığını genelde Çankırı, Çorum Yozgat gibi kentlerden Ankara'ya göç etmiş ve Keçiören ve Etlik Bağlum Pursaklar ve Saray bölgelerinde yerleşmiş toprağa yakın yaşama isteği olan kişilerin Sirkeli'yi tercih ettiğini, arazi almak isteyenlerin yaklaşık %60'nın 50 yaş altı grupta olduğunu geri kalan %40'ın emekli olup kentin keşmekeşinden uzaklaşmak isteyenlerin oluşturduğunu söylemiştir. 10 yıl öncesi ile bugünkü arazi fiyatlarının çok farklı olduğunu (yaklaşık olarak 10 senede 4 kattan fazla bir artış) özellikle Covid-19 salgını ile son bir senede fiyatların en az %50 civarında yükseldiğini, imar planı içerisinde kalan alanlarda 350 tl /m^2 imarsız alanlarda hobi bahçelerinde 200 tl/m^2 Sirkeliye uzak tarlalarda ise 50 tl / m^2 civarında fiyatlar ile arazilerin satıldığını belirtmiştir. En az 500 m^2 ve üzeri büyüklükteki arsaların daha çok talep gördüğünü mevcut imar alanı içinde kalan yapılaşmanın göze hoş gelmeyen estetikten uzak ve çarpık bir yapılaşma olduğunu vurgulamıştır. İmarlı konut

alanlarının çok fazla olduğunu halen imar planı yapılmış ama mevcut imar yolları açılmamış çok sayıda parsel bulunduğunu bu nedenden dolayı yakın zamanda imarlı alanlarda herhangi bir genişleme olacağını düşünmediğini belirtmiştir. Pursaklar Belediyesi'nin kaçak yapılaşma ile mücadele ettiğini sürekli denetimler ile kaçak yapıların ve konteynırların tespit edilerek ceza kesildiğini belirtmiştir. Hobi bahçesi ve tiny house konseptini çok faydalı bulduğunu belirten F kişisi; ilkokul çocuklarının beton evler içerisinde doğadan uzak bitki nerede yetişir bilmeden, şeftali ağacı görmeden yetişmekte olduğunu, hobi bahçelerinin bu çocukların toprağa yakın olması bitki nasıl yetişir, ağaç nasıl yetişir görmeleri için önemli olduğunu , ayrıca diğer bir önemininde 500 m^2 bir alanda çiftçinin elde edeceği gelir 1000 tl ise hobi bahçelerinde aynı alanda çiti, parke taşı düzenlemesi altyapısı derken 100 – 150 bin tl lik bir ekonomi yaratılıldığını, Sirkeli'den yerini satanların genelde Pursaklar veya Saray da daha konforlu evler alarak yerleşmeyi tercih ettiğini" ifade etmiştir. F kişisi; Sirkeli'de bütün altyapının (elektrik su kanalizasyon vb.) olduğunu ama sınırlı ve yetersiz bir alanda kaldığını, özellikle elektriklerin çok sık kesildiğini, toplu taşımanın yetersiz olduğunu belirtmiştir. Tarım ve hayvancılığın artık Sirkeli için bittiğini halkın genel geçim şeklinin arsa satarak geçinmek olduğunu, eski Sirkeli'nin tam bir köy olarak tanımlanabileceğini ama şimdi şehir olduğunu (11 yıl içerisinde hayvan varlığı ve ekilen alanların kendi gözlemine göre %50 den fazla azaldığını) belirtmiştir.

Yeşilova Mahallesi muhtarı G kişisi "35 senedir Sirkeli'de yaşadığını büyükşehir belediyisinde çalıştığını, Sirkeli'de oturup çalışmak için Ankara'ya gidip geldiğini belirtmiştir. 8 senedir muhtarlık yaptığını belirten muhtar (2. Dönem); internet ve televizyonda herkesin görüp özendiği şehir hayatının ekranlarda tozpembe bir şekilde sunulduğu ve kırda yaşayanlar için cazip ve merak yaratan bir yaşam biçimi olduğu, köyde sosyal hayata destek verecek herhangi bir sosyal faaliyetin olmadığını; ekilen alanların imarla birlikte azaldığını, ama şu anda Sirkeli'de boş olan imarlı arazilerin bile ekildiğini belirtmiştir". Büyükşehir Belediyesinin desteklerinden herkesin bireysel olarak yararlanmaya çalıştığını kendisininde köydeki tarlasını ekmek için 1 sene başvurup destek aldığnı fakat bürokratik işlemler zor geldiği için bu sene başvurmadığını anlatmıştır. Sirkeli'de genel olarak buğday, arpa nohut ve yem için fiğ ekildiğini, en verimli sayılan bölgesinde 1-20 verim alındığını belirtmiştir. 20 bin dönüm civarı ekili alan olduğunu söylemiştir. Hayvancılık konusunun köyde problem olmaya başladığını, eskiden 1000 – 1500 civarı köyde büyükbaş hayvan olduğunu bugün 200 civarı bir hayvan varlığının kaldığını, dışarıdan gelip Sirkeli'ye yerleşenlerin hayvanların yol açtığı koku ve sinekten

rahatsız olduğunu, yeni gelenlerin arsayı çevirip tel örgüye sardıkları bitki ve yetiştirdikleri ağaç dallarının yoldan geçen hayvan sürüleri tarafından yenmesinin yeni gelenler ve hayvan yetiştiricileri arasında gerilim neden olduğu şikâyetler neticesinde zabıta tarafından hayvan sahiplerine zabıta tarafından ceza yazıldığını belirtmiştir. Eskiden hayvan atıklarının belli bir döngü çerçevesinde kullanıldığını, bir kısmı tezek bir kısmı gübre; eskiden bütün yollar toprak olduğu için yolda giderken hayvanların neden olduğu atıklarının bir şekilde toprağa karıştığını, bugün ise yolların asfalt olduğunu asfalt üzerine düşen hayvan pisliklerinin çevre sağlığı için olumsuz şartlar oluşturduğunu muhtarlık olarak büyükşehir belediyesinden haftada veya on günde bir asfalt üzerine düşen pisliklerin temizlenmesi için süpürme makinası istemek zorunda kaldıklarını belirtmiştir. Gençlerin Sirkeli'de kalması için yeterli iş sahası olmadığını (4 market ve ardiyelerden başka iş sahası olmadığını) tarım yapanların kendi yerlerini ekip biçtikleri için 1 hafta ekim, 1 hafta hasat olmak üzere tarım ile işlerini bitirdiklerini, traktör ve biçerdöver yüzünden bu işlerde de çok fazla işgücüne ihtiyaç duyulmadığını belirtmiştir. Yeni gelenlerin büyük çoğunluğu hafta sonu geldiği ve sürekli yaşamadığı için olumlu ve olumsuz bir düşüncesi olmadığını ama bir kısım insanların bilinçsizce çevreyi kirlettiğini (yaptığı inşaatın çöplerini atıklarını uygunsuz alanlara attığını) buna karşı olduğunu, hobi bahçesine tamamen karşı olduğunu, çünkü buralarda yer alan insanların herhangi bir şekilde kaydının tutulmadığını, kimin gelip ne zaman ne kadar kiminle kaldığının kaydı olmadığının, bununda Sirkeli için bir güvenlik sorunu oluşturduğunu ve zaman zaman adli vakalar yaşandığını anlatmıştır.

Yeşilyut Mahallesi muhtarı H kişisi 1980 yılından beri Sirkeli'de yaşamakta, 2019 yılındaki seçimlerden bu yana muhtarlık yapmaktadır. "Sirkeli'de ilk dönüşüm imar planı yapılması ile başlamıştır. İlk olarak Hacettepeden bir doktor grubu geliyor. 10 dönüm bir arazi alıyorlar. Neden Sirkeli de yer seçtiniz sorusuna ise "10 saatlik zorlu bir ameliyat sonrası gelip Sirkeli'de 2-3 saat vakit geçirip dinlendikten sonra dinçleştiğini" belirttiğini aktarmıştır. Sirkeli'nin mevcut sorunları olarak birinci sırada ulaşım, ikinci sırada ise eğitim (lise olmaması) geldiğini, hayvancılık ve tarımsal üretimin Sirkeli'de devam etmekte olduğunu, 200 civarında kayıtlı çiftçinin ticari olarak tarım ile uğraştığını ve belediyeden tohum desteği aldığını. Ayrıca hayvancılık konusunda hayvan gübresinin yolları batırdığını, köyde hayvan varlığının azaldığını, eskiden hayvancılıkla uğraşmasa da süt için büyük çoğunluğun 2 adet inek beslediğini, şimdi ise kimsenin uğraşmak istemediğini, haftasonu evi yapanların kokudan şikâyet ettiklerini aktarmıştır. Köyün merası olduğunu, yalnız köyün mera üzerinde etkisi kalmadığı için bir kişi hazineden meranın bir kısmını kiralayıp tel

örgüyle çevirmeye çalıştığını anlatmıştır. Genç ve yaşlı nüfusun 2 sene öncesine kadar Sirkeli'de kalmak istemediğini bunun sebeninin; genç nüfus için çalışma alanı ve sosyal imkânların olmaması, yaşlıların ise özellikle kışın sobanın kiri isi yakması zor olduğu için uğraşmak istemediklerinden Saray, Pursaklar veya Keçiören'e daha konforlu kaloriferli evlere gidip kışı oarada geçirmek istediklerini aktarmıştır. Doğalgaz gelmesi ile birlikte giden yaşlı nüfusun bir kısmının Sirkeli'ye geri döndüğünü aktarmıştır. "Sirkeli'de yer alıp yerleşen yeni köylüler burası için bir zenginliktir. Yeni gelen aileler buradaki muhtarlığa kayıt yaptırmadıkları için gelen nüfus hakkında net olarak bir şey söyleyemem. Topraklarını satanların büyük çoğunluğu Sirkeli'de yaşamaya devam ediyorlar, İmara açılan yeni alanlarda çarpık bir yapılaşma var, binalar birbiri ile uyumsuz, hobi bahçeleri kanunsuz şekilde tarım arazilerinin heba edilmesine sebebiyet veriyor, çoğu verimli tarım arazileri üzerinde. 6360 sayılı yasa ile kırsal kimliğimizi iyice kaybettik, özellikle vergiler çok yükseldi. Kırsal mahalleye dönme talebimiz oldu kabul edilmedi. Sirkeli'nin geleceğini çok iyi görmüyorum, betonlaşacak doğa yok olacak. Bu sene ruhsat alınan benim mahallemde 100'ün üzerinde bina var. Bu hızla yapılaşırsa yakında ekin ekecek tarla kalmayacak. Şu anda bile kontrolsüz kuyular ve kontrolsüz sulama yüzünden yer altı suyu çekildi, kuyular kurudu" şeklinde ifade etmiştir.

Diğer bir görüşme ise K kişisi ile telefonla gerçekleştirilmiştir. K kişisi artan yem fiyatları yüzünden besiciliği tamamen bıraktıklarını, Yaklaşık 120- 130 baş büyükbaş hayvan sahibi olduklarını, fakat 2 ay önce yem fiyatlarındaki artış ile mücadele edemeyip bütün hayvanları toptan satarak hayvancılığı bıraktıklarını anlatmıştır.

Bir diğer görüşme Sirkeli Belediyesi eski meclis üyelerinden L kişisi ile yapılmıştır. L kişisi doğma büyüme Sirkeli'den olduğunu, köyde 70li-80li yılarda hayvancılığın ön planda olduğunu, o yıllarda aşağı mahallede en az 500 – 600 büyükbaşlık 4-5 sürü çıktığını, yine yukarı mahalleden de bu sayıya yakın büyükbaş hayvan beslendiğini belirtmiştir. Seneler içerisinde bu sayının özellikle 2000 yıllardan sonra azaldığını, günümüzde ise 750-1000 civarında en fazla büyükbaş hayvan olduğunu söylemiştir. 80 ve 90'lı yıllara kadar bitkisel üretimin hayvancılıktan sonra gelen ikinci büyük sektör olduğunu (yalnız tarımla uğraşanların büyük bir kısmının yalnız tarımla uğraşmadığını, aynı zamanda Ankara'da maaşlı bir işte çalıştıklarını (Et Balık Kurumu, Siteler, İskitler'de) belirtmiştir. İlk önceleri ulaşım tek bir akstan (havaalanı yolu üzerinden sağlanırken (Abadan'dan Saray'a bağlanan yol eski toprak bir yolmuş ve araç trafiğine çok uygun değilmiş 1999 yılından sonra

asfaltlanıp sıklıkla kullanılan ulaşım akslarından biri olduğunu anlatmıştır. Belediye meclis üyesi olduğunu arazilerin miras yoluyla çok fazla bölündüğünü, mülkiyet sorunun çözmek ve düşük yoğunluklu insanca yaşanabilir bir Sirkeli oluşturmak adına (kendisi buranın ikinci bir Çayyolu olacağını hayal etmiştik diyerek tarif etmekte) imar planı çalışmasının yapıldığını belirtmiştir. Tarımın yoğun olarak yapıldığı yıllarda imara açılan araziler üzerinde daha çok buğday, arpa ve nohut ekildiğini, ikinci sene ise nadasa bırakmak yerine aynı alanlara kavun ve karpuz ekilerek bostan şeklinde tarımsal arazi olarak kullanıldığını belirtmiştir. Beldenin içinden geçen Çaybey Deresi'nde balık tutulduğunu anlatmış, derenin kuruması bir yana yeni gelenlerin kontrolsüz şekilde açtıkları kuyular ve su kullanımları sonucunda yer altı suyunun çekildiğini anlatmıştır. "Yerleşimden ilk yayılmaların dışardan gelenler tarafından değil, köyde ikinci nesil yaşayanların (kendi yaşıtları için söylüyor) evlenip çoluk çocuğa karışması ile yeni konut ihtiyacının doğması üzerine gerçekleştiğini, köyde arazilerin 1999 – 2000^'li yıllardan sonra değer kazanmaya ve dışarıdan gelenler tarafından alınmaya başlandığını, kendilerinden sonra gelen nesilin sonuçlarını düşünmeden babadan kalma arazilerini kolay bir şekilde yabancılara sattığını, hatta hatta araziler bu kadar değer kazanmadan önce bir yatak odası takımı ve halı alan kişilerin aldıkları mallar karşılığı 1-2 dönüm civarında tarlalarını takas ettiklerini, bazı tüccarların bu yolla çokta emek sarf etmeden büyük arazilere sahip olduklarını" anlatmıştır. Kendilerinden sonra gelen nesilin köyde kalmaya çok hevesli olmadıklarını kendi kızlarının ve oğullarının (lüks diyerek tanımladığı) Pursaklar ve Saray'da çok yüksek katlı binalarda oturduklarını, sigortalı bir işte ve yoğun olarak çalıştıkları için tarımsal faaliyetleri zaman kaybı ve yorucu pis iş olarak gördüklerini belirtmiş, yeni gelenlerin şu anda sürekli kalmaları halinde nüfus olarak %80'lik bir orana sahip olduğunu zannettiğini, kendi yerlerinde yerel halk olarak azınlık durumuna düştüklerini, yeni gelenlerin nüfusunu buraya aldırmak suretiyle Sirkeli Mezarlığı'na gömülmek istediğini anlatmıştır. Ancak yerel halk olarak buna izin vermeyeceklerini, yeni gelen kişilerin kim olduğunun bilinmemesinin yerel halk için asayiş ve güvenlik sorunu oluşturduğunu belirtmiştir. Son iki üç senede açılan kuyu sayısının 300'ü geçtiğini tahmin ettiğini, 80'li yıllarla karşılaştırıldığında Sirkeli'nin büyük bir su sorunu yaşadığını, eskiden 12 ay akan çeşmelerinin bazılarının yaz aylarında hayvanların suya en çok ihtiyaç duyduğu yaz aylarında kuruyup akmadığını belirtmiştir.

15.10.2022 Tarihinde Sirkeli'nin yerlilerinden olan ve tarım ve hayvancılık ile uğraşan M kişisi ile bir görüşme gerçekleştirilmiştir. M kişisi şu anda yaklaşık 300 dönümde tarım yaptığını belirtmiştir. Buğday, arpa, nohut ve yem bitkilerini ektiğini belirtmiştir. Geçen 3

senede 100 büyükbaş hayvandan 30 büyükbaş hayvana düştüğünü hayvanın yayılacak yeri kalmadığını, yeni çevreden yer alan kişilerin koku nedeni ile kendini sürekli belediyeye şikâyet ettiklerini, hayvanlar yayılacak yer bulsalar bile yolda giderken hayvanların pisletmesi veya çevrili arazilere ekilmiş ağaç ve bitkileri yemesi sonucunda yine şikâyet edildiklerini ve yine ceza geldiğini belirtmiştir. Tarım alanlarının imar ile birlikte çok daraldığını, imara komşu parsellerde tarım yapmanın imkânsız hale geldiğini ürünü hasat ettikten sonra patoz makinasını çalıştıracak alan bulamadıklarını çalıştırdıkları zaman çevreden yine makinanın tozu geliyor diye belediyeye şikâyet edildiklerini söylemiştir. M kişisi tarımda Türkiye'de bir gelecek olmadığını, oğluna okumasını ve düzgün bir meslek sahibi olarak bu işlere devam etmemesini öğütlediğini belirtmiştir. Geçen sene kurban pazarında Sirkeli'den 6 üretici varken bu sene 3 kişi olduklarını ve geçen senenin yarı satış rakamına bile ulaşamadıklarını (geçen sene 40 hayvan satan bile bu sene 14 adet satabilmiş) belirtmiştir. Dışarıdan gelen kişiler hakkındaki fikri sorulduğunda iyi ve kötü demenin doğru olmayacağını çok çeşitli insanların geldiğini ama bir kısmının kendilerini sürekli şikâyet ettiklerini belirtmiştir.

Kırsal soylulaştırma göstergeleri üzerinden bakıldığında derin görüşmelerin sınıflaması aşağıda verilmektedir. Sirkeli'ye gelme nedenleri, tarımdaki ve doğadaki değişim gözlemleri, rant farkını anlatan ifadeler, üretim yapan yeni köylülerin fikirleri, eski ve yeni köylü ilişkisi verilmiştir (Şekil 6.2).

A kişisi

Tarımdaki değişim

Yerleşimin ana geçim kaynağının tarım iken bugün %30'lara düşmesi vurgusu

Doğadaki değişim

Yerleşimdeki derede eskiden balık avlarken bugün su bile olmaması

B kişisi

Sirkeliye gelme nedenleri

Kentin kalabağından kaçtığını, Sirkeli'nin havasını sevdiği, 75 yaşında 2 dönümü kendisi işlediği vurgusu

Üretim yapan yeni köylüler

Bahçesinde çok çeşitli sebze yetiştirdiği, 4 evi doyuracak ürün elde ettiği, yerel fide aldığı ve damla sulama yaptığı vurgusu

C kişisi

Sirkeliye gelme nedenleri

Çocuklarının doğa ve toprakla ilgilenmelerini sağlamak

Doğadaki değişim

Eski kavaklığın ticari gelir için kesilmesi, kendi bahçelerindeki kavakları korudukları vurgusu

D kişisi

Tarımdaki değişim

Hayvan otlatacak yer bulunamaması, otun azalması, yem bitkisi ekimi, dışarıdan yem almanın zorluğu

E kişisi

Tarımdaki değişim

Yerli halkın 15 sene önceye kadar ranttan zenginlemesi, hayvancılığın azalması

Doğadaki değişim

Derede balık tutulurken bugün derenin yokolması

Rant Farkı

Ekim 2021'de arazi fiyatlarının imarlı arazilerde m2'si 350 TL, imarsız hobi bahçelerinde 200 TL olması

F kişisi

Sirkeliye gelme nedenleri

Komşu illerden Ankara'ya göç etmiş ve Keçiören ve civarında yerleşmiş kişileri tercihi, çoğunluk 50 yaş altı grupta olduğunu geri kalanı emekli

Rant farkı

500 m2 bir alanda çiftçinin elde edeceği gelir 1000 tl ise hobi bahçelerinde 100 – 150 bin tl li bir ekonomi yaratılması

G kişisi

Tarımdaki değişim

Ekilen alanların imarla birlikte azalması, şu anda Sirkeli'de boş olan imarlı arazilerin bile ekilmesi

Doğadaki değişim

Eskiden hayvan atıklarının toprağa karışması bugün asfaltta bunun sorun olması

Yeni-eski köylü ilişkisi

yeni gelenler ve hayvan yetiştiricileri arasında gerilim neden olduğu şikayetler sonucu zabıta tarafından hayvan sahiplerine ceza verilmesi

H kişisi

Sirkeliye gelme nedenleri

Sirkeli'de ilk dönüşümün imar planı başlaması, doktorların 10 dönüm alması

Tarımdaki değişim

Köyün merasını bir kişi hazineden meranın bir kısmını kiralamış ve tel örgüyle çevirmiş

L kişisi

Tarımdaki değişim

2000 yıllardan sonra azalmasıı, günümüzde ise 750-1000 civarında en fazla büyükbaş hayvan varlığı

Doğadaki değişim

Son senelerde açılan kuyu sayısının 300 ü geçmesi su sorunu, hayvanların içme suyu bulamaması

Üretim yapan köylüler

2000'lerden sonra köylüllerin yabancıya arazi satışı

Yeni-eski köylü ilişkisi

Yeni gelenlerin mezarlık talebine eski köylülerin izin vermemesi

M kişisi

Tarımdaki değişim

Tarım alanlarının imar ile birlikte çok daraldığını, ürünü hasat ettikten sonra patoz makinasını çalıştıracak alan bulamadıklarını, makine tozunun şikayet haline geldiği vurgusu

Şekil 6.2. Yapılan görüşmelerin kırsal soylulaştırma göstergelerine göre karşılaştırılması

Yapılan görüşmeler neticesinde Sirkeli'ye ilk köy dışından gelip ev inşaa edenlerin bir grup doktor olduğu, bu yöreyi mikroklimasının dinlendirici özelliğinden dolayı seçtiklerini belirttikleri, uzun ameliyatlardan sonra bölgeye gelerek dinlendikleri öğrenilmiştir. Fakat daha sonra bu grup edindikleri mülklerini devir edip bölgeyi terk etmişlerdir. İlk evlerin yapıldığı alan yerleşimin güneydoğusunda Bağlum girişinde yer almaktadır. Resim 6.1 de dışardan ilk gelenlerin yaptıkları evler ve arazinin önceki hali belirlenmiştir.

1

2

Resim 6.1. Sirkeli'de dışarıdan gelenlerin ilk yaptığı konutlar

İlk evler yapıldığı zaman yolu bile olmayan alanda 2021 yılında birçok parselin yapılaşmış olduğu görülmektedir. Resim 6.2. de bölgenin bugünkü durumu görülmektedir.

Resim 6.2. Dışarıdan ilk gelenlerin yaptığı konutlar ve çevresinin 2021 tarihli durumu (Google Earth).

Yerleşimde en dikkat çeken arazi kullanımlarından biri olan köy içerisinde Turgut Özal Caddesi üzerinde yer alan kavaklağın ve çevresindeki tarım arazilerinin dönüşümü tesim 6.3, 6.4. ve .6.5 de Google Earth görüntüleri üzerinden gösterilmiştir.

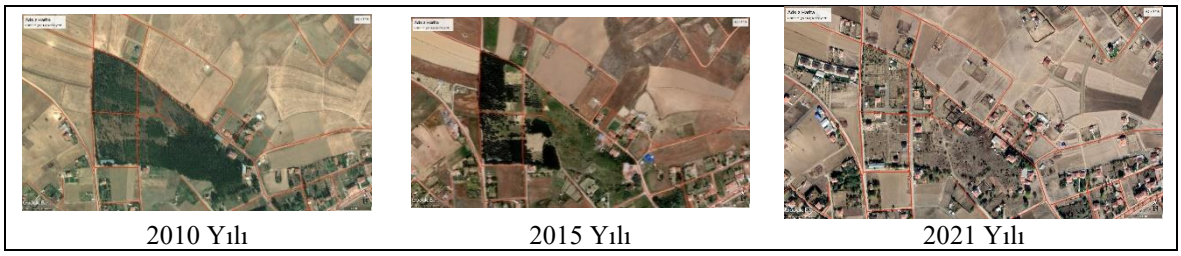

Resim 6.3. Google Earth görüntüleri üzerinden fiziksel dönüşüm Turgut Özal Caddesi

2010 yılında yaklaşık 70 dönümlük bir alan kavaklık olarak ağaçlandırılmış, arazi değerlerinin artması ve bölgenin imara açılması ile kavaklık alanın 2015 yılından itibaren hızlı bir şekilde konut kullanımlarına dönüştüğü tesbit edilmiştir.Doğal çevre peyzajın değişimi görüntülerde net bir şekilde izlenmektedir. (Resim 6.3.)

2011 Yılı	2021 Yılı

Resim 6.4. Google Earth görüntüleri üzerinden fiziksel dönüşüm-Bağlum girişi

2005 Yılı	2021 Yılı

Şekil 6.5. Google Earth görüntüleri üzerinden fiziksel dönüşüm Yeşilova Mahallesi

Bir süre sonra yeni gelenler diye adlandırabilecek grupta, fiziksel çevrenin hızlı bir şekilde değişmesinden şikâyet etmeye başlamışlardır. Resimde görülen kırmızı ile işaretlenmiş olan ev derin görüşme gerçekleştirilmiş kişilerden birine aittir. Evin sahibi çevrenin eski halini özlediğini, şekilde turuncu dikdörtgen ile işaretlenen yeni yapılan evin gölgesinin bahçesine düştüğünü, bunun sonucunda güneş alamadığı için domateslerden eskisi kadar verim alamadığını vurgulamıştır. Kırmızı daire ile işaretlenen evin sahibi mavi dikdörtgen ile işaretlenen yeni komşusundan şikâyet etmektedir. Yapılan evin kendi evine çok yakın yapıldığını, iki evde konuşulan bütün konuşmaların diğer taraftan duyulduğunu ve mahremiyet duygusunun yok olduğunu belirtmiştir (Resim 6.6.).

2016 Yılı	2021 Yılı

Resim 6.6. Yeni komşuluk ilişkileri

Dolasıyla bütün yapılar imar planı içerisinde ve belediyeden ruhsat alınarak inşaa edilmiş binalar olmasına ragmen komşular birbirlerinden şikâyet etmektedirler. Diğer bir şikâyet konusunu ise kontrolsüz açılan derin sondaj kuyuları oluşturmaktadır. Her yeni gelen önce bahçesini tel ile çevirmekte, ikinci olarak ise eğer ekonomik imkânları yüksekse derin sondaj, ekonomik açıdan daha kısıtlı bir imkâna sahip olanlar ise keson kuyu açtırmaktadırlar. Açılan kuyuların çok az bir kısmı ruhsat almakta ve denetlenmektedir. Kontrolsüz şekilde açılan su kuyuları sonucunda yer altı su seviyesi değişmekte ve eski yeni gelenler; yeni yeni gelenlerden "herkes kuyu açıyor kuyularda su kalmadı" diyerek şikâyet etmektedirler. Kuyu açılmasının diğer bir sebebi sulamanın yanında, "fidanları sulamak için kuyudan su çekeceğim" diyerek herhangi bir inşaat ruhsatı alınmamış parsele elektrik bağlatmayı mümkün hale getirmektedir. Aynı şekilde fidan dikerek ve bu fidanları belgeleyerek ASKİ'den sulama suyu aboneliği almak mümkündür. ASKİ Pursaklar Bölge Müdürlüğü, barajlardaki su seviyesinin azlığından dolayı son 3 senedir sulama suyu aboneliği kabul etmediklerini belirtmişlerdir. 2003 yılına kadar yüzey suyu yüksek olan yerlerde, 2021 yılında vurulan kuyuların derinliği 55 metreleri bulmuştur. Kuraklık ve su kaynaklarının önümüzdeki dönemlerde yerlşeme için bir sorun yaratabileceği yerli halk ile yapılan derin görüşmelerde yerleşimin içinden geçen dereden 2002-2003 yıllarında sazan balığı avlanabilirken bugün kış aylarında bile su bulunmaması sorunundan anlaşılmaktadır.

Yapılan derin görüşmeler ve sayısallaştırma çalışmaları sonucunda; eskiden tarım arazisi olan alanların hızlı bir şekilde yeni gelenler tarafından yapılan ikinci konutlar ile dolmaya başlandığı, tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin 10 yıl öncesi ile kıyaslandığı zaman ana geçim kaynağı olmaktan çıktığı söylenebilir.

6.4. Sirkeli'de Konut Tipolojisi Değişiminde Kırsal Soylulaştırma Etkisinin İzleri

Kırsal soylulaştırmada konut tipolojisinin değişimini vurgulamak gerekirse geleneksel konut tipleri ve konutun eklentileri artık yerini kırsal nitelikte olmayan konuta bırakmaktadır. Bu durum gelirle de doğrudan ilintilidir. Sirkeli'de ise kırsal soylulaştırma etkilerinin konuta yansıması kırsal konutların yıkılması yerine apartmanların yapılması, yapılaşmamış arsalarlarda ise ekonomik duruma göre konteynır, Amerikan tipi villa, yeni taş ev veya betonarme az katlı evler şeklinde bir çeşitlenme görülmektedir. Bu durumda tasarımda yerel bağlam yitirilmiş olmaktadır.Bu kısımda Sirkeli'nin merkezinde az sayıda kalmış geleneksel konut tiplerini ve yeni yapılan konutları saha çalışması ve fotoğraflama sonucunda sınıflandırılmaktadır. Dışarıdan gelen ve geçici olarak konutu kullananların yaptıkları konutlarda zaman içerisinde farklılıklar göstermiştir. İlk başlarda gelen yeni köylüler konteynır veya derme çatma (barınma ve tuvalet ihtiyaçları için) barınma birimleri yaparken konuttan çok sebze meyve yetiştirebilecekleri bahçe alanı büyüklüğüne önem vermişlerdir. (Birkaç örnekte 500 m2 alan üstüne ~30 m2 yapı (Taban alanı katsayısı: 0.06) Bu dönemdeki arazilerinin çoğunluğu beton direk ve tel örgü ile sınırlanarak küçük birer kendi içine kapalı bağımsız bölüm haline getirilmiştir. İlk dönemden sonra konut yapma eğilimi artmış TAKS'ın büyüdüğü görülmüştür (500 – 600 m2 alan üstüne ~70-100 m2 yapı (TAKS 0,14). Bu dönemde yine sınırlar beton direk ve tel örgü ile yapılmaktadır. 2019 sonrası yapılan yapılarda ise (muhtemelen imar planı içerisinde yer alan 500 – 750 m2 büyüklüğündeki parsellerin çoğunluğunun el değiştirmesinden dolayı) bina yapılan parsel büyüklükleri ve bina taban alanları arttığı tesbit edilmiştir. Resim 6.7. 2023 yılında yapılan (sağdaki yapı 2000 m2 arazi üzerine 350 m2 taban alanlı, soldaki yapı 919 m2 arazi üstünde 285 m2 taban alanlı) büyük taban alanlı konutlardan örnekler verilmiştir. Ayrıca son dönemde binayı sınırlayan beton direkli tel örgünün yerini yüksek beton duvarlara dönüştüğü ve bahçede yetiştirilen sebze ve meyvenin yerinin (arazinin tamamı olmasa da) çim alanlara dönüşmeye başladığı tespit edilmiştir.

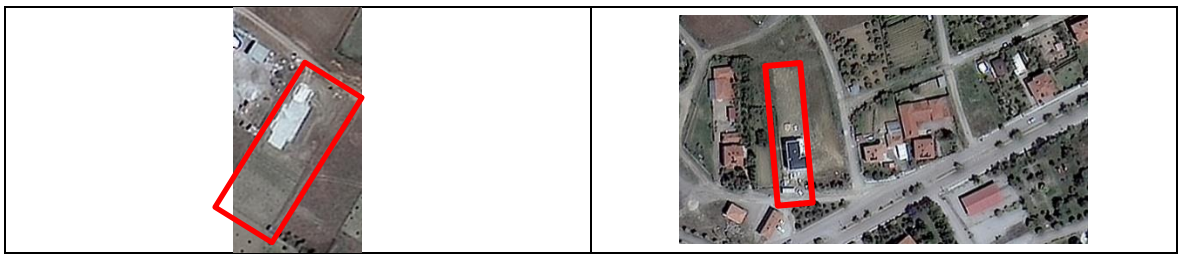

Resim 6.7. 2023 Yılında inşa edilen büyük taban alanlı konut örnekleri

Konut tipolojileri için çekilen fotoğrafların yerleri paftada işaretlenmiştir. (Harita 6.2.)

Harita 6.2. Kırsal tipoloji için fotoğraf çekim noktaları

1970 yılında Kasten'in fotoğrafı ile günümüz karşılaştırıldığında bazı kırsal yapıların varlığını koruduğu görülmektedir (Resim 6.8. ve 6.9.).

Resim 6.8. Louis Kasten isimli fotoğrafçının gözünden 1970 yılında çekilen Sirkeli merkezi (Sirkeli Merkez, 2023)

Resim 6.9. 2022 yılında eski merkezin durumu (Resim paftası 1 nolu resim)

Yerleşimin 1970 lerde eski köy merkezini oluşturan ilk tip altı kiler, ahır gibi kullanımlara ayrılmış, 2 katlı, kerpiç malzemeden yapılmış ve taban alanı geniş tutulmuş dikdörtgen formlu konutlardır. Bu tipte yerleşimin merkezinde 5 yapı kalmıştır (Resim 6.10).

Resim 6.10. Geleneksel konut yapısından örnekler (Fotoğraf paftası 2,3,4,5,6)

Diğer geleneksel konutlar karma malzemeden (kerpiç, ahşap) 1 katlı ve 2 katlı olarak bulunmaktadır (Resim 6.11. ve 6.12.). Bu konutlar daha kareye yakın formda ve doğrudan yola cephe veren ya da bahçe içindeki konutlardır. 1975 yılı hava fotoğrafında bulunmaktadırlar.

Resim 6.11. Tek katlı bahçe içerisindeki geleneksel konutlar (Fotoğraf paftası 7-8)

Resim 6.12. İki katlı yola veya yerleşim meydanına yakın geleneksel konutlar (Fotoğraf paftası 9-10-11 1975 yılı hava fotoğrafında bulunmaktadırlar)

Günümüz konut tiplerine bakıldığında, yerleşimin siluetine de etki eden apartmanlar bulunmaktadır. Bu betonarme yapılar, çok haneli ve çok katlı yerleşimde ayrıksı durmakta, etrafında tarım, bahçecilik ve hayvan otlatma faaliyetleri devam ermektedir (Resim 6.13).

Resim 6.13. Yerleşimdeki apartmanlar (Fotoğraf paftası 12-13-14-15-16-17 nolu noktalar)1998-2008 arası yapılmış yapılar

Yerleşimde apartmanların dışında pek çok modern betonarme tek katlı veya iki katlı müstakil konut bulunmaktadır. Bu konutlardan bazıları kapalı, sezonluk kullanılan konutlardır. (Resim 6.14)

Resim 6.14. Yerleşimdeki tek ya da iki katlı müstakil konutlar (Fotograf paftası 18-19-20-21) 2008 sonrası yapılmış konutlar

Müstakil konutlardan Amerikan tarzı çelik ve prefabrike ev sistemlerinde yapılmış konutlar da bulunmaktadır (Resim 6.15).

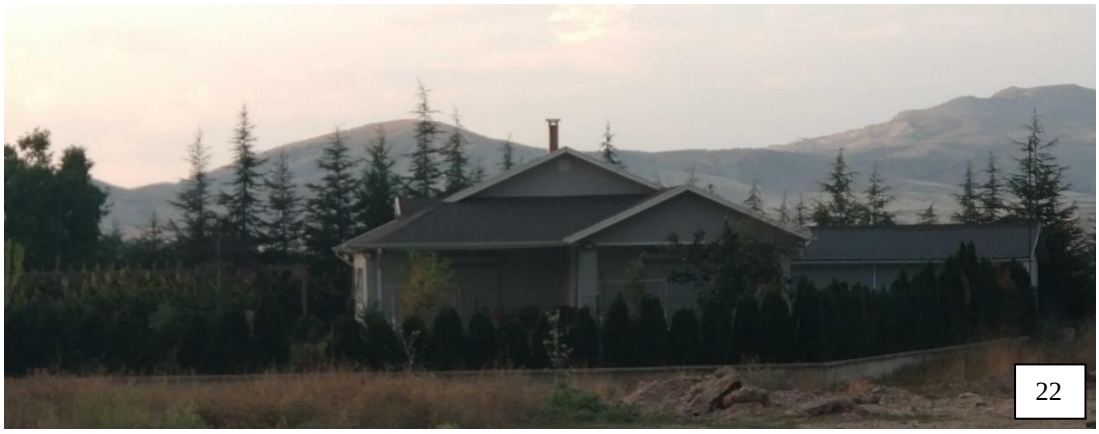

Resim 6.15. Amerikan tarzı tek katlı konutlar (2008 sonrası fotoğraf paftası 22)

Sirkeli genelinde imarlı alanda bile olsa inşaat ruhsatı almamış pek çok konteynır konut bulunmaktadır. Konteynır konutların önünde cam balkon ile hacim kazanma ve bahçeye depolar yaptıkları görülmektedir (Resim 6.16.).

Resim 6.16 Konteynır konutlar (2008 sonrası fotoğraf paftası 23-24)

Sirkeli'de konteynır konutlar yanısıra imarlı alana komşu, hobi bahçesi adı altında imarsız yerlerde 1+1 taş evler yapılmıştır. Bu onutlar yapılırken topograafyaya da müdahale edilerek bir çok beton duvar inşaa edilmiştir. (Resim 6.17).

Resim 6.17. 2018 sonrası yapılmış taş evler (İmarsız hobi bahçeleri)

6.5. Sirkeli kırsal peyzajının değerlendirilmesi ve doğal değerler kaybı

Sirkeli'deki kırsal peyzajın değişimi ve doğal değerlerin kaybı Şekil 6.3'te verilmiştir. Zaman içinde kırsal soylulaştırmayla gelen inşaat ve yatırımların bu değerleri yokettiği ortaya konulmuştur.

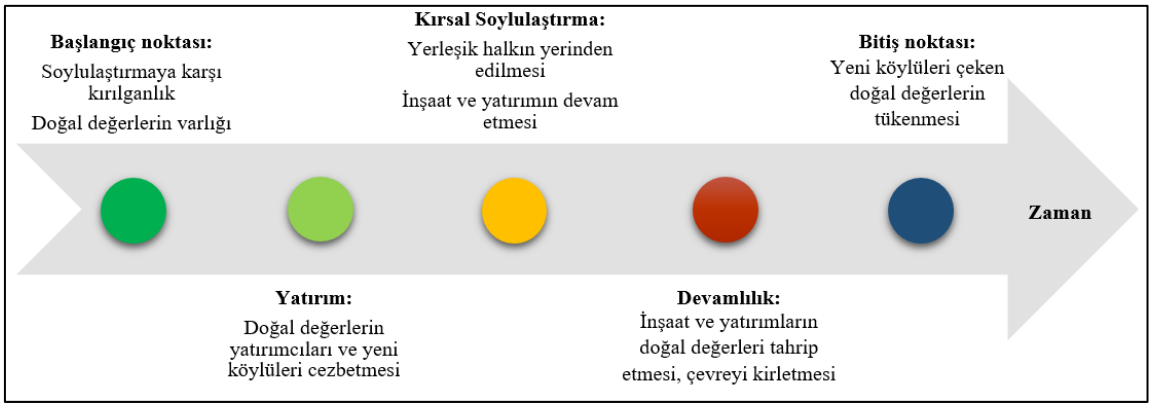

Şekil 6.3. Sirkeli'deki kırsal peyzajın değişimi ve doğal değerlerin kaybı

Geleneksel Türk yerleşimlerinde sürdürülebilirliğe dair pek çok öğe bulunmaktadır. Kırsal yerleşimler kompakt, topoğrafyaya uyumlu yerleşimi, organik kıvrımlı sokakları, yerel özgü malzemeyle inşa edilmiş evleri, ahır ve depoları barındırmaktadır. Doğal çevresi, bitki örtüsü, ağaç varlığı ve su kaynakları önem taşımaktadır. Harman yeri, cami meydanı, mera, okul önemli toplanma mekânlarıdır. Sulak bir alanda olan Sirkeli ağaçları ve doğal yapısıyla ön plana çıkmaktadır. Eski Harman (aynı zamanda köyün eski merası) yeri olan bu alan baharda yeşil bir görüntü vermekteydi (Resim 6.18.).

Resim 6.18 Sirkeli'nin ağaçları, kavaklıkları ve eski harman yeri (URL-1)

Kırsal yapılardan eski yerleşimde örnekler bulunmaktadır (Resim 6.19).

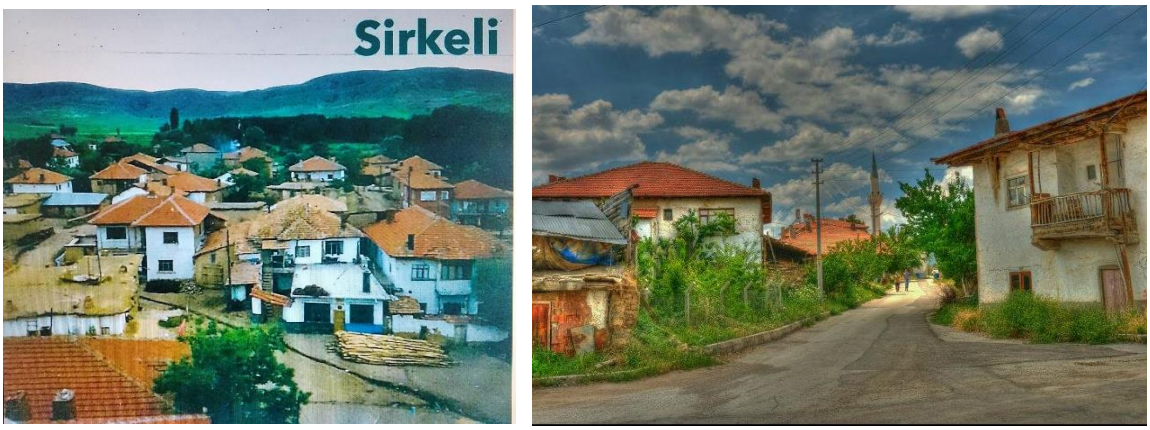

Resim 6.19. Sirkeli eski yerleşim merkezi 1980'ler (URL-1)

Dört minareli Fatih Sultan Mehmet Camii bir nirengi oluşturmaktadır. Yanındaki park ve düğün salonu ile yerleşimin kamusal alanları görülmektedir. Eski PTT ise yerleşimde okula yakındı (Resim 6.20).

Resim 6.20. Sirkeli'nin tepeden görüntüleri ve eski PTT binası (URL-1)

Belediye olduğu zamandan kalma otobüs fotoğrafı ve 1988'den ilkokul fotoğrafı Şekilde görülmektedir (Resim 6.21).

Resim 6.21. Eski otobüs ve okul binası (Nostalji Sirkeli, 2023)

Bugünlere gelen camileri, okulu, park ve yerleşimin merkezindeki kırsal yapılar olmuştur.

Yerleşimin doğal yapısına ait sorunları ve su kaynaklarına baskısı araştırıldığında; kavaklıklar kesilmiş, yerleşimin ortasından geçen, 2000 senesinde balık tutulan Çaybey Deresi 2023'te kurumuştur (Resim 6.22).

Resim 6.22. Çaybey deresi (Solda başlangıç noktası, sağda köyün içinden geçen kurumuş dere yatağı)

Yeni peyzajını haftasonu evlerinin dikilen meyve fidanları ve ağaçları oluşturmaktadır. Su kaynakları Resim 6.23'de haritalandırılmıştır. Dereler mavi, kuru dere yatakları su toplama hatları olarak kesikli mavi çizgilerle belirtilmiştir. Su kaynakları vahşi sulama ve açılan ruhsatsız kuyularla tükenmeye başlamıştır. Resim 6.24 ve 6.25'te ESRI Living Atlas portalında 2017-2022 arası Sentinel 2 uydu görüntülerinde 6 spektral bantta 9 ayrı sınıf arazi

örtüsü ve arazi kullanımı sunulmaktadır (URL-2). NDMI ismiyle toprağın nemliliği ölçen sınıfa bakıldığında Ağustos 2017'de yerleşimin kuzey ve kuzeybatısı çok daha sulu koyu mavi görünürken Ağustos 2022'de kuraklık baş göstermiş, yerleşimin içi daha açık mavi ile ifade edilmiştir.

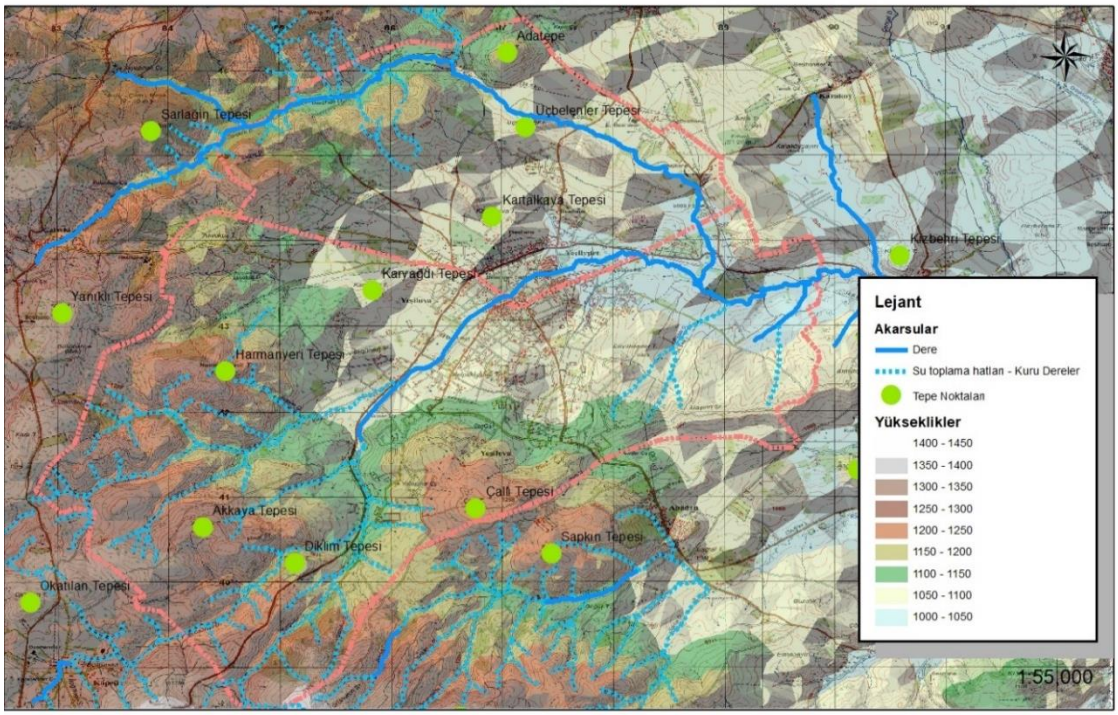

Resim 6.23. Su kaynakları haritası- yazar tarafından üretilmiştir.

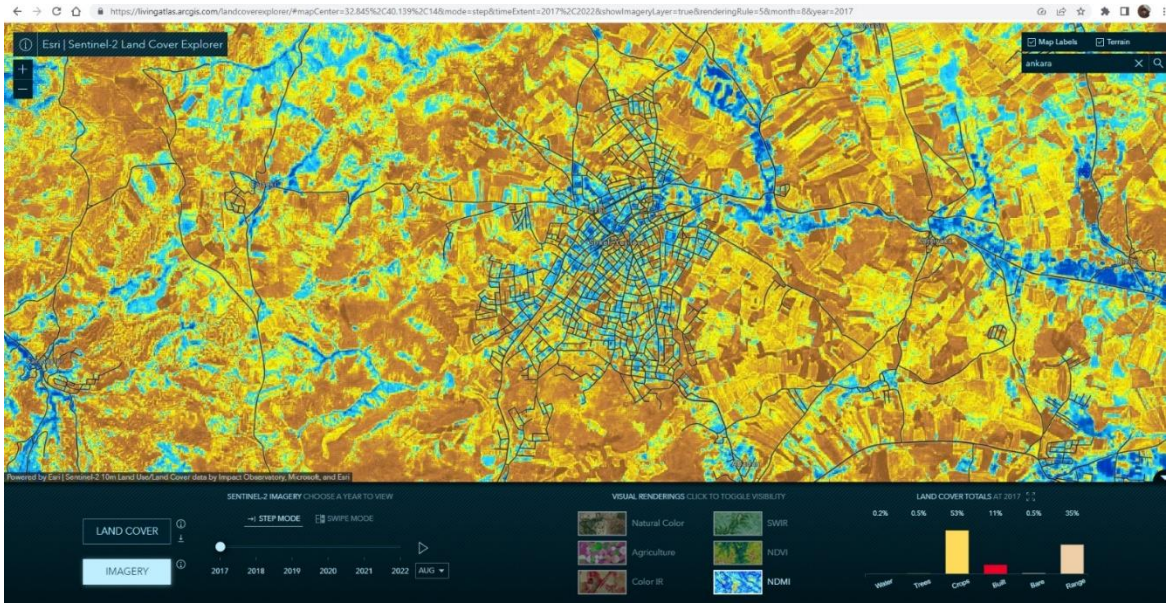

Resim 6.24. 2017 yılı kuraklık haritası (ESRI Living Atlas)

Resim 6.25. 2022 yılı kuraklık haritası (ESRI Living Atlas)

Sirkeli yerleşiminin çeperinde gelişmeye başlayan hobi bahçeleri, yerleşmenin su varlığını tehdit eden yakın dönemdeki bir gelişmedir. Hobi bahçeleri kentte yaşayan insanların, uygun zamanlarında kentten uzaklaşarak doğada vakit geçirmesini, meyve ve sebze yetiştirmesini sağlayan kentte veya kent çeperinde bulunan küçük parselli bahçelerdir (Aliağaoğlu ve Alevkayalı, 2017, Çelik, 2018).

Hobi bahçeleri genelde 20 m² den başlayıp 500 m2'ye kadar uzanmaktadır (Önder ve Polat, 2008). Ayrıca hobi bahçelerinin su, elektrik, drenaj, kanalizasyon, atık vb. alt yapılarının çözülmesi gerekmektedir. Bu altyapı özellikleri küçük parsellere bölünmüş sistemli ve toplu halde oluşturulan hobi bahçelerini diğer bahçelerden ayırmaktadır. Hobi bahçelerinde her parsele tarım işleri alet deposu olarak kullanılabilecek küçük kulübeler konulabilir bu kulübeler 20 m2'yi geçmemelidir (Önder ve Polat, 2008). Hobi bahçelerinin yer seçiminde ise ulaşım, iklim, bitki örtüsü, topoğrafya, su kaynağı vb. özellikler belirleyici temel etkenlerdir.

Yasal mevzuatta hobi bahçeleri ile ilgili düzenleme içeren bir kurala rastlanmamaktadır. Yönetmelik çıkarma yetkisini kullanarak bazı yerel yönetimler kendi idari sınırlarını ilgilendirecek kapsamda hobi bahçeleri ile ilgili temel kurallar belirlemektedirler (Kayasü ve Durmaz, 2021).

Ankara çevresinde en çok kentin güneyinde Gölbaşı ve Bala çevresinde hobi bahçeleri bulunmaktadır (Yöreli, Mutlu Aileler, Bahçem Ankara vb.). Kuzeyde ise Kazan (Doğa Bahçe Evleri), Sirkeli (Taş Evler), Esenboğa tarafında (Hasbahçe, Yaşamkent) hobi bahçeleri yoğunlaşmaktadır. Batıda Temelli ve Polatlı tarafında ise daha farklı bungalov, ahşap veya taş ev inşa edilmiş projeler hayata geçmiştir (Köyümüz Ankara, Ekolojik Muratlıköy, Şehri Huzur Hobi Bahçeleri, Ankara'nın Bağları Hobi Bahçeleri vb.) . Genelde tarla statüsündeki alanlarda hisseli tapu verilmekte, 500/750 m2 alanlara bölünmekte, tel çit, güvenlik, sulama ve bahçıvan desteği sağlanmaktadır (Resim 6.25).

Tapuda tarla veya bahçe görünen bu alanlarda denetimsiz yapılaşmanın önüne geçmek için 4 Kasım 2020 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan 7256 Sayılı Torba Yasa ile belediyelerin ve özel idarelerin kendi sınırları içerisinde tarım arazisine kurulan hobi bahçelerini yıkmaları öngörülmüştür. Yasa açık olarak belediyeler veya özel idareler yıkmazsa, Tarım ve Orman Bakanlığı'nın bu bahçeleri yıkacağı ve masrafların belediyeden veya özel idareden tahsil edeceğini, ödemezlerse ödeneklerinden kesileceği belirtmektedir. Bu yasadan sonra 2021'de Ankara Sincan'da bir kısım yıkım yapılmıştır (Sözcü, 2021).

Bu kapsamda çalışma alanındaki hobi bahçelerinin konumu Harita 6.3'da verilmektedir. Tarlaları küçük küçük parsellere bölüp satmak, tel çitle çevirmek sonra da ruhsatsız yapılaşmasına yol açmak çevresel sürdürülebilirliği tehdit etmektedir (Resim 6.26). Adında bahçe geçen bu alanlarda bahçe küçük kalmakta, taban alanı büyük olan villa tarzı konut inşa edilmektedir. Ayrıca Büyükşehir Belediyesi bahçe sulamasında su kaynaklarını tasarruflu kullanma uyarıları yapmakta, az olan yağışlar ve kuraklığa karşı su tüketimini sınırlamaya çağırmaktadır.

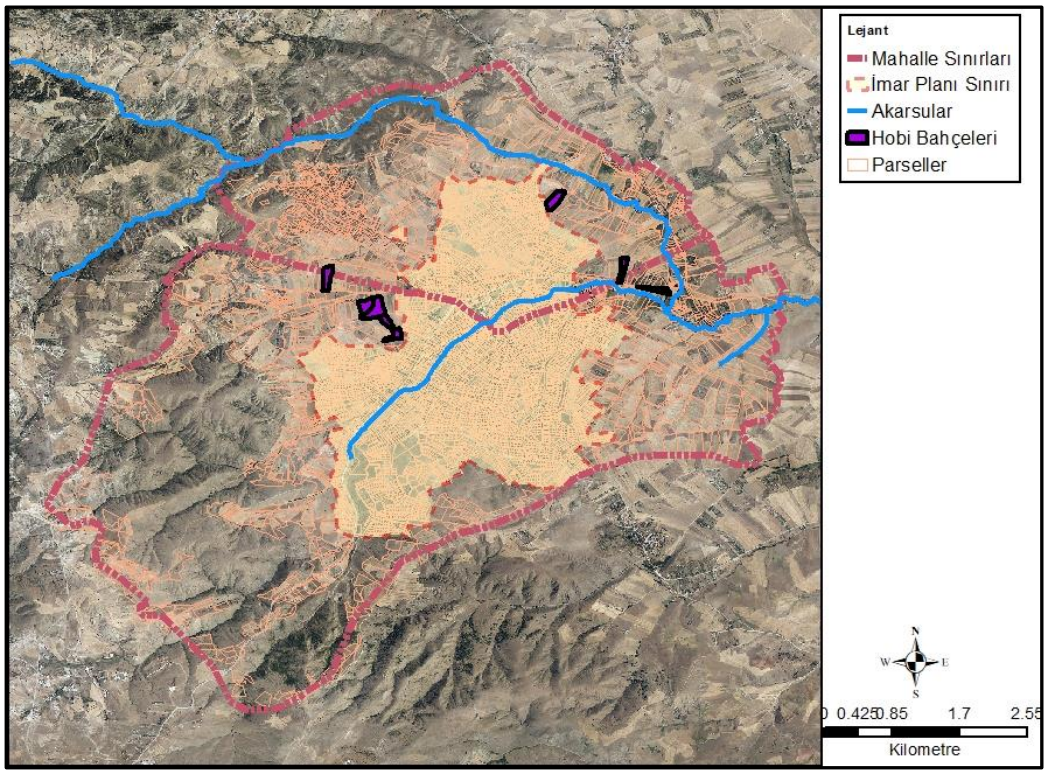

Harita 6.3. Sirkeli çevresindeki hobi bahçeleri

Resim 6.26. Hobi bahçeleri

Beş ana başlık altında soylulaştırmanın tespitinde kullanılabilecek yirmi adet gösterge örnek alanda üç grup altında sınıflanmıştır. Çizelgede mavi grupta yer alan maddeler Sirkeli yerleşiminde karşılanmayan göstergeleri vurgulamaktadır. Turuncu grupta yer alan göstergeler, derin görüşmeler sırasında tespit edilmiş veya bölgede gözlemlenmiş ama verileri sayısal olarak elde edilemeyen göstergelerdir. Yeşil grup ise sayısal olarak artışı kanıtlanabilen soylulaştırma göstergelerdir.

Doğal çevre ve kırsal peyzajın değişimi ana başlığı altındaki altı başlıktan beş tanesi sayısal olarak örnek alanda test edilebilmiştir. Bölgede geleneksel konutun bulunmaması ve kırsal soylulaştırmanın mevcut konut stoku üzerinden değil imar parselleri ve çeperinde yeni bina inşa edilmesi şeklinde gerçekleştiğinden bu iki başlık sayısal olarak test edilmemiştir. Yeni gelen nüfusun esas ikametgâh adresinin Sirkeli olmaması, gelen nüfusun bölgeyi zamansal olarak kullanması önemli bir kısıt oluşturmuştur. Çizelge 6.4.'te bölüm ikide ortaya konan göstergelerin örnek alan üzerindeki sonuçları ortaya konmuştur.

Çizelge 6.4. Göstergelerin örnek alan üzerinde sonuçları

	Gösterge	Ölçme / Ölçüt Birimi	Örnek Alan Üzerindeki Tespit
Doğal Çevre ve Kırsal Peyzajın Değişimi	Mevcut konutların yenilenmesi	Toplam yenilenen ev sayısı yüzdesi	Yerleşimde gelişim boş araziler üzerinde konut inşaası şeklinde gelişmektedir
	Tarım arazilerinin yerini konut alanlarının alması	Nitelik değiştiren tarım arazisi miktarı	881 hektarlık imarlı alanda 50,5 ha. Meskûn mahal kabul edilmiştir. 830 hektarlık alan konut ve başka kullanımlara dönüşecek olup ~154.5 hektarlık alan tarımdan konuta dönmüş ve dönmeyede devam etmektedir (İmarsız alanlarda 14 ha hobi bahçesi vardır)
	Geleneksel konut stoğunun (varsa) yenilenmesi	Geleneksel tarzda restore edilen konut sayısı	Yerleşimde tescilli yapı yoktur eski kerpiç köy evleride terk edilmiş durumdadır
	Bölgenin geleneksel konut yapısından farklı konutların sayısının artması	Yeni yapılan konut sayısı	Sayısallaştırılan binalardan yıllara göre artış ortaya konmuştur(1969 da 159 bina varken 2021 yılında 2653 adet bina)
	Tarım arazilerinin eğlence amaçlı turistik kullanıma dönüşmesi	Tarımsal kullanımdan turizme dönen arazi sayısı	881 hektar imarlı alanda mevcut köy dokusu 50,5 hektar olarak kabul edilmiştir
	Konut tipolojisine bağlı değişimler	Yenilenip düzenlenen bahçeli bağımsız konut sayısı / hobi bahçesi/tiny house /konteynır vb.	Yıllara göre bina sayısının artışı tesbit edilmiştir.
	Artan enerji ve su tüketimi	Zaman içerisindeki kullanım yüzdeleri ve miktarları	ASKİ su kullanım verileri ile yıllara göre artış tespit edilmiştir.

Çizelge 6.4. (devam) Göstergelerin örnek alan üzerinde sonuçları

Nüfus	Artan nüfus	Zaman içindeki kişi sayısı	
	Artan eski şehirli göçmen	Geçmiş "x" yılda şehirden adresini taşıyan oturan yüzdesi	Derin görüşmelerde alanda sürekli oturmaya kişilerin olduğu bilgisi edinilmiş fakat adrese dayalı kayıt sisteminin merkezi olması nedeniyle yeni kayıt sayısı elde edilememiştir
	Azalan nüfus yoğunluğu	Hane sayısı ile oturan sayısı karşılaştırılması (Oy kullanabilen)	2023 cumhurbaşkanlığı seçiminde kayıtlı 1094 seçmen vardır. (Aile büyüklüğü ile bina sayısı çarpılarak toplam nüfus 7050 kişi hesaplanmıştır.
	Yerel halkın ekonomik gücünün bölgede kalmaya yetmemesi	Dışardan gelen göçmelerin tüm nüfus içerisindeki %sinin hesaplanması	Dışarıdan gelen sayısı yerleşim nüfusunu geçmiştir. (Çizelge 6.1.)
Demografik	Çocuklu genç ailelerin alana taşınması	Zaman içindeki ortalama yaş	Eğitim olanakları ve merkeze ulaşım süresi nedeni ile sürekli yaşam için çocuklu aileler (mevcut halk dahil) tercih etmemektedirler
	Artan yaş	Zaman içindeki ortalama yaş	Genelde emeklilerin ve 45 yaş üzerindeki ailelerin bölgede yer seçtiği derin görüşmeler sonucunda belirlenmiştir.
	Soylulaştırıcılar arasında artan eğitim düzeyi	Yeni gelenlerin oturanların eğitim seviyesi	Derin görüşmeler sonucunda daha eğitimli bir grubun bölgede yer seçmeye başladığı belirlenmiştir. (Emekli öğretmeler, akademisyenler
Ekonomik	Yüksek gelir grubu	Bölgedeki ortalama gelir	Yapılan bina ve arsa yatırımlarına toplam maaliyeti incelendiğinde bölgeye daha varlıklı bir nüfus grubunun yerleştiği ortaya çıkmaktadır
	Daha yüksek emekli maaşı alan grup	Bölgedeki ortalama emekli maaşlarındaki değişim	Genelde emekli memur ve akademisyenlerin bölgede yatırım yaptığı derin görüşmelerde belirlenmiştir
Emlak Piyasası	Artan konut fiyatları	Konut fiyatlarının zamansal kıyaslaması	Endaksa verileri ile arazi fiyatlarının arttığı belirlenmiştir.
	Uygun fiyatlı konutların nadiren bulunması	Konut fiyatlarının yerel halkın ortalama geliri ile kıyaslanması	Yerel halkın büyük çoğunluğunun (ENDEKSA verileri) orta alt gelir grubuna dahil olduğu tesbit edilmiştir.
	Bölgede konut sayısının artması	Bölgedeki yeni inşaat ruhsatlarının toplam bina sayısına oranı	Belediye inşaat ve iskân ruhsatı bilgilerini elde edilememiştir.
	Artan ikinci konut sayısı (Geçiçi kullanılan konut sayısı)	İkinci konutların toplam konut sayısına bölünmesi	Köy yerleşik alanında bulunan 284 binaya karşılık 2653 bina

Çizelgeden de anlaşıldığı gibi yerleşim dışarıdan gelenler tarafından fiziksel olarak hızlı bir şekilde değişmekte, tarım arazileri hızla küçük parçalar şeklinde konut ve konutla beraber gelen çeşitli talepler doğrultusunda tarımsal amaç dışı kullanımlara dönüşmektedir.

7. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Dünya nüfusunun %37,5'i kırsal alanlarda yaşamaktadır. Dünyada kırsal nüfus hızla azalmaktadır. Küresel iklim değişikliği, yaşanan küresel salgınlar, mevcut askeri ve siyasi krizler karşısında kıt kaynakların korunması, dirençli ve sürdürülebilir yerleşmelerin planlaması önem kazanmaktadır. Kırsal alanlara tarımsal üretimle ilgisi olmayan yeni bir sosyal grup yerleşmekte ve mevcut yapıyı değiştirmektedir.

Bu çalışmada kırsal soylulaştırma kavramı altında Ankara metropoliten alan çeperinde yer alan Sirkeli'de alan çalışması yapılmıştır. Yerleşimde zaman içerisinde meydana gelen değişim alan yazından elde edilen kırsal soylulaştırma göstergeleri üzerinden araştırılmış, 1969 yılından 2021 yılına kadar meydana gelen fiziksel değişim ve tarım arazileri üzerinde gelişen yeni arazi kullanımı işlevleri ortaya konmuştur. Altı bölümden olan bu çalışmanın birinci bölümde kırsal alanların dönüşümünü hızlandıran ve etkileyen ana faktörler özetlenmiş, araştırma soruları ve hipotezleri belirlenmiştir. İkinci bölümde kır, kırsal alan, soylulaştırma ve kırsal soylulaştırma kavramları açıklanmış, değişimin ölçülebilmesi için beş ana başlık altında yirmi adet gösterge belirlenmiştir. Üçüncü bölümde kır ile ilgili ve kırı etkileyen yasal yönetsel çerçeve ortaya konmuştur. Dördüncü bölümde verilerin toplanma şekilleri ve çalışmanın yöntemi açıklanmıştır. Beşinci bölümde örnek alandaki yıllar içerisindeki değişimler analiz edilmiştir. Altıncı bölümde analiz sonuçları belirlenen göstergeler ile karşılaştırılmıştır.

Bu tezin genel hipotezi; kırsal alanlar tarımsal üretkenlik alanları olmaktan çıkıp farklı hizmetlerin üretildiği tüketim alanlarına dönüşmektedir. Tezin teorik çerçevesini oluşturan kırsal soylulaştırma, 1978 yılından bu yana çalışılan bir kavramdır. Kırsal alanın meta haline getirilmesi, yaşam pratiklerini dönüştürmesi, orta sınıfın doğaya dönüp kıra yönelmesi, arazi değerlerinin yükselmesi, tarımdan turizme ve rekreasyon faaliyetlerine geçiş üzerine pek çok çalışma yapılmaktadır. Bu süreç, rant artışına ve düşük gelirli ailelerin yerinden edilmesine sebep olan üst gelir göçünü içermektedir. Kırsal alanın ve çevrenin kaynaktan ürüne dönüşmesi ve doğa özlemi içinde olanları cezbetmesi söz konusu olmuştur. Örnek alanda yapılan analiz çalışmalarında eskiden bitkisel üretim amaçlı kullanılan arazilerin konut kullanımına dönüştüğü, bu dönüşümün hızlı bir biçimde devam ettiği tespit edilmiştir. Konut kullanımları ile birlikte Sirkeli'de hırdavatçılar, piknik yerleri ve konut kullanımları artmıştır.

Alt hipotezleri ise sınırlı bir kaynak olan toprak amacına uygun olmayan bir şekilde tüketilmektedir. Konut gelişimleri eskiden bitkisel üretim yapılan tarım toprakları üzerinde gelişmektedir. Metropollerin çeperinde yer alan kırsal alanların, yapısal özelliklerinde hızlı bir değişim yaşanmaktadır. Diğer bir alt hipotez ise imar planları ve çıkarılan yasa ve yönetmelikler özellikle metropollerin çevresindeki kırsal özellikli yerleşmeleri değiştirmektedir. Sirkeli yerleşiminde belediye teşkilatı kurulması, imar planı yapılması, 5216 sayılı yasa ile metropoliten alan sınırlarının etkisi içinde kalması ve ens on 6360 sayılı yasa ile mahalleye dönüşmesi sonucunda kırsal soylulaştırma olgusunun gerçekleştiği bir alan haline gelmiştir. Bunun sonucunda kentsel yayılma, ulaşımda hareketlilik ve rekreasyon faaliyetleri dönüşümü arttırmakta, arazi kullanımını farklılaştırmaktadır. Metropollerin çeperinde yer alan kırsal alanların, yapısal özelliklerinde hızlı bir değişim yaşanmaktadır. İmar planlama süreçleri, çıkarılan yasa ve yönetmelikler metropollerin çeperinde yer alan kırsal özellikli yerleşimlerin fiziksel değişimini hızlandırmaktadır. Örnek alan çalışması yapılan Sirkeli'de kırsal soylulaştırma, yeni gelenlerin yerleşik hayata geçmemesinden dolayı sosyal çevrede değil fiziksel çevrede gerçekleşmektedir. Yapılan analizler sonucunda Sirkeli yerleşiminin TUİK tarafından açıklanan resmi nüfusu azalırken bina sayısının arttığı tespit edilmiştir. Bu durum yeni yapılan binaların nüfusa kayıtlı olmayan bir grup tarafından kullanıldığını göstermektedir. Gelenler Sirkeli'de yerleşik hayata geçmediği ve bölgeyi zamansal olarak kullandığı için yerleşim ile sınırlı etkileşim göstermekte (market, hıradavatçı kullanımı v.b.) ve sadece inşaat faaliyetleri ile fiziksel yapının değişiminde etkili olmaktadır.

Ekonomik ve mekânsal açıdan kentsel gelişme, araziyi ve kaynakları tüketmekte, ekosistemi tahrip etmekte ve iklimi değiştirmektedir. Bu değişimler uzun bir süreye yayılmakta, insanlar bu değişim sürecinin yaşam tarzını nasıl etkileyeceğini kestirememektedir.

En çok coğrafya ve bölge planlama çalışmaları bulunan kırsal soylulaştırma araştırmalarına bu tez ile çevrebilimleri alanında katkıda bulunulmaktadır. Kırsal soylulaştırma dönüşüm, sürdürülebilirlik, ikinci konut, hareketlilik ve göç gibi kelimelerle ilişkilenmektedir. İngiltere, İspanya, ABD ve Çin'de araştırmalar yapılmaktadır. Ayrıca refah göçü, doğa/ekoloji ve arazi kullanımı gibi anahtar kelime ağı literatürde bulunmuştur.

Kırsal soylulaştırma göstergeleri araştırıldığında göstergeler demografik, ekonomik göstergeler, emlak piyasası ve doğal değerlerde, kırsal peyzajda değişim şeklinde

sınıflandırılmıştır. Demografik açıdan artan nüfus, artan eski şehirli göçmen, azalan nüfus yoğunluğu, yerel halkın ekonomik gücünün bölgede kalmaya yetmemesi, çocuklu genç ailelerin alana taşınması, artan yaş, soylulaştırıcılar arasında artan eğitim düzeyi göstergeleri bulunmaktadır. Ekonomik açıdan yüksek gelir grubu, daha yüksek emekli maaşı alan grup gibi göstergeler saptanmıştır. Emlak piyasası açısından artan konut fiyatları, uygun fiyatlı konutların nadiren bulunması, bölgede konut sayısının artması, artan ikinci konut sayısı gibi göstergeler bulunmaktadır. Doğal çevre ve kırsal peyzajda değişim açısından mevcut konutların yenilenmesi, tarım arazilerinin yerini konut alanlarının alması, geleneksel konut stoğunun (varsa) yenilenmesi, bölgenin geleneksel konut yapısından farklı konutların sayısının artması, tarım arazilerinin eğlence amaçlı turistik kullanıma dönüşmesi, konut tipolojisine bağlı değişimler ve artan enerji ve su tüketimi bulunmaktadır. Bu göstergelerin tümü alan çalışmasında ele alınmıştır.

Kırsal soylulaştırma göstergelerine bu tezin katkısı şu göstergelerle olmuştur: Türkiye'de imar planlarının ve yasal yönetsel sürecin etkisiyle artan bina taban alanları, artan konut sayısı, değişen konut tipolojisi, artan yol ve geçirimsiz zemin miktarı, değişen bahçe peyzajı, yok olan meralar, azalan su kaynakları, hobi bahçelerinde inşa edilen ruhsatsız yapılar, kırsal yerleşimde değişen ekonomik yapı içerisinde artan yapı malzemeleri satıcıları, hayvanlardan şikayetçi olan yeni köylülerin sayısındaki artış. Bu göstergeler tez içerisinde alan çalışması özelinde tespit edilmiş, ölçülmüş ve gerektiğinde CBS aracılığıyla haritalandırılmıştır.

Çalışma sonucunuda toplam 3150 hektardan oluşan iki mahalleli bir yerleşimde yıllar içerisinde meydana gelen fiziksel değişim ortaya konmuştur. Yerleşimin 818 hektarlık bir kısmı 1/1000 imar planı ile konut gelişmesine açılmıştır. İmarsız alanlar da ise 14,6 hektarlık tarımsal arazi hobi bahçesi şeklinde tarımsal üretim kimliğini kayıp etmiştir. 1969 yılında toplam 27,3 hektar olan yapılı alan ayak izi geçen 50 sene içerisinde yaklaşık 4,2 kat artarak 116 hektara çıkmış bu gelişme daha önce tarımsal üretim yapılırken imar parsellerine dönüştürülmüş, 1. II. ve III. Sınıf tarım arazileri üzerinde gerçekleşmiştir. Yerleşmenin 1990'lı yıllara kadar temel geçim kaynağı olan bitkisel üretim ve hayvancılık özellikle 2008 yılından sonra arazi fiyatlarının çok hızlı bir biçimde artmaya başlaması ile önemini yitirmiş, arazinin üzerinde gerçekleşen üretim değil, arazinin kendisi bir meta haline gelerek arazi satışı yerleşmenin geçim kaynağı olmaya başlamıştır.

Tarım toprakları açısından değerlendirildiğinde %65 gibi büyük bir oranla kuru tarım alanlarının yer aldığı görülmüştür. İmar planı içerisindeki tarım topraklarının %20'sinin birinci sınıf tarım toprağı %11'nin ise ikinci sınıf tarım toprağı olduğu hesaplanmıştır. Yaklaşık 176 hektar birinci sınıf tarım toprağı ve 96,8 hektar ikinci sınıf tarım toprağı konut, yol ve diğer kullanımlar için tarımsal üretim vasfını imar planı ile arsaya dönüşerek kaybetmiştir.

Sirkeli'deki değişimi ortaya koymak üzere Tapu Bilgi Sistemi olan Takbis kayıtlarından 2010-2019 yılları arasındaki satışlar analiz edildiğinde, 2010 yılı ve sonrasında Sirkeli'de çok sayıda parselin el değiştirdiği görülmektedir. 2010 yılı sonrası planla gelen bir altyapı ve yol ağı artışı bulunmaktadır. 2012 yılında yerleşimin kuzeyinde, 2013 yılında ise yerleşimin kuzeyinde ve doğusunda alış-satış artmıştır. 2014 yılında Bağlum yolu tarafında hareketlilik olmuştur. 2015, 2016 ve 2017 yıllarında alım-satım yoğunluğunun özellikle imar planı içinde kalan bölgede yükseldiği ortaya çıkmıştır. 2018 yılında imar affı etkili olmuştur. Endeksa sitesinden alanın alım-satım işlem adetleri analiz edildiğinde genelde alış işlemlerinin imarlı veya imarsız boş araziler üzerinden gerçekleştiği görülmektedir. 2018 yılında Yeşilova Mahallesi'nde toplam 228 alış satış işlemi, 2018 senesi için 468 olarak gerçekleşmiştir. Bu sayı imarlı 1867 parselin ~%30 unu oluşturmaktadır. İmarlı parsel sayısı CBS ortamında parselasyon planının imar planı sınırı ile çakıştırılması ile bulunmuştur.

Endeksa sitesinden alınan arazi değerlerinde özellikle 2018 yılından sonra arazi değerlerinde hızlı artış dikkati çekmektedir. Ortalama arazi değeri imarlı arsalar için Yeşilova mahallesinde Ocak 2018 de 122 TL/m2 iken bu değer Kasım 2022 itibarı ile 768 TL/m2 değerine ulaşmıştır. Dolar bazında arazi değerlerine bakıldığı zaman ise ocak 2018 de ~33 dolar/m^2 iken 2022 yılında ~51 dolar/m^2 seviyesine çıkmıştır. Yeşilyurt Mahallesi'nde ise Kasım 2018 de yaklaşık arazi değeri 130 TL/m2 iken Kasım 2022 ayı itibarı ile bu değerin yaklaşık 6 kat arttığı ve 901 TL/m2 olduğu belirlenmiştir. Bölgede arazi değerlerinin hızlı yükselişi imar barışı sonrası yoğun taleptir.

Yerleşimde en çok nüfus artış oranı belediye olmadan önce 1990 yılında yaşanmış, yapılaşmadaki artış ise 2015 yılından sonra yaşanmış ve 2008 yılına oranla 3 katına çıkmıştır. ASKİ'den alınan su tüketim verileri 2008 – 2021 yılları arasında incelendiğinde abone sayılarının ve tüketim verilerinin kış aylarında azaldığı, Mayıs – Ağustos aylarında

ise arttığı bulunmuştur. Abone sayıları 2009- 2021 yılları arasında artmış, Ağustos 2009'da 573 olan abone sayısı 2021 yılında yaklaşık iki katına çıkarak 1009'a yükselmiştir.

İmar planlarında kırsal yerleşimin mevcut organik dokusu bozularak imar parselleri oluşturulmuştur. Sirkeli'de kadastro parselleri imar parseline dönüşürken yeni bir mülkiyet sistemi oluşmaktadır. İmar parselleri hisseli olarak bölünmektedir. Nüfusunun çok üzerinde nüfus tahminlerinin yapılması, tarlaların imar planları ile arsalara dönüştürülmesi önemli sorunlardır. 1998 yılı sonrası imar planının yapılmış olması, Bağlum ile yol bağlantısının güçlenmesi nedeni ile konut sayılarında artış olmuştur.

Arazi tüketim katsayısının yüksek çıkması mevcut yerleşimin yoğunlaştığını göstermektedir. Sirkeli için bu değer elde edilen ilk ortofoto tarihi olan 1969 ve belediye olmasına kadar geçen 1990 birinci dönem, 1990-2008 ilk imar affının çıktığı ikinci dönem, 2008- 2021 arası ise üçüncü dönem olarak alınmıştır. Birinci dönem arazi tüketim katsayısı 0.0058 çıkmıştır. İkinci dönem için hesaplanan katsayı ise 0.0025 tir. Yıllar içinde nüfus yaklaşık 3,5 kat artmış, yerleşim 2008'den bugüne yaklaşık 7 kat daha fazla alana yayılmıştır. Bu yayılma kuru tarımın yapıldığı alanlara doğru olmuştur. Yerleşim dışından gelip Sirkeli'de mülk alan kişilerin sayısı yerleşimin mevcut nüfusunun 5,5 katıdır.

Sirkeli'de yapılı alan ayak izi 2008 yılından bu yana artmış, 2015, 2019 ve 2021'de 115 hektarın üzerine ulaşmıştır. 2008 yılında 5784 Sayılı Yasa ile gelen imar affı, 2018 yılında 3194 sayılı İmar Kanunu'nun Geçici 16. maddesine eklenen imar barışı bu alandaki yapılı alan ayak izinin artmasındaki en önemli itici güç olmuştur. Yıllara göre bina taban alanları büyüklüğündeki değişime bakıldığında özellikle 2000 yılından sonra bina taban alanlarının net yapılaşmış alan olarak hızlı bir şekilde arttığı görülmektedir. 1990 ve 2010 da artışın fazla olduğu saptanmıştır.

Kırsal yaşamı devam ettirme ve geliştirme imar planı aracılığıyla kaybedilmektedir. İmar planı raporunda 50,5 hektarlık alan meskûn bölge kabul edilmiş, 762 hektarlık bir alan ise gelişme konut alanı olarak imara açılmıştır. 880 hektarlık planlama alanında bu gelişme konut alanları ve verilen yapı nizamları ve yoğunluklar baz alınarak plan ile bölgede yaşayabilecek minimum ve maksimum nüfuslar hesap edilmiştir. 126 212 ile 157 776 kişi arası değişmektedir.

Büyükşehir belediyelerinin kırsal alanlarında zengin biyo-çeşitlilik de zarara uğramaktadır. Kırsal alanda bitki varlığı, toprağın özelliği veya suya yakınlığı ile kurulan peyzaj imar parselinde dikdörtgen bir geometriye sığmaktadır. Temel kırsal ekonomik fonksiyonlar sayılan bitkisel üretim ve hayvancılığın bölgede sürmesi zorlaşmaktadır.

Sirkeli'deki değişimi anlayabilmek için emlakçılar, muhtarlar, tarım ile uğraşan yerel halk ve dışarıdan gelip Sirkeli'de arazi almış kişilerle derin görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu kişiler Sirkeli'ye gelme nedenlerini genelde şehirden kaçış ve doğaya özlem olarak belirtmişlerdir. Bu alanda tarımdaki değişimi kendilerine göre anlatmış, doğadaki değişimi vurgulamışlardır. Hayvancılık yapmak için yer kalmaması, kavaklıkların kesilmesi, derenin kuruması gibi çevresel konulara değinmişlerdir. Kendi bahçelerindeki sebze-meyve üretimlerini anlatmışlardır. Emlakçılar yapılaşmadan ve hobi bahçelerinden memnun, hayvancılık yapanlar mutsuz, yeni köylüler bahçe faaliyetleriyle meşgul, yerleşik halk, tarım makinesi ve hayvancılıktan şikâyet edenlerden dolayı mutsuzdur.

Yapılan derin görüşmeler ve sayısallaştırma çalışmaları sonucunda eskiden tarım alanlarının ikinci konutlar ile işgal edildiği, tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin 10 yıl öncesine göre ana geçim kaynağı olmaktan çıktığı, Sirkeli'nin yerli halkının ana geçim kaynağının mevcut arazilerini dışarıdan gelenlere satmak şeklinde değiştiği ortaya çıkmıştır. Yeni gelen soylulaştırıcıların büyük çoğunluğu Sirkeli'deki mülklerini kısıtlı bir zamanda kullanmakta, kırda yerleşik hayata geçip yerleşme nüfusuna ikametgahlarını aldırmamaktadırlar. Büyükşehir Belediyesi, ilçe belediyesi, Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği İl Müdürlüğü, muhtarlar, arsa sahipleri ve yeni gelenler/soylulaştırıcılar bu dönüşüm de önemli aktörler rol almaktadırlar. Ancak burada en önemli aktörler aracılardır. Emlakçılar ve müteahhitler Sirkeli arsa ve konut piyasasını yönetmektedir. Yılın büyük bölümünü veya tamamını burada geçiren kentten göç etmiş emeklilerdir. Ayrıca haftasonu ve yazın konutlarını kullananlardır. Bu noktada kırsal soylulaştırma konusu sosyolojik açıdan rol oynamaktadır. Kırsal soylulaştırmanın sonucu fiziksel ve mekânsal açıdan Ankara metropoliten alanındaki hızlı kentleşme ve yayılmanın etkisiyle kentsel arazi tüketiminin iyice çoğaldığı, yapılı alan ayak izinde büyük artış görüldüğü belirlenmiştir.

Sirkeli'de ise kırsal soylulaştırma etkilerinin konuta yansıması kırsal konutların yıkılması yerine apartmanların yapılması, yapılaşmamış arsalarda ise ekonomik duruma göre konteynır, Amerikan tipi villa, yeni taş ev veya betonarme az katlı evler şeklinde

görülmektedir. Konut tipolojisi açısından 1970'lerde vernaküler kerpiç mimari görülmekte, 2022'de bu yapılardan birkaç tanesi hayatta kalmaktadır. 1998-2008 arası 4-5 katlı apartmanların yapıldığı, 2008 sonrası 2 katlı müstakil konutların arttığı, Amerikan tipi villaların, çelik ve prefabrike konutların yapıldığı görülmektedir. Konteynır evler ve taş evler de 2018 sonrası yoğunluk kazanmıştır. Bu durumda tasarımda yerel bağlam yitirilmiş olmaktadır.

Dünya'daki örnekler ile örnek alan karşılaştırıldığı zaman arazi değerlerinin artması, kıra kırsal üretimle ilişkisi olmayan yeni bir nüfusun yerleşmesi, tarım arazilerinin hızlı bir şekilde konut ve rekreasyon faaliyetlerine dönüşmesi yönleri ile benzerlikler saptanmıştır. En büyük fark ise dünya örneklerinde gelen kişiler yerleştikleri kırsal alanın sosyal yapısında ve yönetiminde söz sahibi olmaya çalışıp fiziksel değişimin yanında sosyal bir değişime de yol açarken, örnek alanda gelenler bölgeyi kısıtlı bir zaman için sezonluk kullanıp ikametgahını örnek alana almayıp sadece fiziksel değişimde etkili olmaktadırlar.

Yerleşimin doğal değerleri ve kırsal peyzaj değişimi araştırıldığında; kavaklıklar kesilmiş, yerleşimin ortasından geçen, 2000 senesinde balık tutulan Çaybey Deresi 2023'te kurumuştur. Yeni peyzajını haftasonu evlerinin bahçelerine dikilen meyve ağaçları oluşturmaktadır. Su kaynakları vahşi sulama ve açılan ruhsatsız kuyularla tükenmeye başlamıştır. ESRI Living Atlas portalında 2017-2022 arası Sentinel 2 uydu görüntülerinde 6 spektral bantta 9 ayrı sınıf arazi örtüsü ve arazi kullanımı sunulmaktadır. NDMI ismiyle toprağın nemliliği ölçen sınıfa bakıldığında Ağustos 2017'de yerleşimin kuzey ve kuzeybatısı daha nemli görünürken Ağustos 2022'de kuraklık baş göstermiş, yerleşimin merkezindeki toprak nemliliği azalmıştır. Büyükşehir Belediyesi bahçe sulamasında su kaynaklarını tasarruflu kullanma uyarıları yapmakta, kuraklığa karşı su tüketimini sınırlamayı istemektedir.

Tarım topraklarının planlama aracılığıyla ve denetlenmeyen emlak piyasası ile elden çıkışının yol açtığı sorunlar ortaya konmuştur. Sonuç olarak sınırlı bir kaynak olan doğal kaynakların gelecek nesillere sağlıklı bir şekilde aktarılabilmesi için doğal ve ekolojik kaynakların iyi analiz edilerek sürdürülebilir bir yaklaşımla bütüncül olarak ele alınıp değerlendirilmesi gerekmektedir. Kırsal soylulaştırmanın kırsal planlama ile önüne geçmek, mevcut alanların restorasyonunu yapmak, planlamayı içselleştirmek ve dönüşümü yönetmek, denetlemek önemlidir. Yerelde yerine sahip çıkma, aidiyet hissetme konusunda

dayanışmacı katılım süreçleri çözüm olmalıdır. Kırsal peyzajın karakterini korumak için üretimi ve buna dayalı tarımsal faaliyeti korumak için planlama kodlarına ihtiyaç bulunmaktadır.

Tez çalışması sürecinde; 2019'da başlayan küresel salgın Covid-19, 6 Şubat 2023'te Kahramanmaraş-Pazarcık'ta yaşanan ve 10 ili etkileyen büyük deprem ve üç büyük sel felaketi (21 Ağustos 2021'de Kastamonu-Bozkurt'ta, 30 Haziran 2022'de Ankara'da ve 15 Mart 2023 Şanlıurfa ve Adıyaman'da) yaşanmıştır. Bu afetler, ülkelerin, şehirlerin, kırsal alanların, doğal ve yapay kaynakların korunması ve planlanmasının ne kadar önemli ve yaşamsal bir konu olduğunu bir kez daha hatırlatmış ve bu tez çalışmasının önemini pekiştirmiştir.

Son afetlerin de gösterdiği gibi mekanın ve kıt bir kaynak olan arazinin ekosentrik anlayış ile ele alınması, bu süreçte yer alan aktörlerin ve kırsal kıt olan doğal kaynakların iyi analiz edilerek, mevcut teknolojik gelişimleri de göz önüne alarak bütüncül bir anlayış ile planlama/tasarım ve yönetimin gerekliliğini göstermektedir. Geçmiş dönemdeki kırı geliştirme ve canlandırma yaklaşımlarının başarılı olmadığı kırsal yerleşmelerin demografik yapılarından anlaşılmaktadır. Eğer kırsal alandaki değişim geç olmadan tüketiciyi üretime destek veren türetici bir topluluk haline getirerek doğru bir şekilde yönlendirilirse sınırlı bir kaynak olan tarım toprakları üretime geri kazandırılacak, meralar onarılacak, kendine yeterli üreten topluluklar yaratılacaktır.

Mevcut potansiyeller ve kaynaklar çok iyi analiz edilmeli, toprak ve mevcut meraların sınırları tespit edilerek ıslah edilmeli, tarım topraklarının imar eliyle bölünerek yok edilmesi engellenmeli, su kaynakları ve mevcut havza sınırları belirlenmeli, önceden açılmış ve halihazırda açılmakta olan su kuyuları kayıt altına alınarak, yeraltı sularının sınırsız kullanılmasının önüne geçilmelidir. Kırda meydana gelen bu değişim ekolojik ve sürdürülebilir bir anlayışla; bütüncül olarak ele alınıp yeni bir kırsal yerleşim modelinin başlangıcı olabilir.

KAYNAKLAR

Abrams, J. B., Gosnell, H., Gill, N. J. and Klepeis, P. J. (2012). Re-creating the rural, reconstructing nature: An international literature review of the environmental implications of amenity migration. *Conservation and Society*, 10(3), 270-284.

Agnoletti, M., Emanueli, F., Corrieri, F., Venturi, M. and Santoro, A. (2019). Monitoring traditional rural landscapes, The case of Italy. *Sustainability*, 11(21), 6107.

Akseki, H. ve Meşhur, M. Ç. (2013). Kentsel yayılma sonucu yapılaşmaya açılan verimli tarım alanları: Konya kenti deneyimleri. *Megaron*, 8(3), 165.

Aliağaoğlu, A. ve Alevkayalı, A. (2017). "Balıkesir'de hobi bahçeleri: özellikler ve sorunlar". *Marmara Coğrafya Dergisi,* 35, 195-203.

Andersen, H. S. (2011). Explanations for long-distance counter-urban migration into fringe areas in Denmark. *Population, Space and Place,* 17(5), 627-641.

Ankara Büyük Şehir Belediyesi (2023). Ankara nazım plan raporu, *ABB*, 28-36, Ankara.

Ankara Büyükşehir Belediyesi (2017). 2038 Başkent Ankara çevre düzeni planı, plan açıklama raporu. *ABB*, Ankara, 1-8.

Antrop, M. (2005). Why landscapes of the past are important for the future. *Landscape and Urban Planning,* 70(1-2), 21-34.

Argent, N., Smailes, P. and Griffin, T. (2007). The amenity complex: towards a framework for analysing and predicting the emergence of a multifunctional countryside in Australia. *Geographical Research*, 45(3), 217-232.

Bandik, H. (1997). *Sirkeli (Ankara) imar planı açıklama raporu*. Ankara: İller Bankası, 4-6.

Boddy, M. (2007). Designer neighbourhoods: new-build residential development in nonmetropolitan UK cities—the case of Bristol. *Environment and Planning A,* 39(1), 86-105.

Bowler, A. and McBurney, B. (1991). Gentrification and the avant-garde in New York's East Village: The good, the bad, and the ugly. *Theory, Culture and Society*, 8, 49–77.

Bryson, J. and Wyckoff, W. (2010). Rural gentrification and nature in old and new wests. *Journal of Cultural Geography,* 27(1), 53-75.

Carrosio, G., Magnani, N. and Osti, G. (2019). A mild rural gentrification driven by tourism and second homes. Cases from Italy. *Sociol Urbana Rurale*, 119, 29–45.

Cromartie, J. and Bucholtz, S. (2008). Defining the "Rural" in rural America. *Amber Waves*, 3(6), 29-34.

Çelik, S. (2018). *Kentsel açık ve yeşil alan sistemi içerisinde hobi bahçelerinin tasarım ilkeleri ve yönetimi üzerine bir araştırma.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Isparta, 36-42.

Darling, E. (2004). *Accommodating wilderness: Gentrification and the production of nature in the Adirondack Park*. New York: City University of New York, 102-106.

Darling, E. (2005). The city in the country: wilderness gentrification and the rent gap. *Environment and Planning A,* 37(6), 1015-1032.

Dinçer, Y. and Dincer, I. (2005). *Historical heritage-conservation-restoration in small towns and question of rural gentrification in Turkey*. 15th ICOMOS General Assembly and International Symposium, Xi'an, 12-18.

Dünckmann, F. (2009). Chapter 2 From suburbia to rural backwater: Exurban rural development in Germany. In *Beyond the Rural-Urban Divide: Cross-Continental Perspectives on the Differentiated Countryside and its Regulation*. Bingley: Emerald Group Publishing Limited, 57-78.

Eetvelde, V. V. and Antrop, M. (2004). Analyzing structural and functional changes of traditional landscapes-two examples from Southern France. *Landscape and Urban Planning,* 67(1-4), 79-95.

Erol, D. ve Erdoğanaras, F. (2021). Kırsal alanlara ikili yaklaşım; Kırsal kalkınma ve mekânsal planlama. In *Peyzaj Araştırmaları-I*. İstanbul: Livre, 263-281.

Feranec, J., Jaffrain, G., Soukup, T. and Hazeu, G. (2010). Determining changes and flows in European landscapes 1990-2000 using CORINE land cover data. *Applied Geography,* 30(1), 19-35.

González, P. A. (2016). Heritage and rural gentrification in Spain: The case of Santiago Millas. *International Journal of Heritage Studies,* 23, 125-140.

Gray, I. (1994). The changing structure of rural communities. *Rural Society,* 4(3-4), 17-21.

Gümüşçü, O. (2007). The concept of village boundary in Turkey from the Ottoman times to the present. *Archivum Ottomanicum,* 37, 37-60.

Hamnett, C. (2003). Gentrification and the middle-class remaking of inner London, 1961-2001. *Urban Studies,* 40(12), 2401-2426.

Hamnett, C. and Williams, P. (1980). Social change in London: A study of gentrification. *The London Journal,* 6(1), 51-66.

Hjort, S. (2009). Rural gentrification as a migration process: Evidence from Sweden. *Migration Letters,* 6(1), 91-100.

Ilbery, B. (1998). *The geography of rural change* (1st ed.). New York: Routledge, 55-63.

İnternet: Çekül. (2020). *Kırsal mirasın izinde çekül kırsal miras programı*, Mayıs 2020. Web: https://www.cekulvakfi.org.tr/kitaplar/Kirsal_Mirasin_Izinde.pdf, Son Erişim Tarihi: 06/03/2023.

İnternet: Endeksa (2022). *Sirkeli, Yeşilova*. Web: https://www.endeksa.com/tr/analiz/ankara/pursaklar/sirkeli-yesilova/, Son Erişim Tarihi: 11.12.2022.

İnternet: Endeksa (2022). *Sirkeli, Yeşilyurt*. Web: https://www.endeksa.com/tr/analiz/ankara/pursaklar/sirkeli-yesilyurt/, Son Erişim Tarihi: 11.12.2022

İnternet: ESRI Living Atlas Portalı (2023) *Land cover Explorer*. Web: https://livingatlas.arcgis.com/landcoverexplorer, Son Erişim Tarihi: 10.3.2023

İnternet: GFN, Global Footprint Network. (2019). *Global foot print network database*. Web: http://data.footprintnetwork.org/countryTrends.html, Son Erişim Tarihi: 08/03/2023.

İnternet: MTGIS Portal. (2023). *Map Series*. Web: https://mtgisportal.geo.census.gov/arcgis/apps/MapSeries/index.html. Son Erişim Tarihi: 04/02/2023.

İnternet: Nostalji Sirkeli Facebook Grubu (2023). Web: https://www.facebook.com/groups/454757834570546/media, Son Erişim Tarihi: 3.3.2023

İnternet: Our World in Data. (2023). *Urbanization number of people living in urban areas*. Web: https://ourworldindata.org/urbanization#number-of-people-living-in-urban-areas, Son Erişim Tarihi: 08/03/2023.

İnternet: Pursaklar Belediyesi (2022). *Kent Rehberi*, Web: https://cbs.pursaklar.bel.tr/kentrehberi#, Son Erişim Tarihi: 16.9.2022.

İnternet: Sirkelider (2019). *Köyümüz*, Web: http://www.sirkelider.com/koyumuz, Son Erişim Tarihi: 11.03.2019.

İnternet: Sirkeli Merkez (2023). Web: https://www.facebook.com/groups/454757834570546, Son Erişim Tarihi: 08/04/2023.

İnternet: Sözcü. (2021). *Hobi bahçeleri yıkıldı, vatandaş gözyaşına boğuldu*. Web: https://www.sozcu.com.tr/2021/gunun-icinden/hobi-bahceleri-yikildi-vatandas-gozyasina-boguldu-6367545/, Son Erişim Tarihi: 11/04/2023.

İnternet: Türk Dil Kurumu Sözlüğü. (2023). TDK. Web: https://sozluk.gov.tr, Son Erişim Tarihi: 16/03/2023.

Jepsen, M. R., Kuemmerle, T., Müller, D., Erb, K., Verburg, P. H., Haberl, H. and Reenberg, A. (2015). Transitions in European land-management regimes between 1800-2010. *Land use Policy*, 49, 53-64.

Jongman, R. H. (2002). Homogenisation and fragmentation of the European landscape: ecological consequences and solutions. *Landscape and Urban Planning*, 58(2-4), 211-221.

Kajdanek, K., Latocha, A., Sikorski, D., Tomczak, P., Szmytkie, R. and Miodońska, P. (2022). Recent transformation of marginal rural areas in the sudetes mountains in poland-drivers and effects of changes in perception of their inhabitants. *Rural Sociology*, 87(4), 1155-1190.

Kamaludin, A. S. and Qibthiyyah, R. M. (2022). Village road quality and accessibility on transforming rural development. *AGRARIS: Journal of Agribusiness and Rural Development Research*, 8(2), 160-180.

Kanianska, R., Gustafikova, T., Kizekova, M. and Kovanda, J. (2011). Use of material flow accounting for assessment of energy savings: A case of biomass in Slovakia and the Czech Republic. *Energy Policy*, 39(5), 2824-2832.

Kayasü, S. ve Durmaz, B. (2021). Türkiye'de kentsel tarımın yapısal ve oluşumsal çerçevesi. *İdealkent,* 34(12), 1358-1389.

Keleş, R. (1998). *Kent bilim terimleri sözlüğü*. Ankara: İmge Kitabevi, 88-93.

Kocabıyık, C. and Loopmans, M. (2021). Seasonal gentrification and its (dis)contents: Exploring the temporalities of rural change in a Turkish small town. *Journal of Rural Studies*, 87, 482-493.

Lambin, E. F. and Meyfroidt, P. (2010). Land use transitions: Socio-ecological feedback versus socio-economic change. *Land use Policy*, 27(2), 108-118.

Lees, L. and Phillips, M. (2018). *Handbook of gentrification studies.* New York: Edward Elgar Publishing, 22-36.

Long, J. C., Delamater, P. L. and Holmes, G. M. (2021). Which definition of rurality should I use? The relative performance of 8 federal rural definitions in identifying rural-urban disparities. *Medical Care*, 59(10), 413-419.

Mamonova, N. and Sutherland, L. A. (2015). Rural gentrification in Russia: renegotiating identity, alternative food production and social tensions in the countryside. *Journal of Rural Studies*, 42, 154-165.

Marsden, T. and Sonnino, R. (2008). Rural development and the regional state: Denying multifunctional agriculture in the UK. *Journal of Rural Studies*, 24(4), 422-431.

Michels, J. (2017). *Permanent weekend: nature, leisure, and rural gentrification* (Vol. 7). New York: McGill-Queen's Press-MQUP, 48-83.

Murdoch, J. and Marsden, T. (1994). *Reconstituting rurality: class, community and power in the development process*. London: University College London Press, 102-106.

Nelson, P. B. (2018). Spatial and temporal scale in comparative approaches to rural gentrification. *Dialogues in Human Geography*, 8, 40-46.

Nelson, P. B. and Hines, J. D. (2018). Rural gentrification and networks of capital accumulation—A case study of Jackson, Wyoming. *Environment and Planning A: Economy and Space*, 50(7), 1473-1495.

Niu, X., Liao, F., Liu, Z. and Wu, G. (2022). Spatial–temporal characteristics and driving mechanisms of land–use transition from the perspective of urban–rural transformation development: A case study of the yangtze river delta. *Land*, 11, 631.

Parsons, D. J. (1978). *Rural gentrification. University of sussex research paper*. Brighton: University of Sussex, 36-56.

Phillips, M. (2002). The production, symbolization and socialization of gentrification: Impressions from two Berkshire villages. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 27(3), 282-308.

Phillips, M. (2004). Other geographies of gentrification. *Progress in Human Geography*, 28(1), 5-30.

Phillips, M. (2005). Differential productions of rural gentrification: Illustrations from North and South Norfolk. *Geoforum*, 36(4), 477-494.

Phillips, M. and Smith, D. P. (2018). Comparative ruralism and ‘opening new windows’ on gentrification. *Dialogues in Human Geography*, 8(1), 51-58.

Phillips, M. and Smith, D. P. (2019). Comparative ruralism and ‘opening new windows’ on gentrification. *Dialogues in Human Geography*, 8(1), 51-58.

Pistre, P. (2010). *Rural gentrification and ageing: A case study from French countrysides*. ERSA 2010—50th Congress of the European Regional Science Association, Jönköping, Sweden, 19-23.

Polyzos, S., Christopoulou, O. and Minetos, D. (2006). Urban-rural land use ınteractions in Greece. *Management and Development of Mountainous and Island Areas*, 3(1), 62.

Qian, J., He, S. and Liu, L. (2013). Aestheticisation, rent-seeking, and rural gentrification amidst China's rapid urbanisation: The case of Xiaozhou village, Guangzhou. *Journal of Rural Studies*, 32, 331-345.

Redfern, P. A. (2003). What makes gentrification 'gentrification'? *Urban Studies*, 40(12), 2351-2366.

Reid, R. S., Kruska, R. L., Muthui, N., Taye, A., Wotton, S., Wilson, C. J. and Mulatu, W. (2000). Land-use and land-cover dynamics in response to changes in climatic, biological and socio-political forces: The case of southwestern Ethiopia. *Landscape Ecology*, 15, 339-355.

Resmî Gazete (1924). *442 sayılı Köy Kanunu,* T.C. Resmî Gazete,68, 7/4/1924.

Resmî Gazete (1998). *4348 sayılı Mera Kanunu*, T.C. Resmî Gazete.

Resmî Gazete (2003). *5403 Toprak Kanunu* T. C. Resmî Gazete.

Resmî Gazete (2004). *5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Yasası*, T.C. Resmî Gazete, 10/7/2004.

Resmî Gazete (2012). *6360 sayılı On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun,* T.C. Resmî Gazete, 28489, Tarih: 6 Aralık 2012.

Resmî Gazete (2014). *7256 Sayılı Torba Yasa*. T.C. Resmî Gazete, 11.09.2014.

Resmî Gazete (2018). *7143 Nolu Kanun 16. Madde "İmar Affi"*, T.C. Resmî Gazete, 11.05.2018.

Resmî Gazete (2020). *7254 Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun*. T.C. Resmî Gazete, 16/10/2020.

Richard, F., Dellier, J. and Tommasi, G. (2014). Migration, environment and rural gentrification in the Limousin mountains. *Journal Of Alpine Research| Revue de Géographie Alpine,* 13(1), 102-108.

Rofe, M. W. (2003). 'I want to be global': Theorising the gentrifying class as an emergent élite global community. *Urban Studies*, 40(12), 2511-2526.

Schneeberger, N., Bürgi, M., Hersperger, A. M. and Ewald, K. C. (2007). Driving forces and rates of landscape change as a promising combination for landscape change research - An application on the northern fringe of the Swiss Alps. *Land use policy, 24*(2), 349-361.

Scott, M., Smith, D. P., Shucksmith, M., Gallent, N., Halfacree, K., Kilpatrick, S. and Cherrett, T. (2011). Interface. *Planning Theory & Practice*, 12(4), 593-635.

Serra, P., Vera, A., Tulla, A. F. and Salvati, L. (2014). Beyond urban-rural dichtomy:Exploring socioeconomic and land-use process change in Spain (1991-2011). *Applied Geography*, 55, 71-81.

Sharma, L, Pandey, P. C. and Nathawat, M. S. (2012). Assessment of land consumption rate with urban dynamics change using geospatial techniques. *Journal of Land Use Science*, 7(2), 135-148.

Slater, T. (2006). The eviction of critical perspectives from gentrification research. *International Journal of Urban and Regional Research*, 30(4), 737-757.

Slater, T. (2011). Gentrification of the city. In *The New Blackwell companion to the city* (Ed. Gary Bridge, Sophie Watson) New York: Blackwell, 571-585.

Smith, D. P. and Phillips, D. A. (2001). Socio-cultural representations of Greentrified Pennine rurality. *Journal of Rural Studies*, 17, 457–469.

Smith, D. P., Phillips, M., Brooking, H., Duer, M. and Kinton, C. (2019). The dynamics of rural gentrification and the effects of ageing on gentrified rural places. *Revis Estud Sobre Despoblación Desarro,* 10, 129–157.

Smith, N. (1987). Gentrification and the rent gap. *Annals of the Association of American Geographers*, 77(3), 462-465.

Solana-Solana, M. (2010). Rural gentrification in Catalonia, Spain: a case study of migration, social change and conflicts in the empordanet area. *Geoforum*, 41(3), 508–517.

Spulerova, J., Dobrovodska, M. and Stefunkova, D. (2010). Driving forces, threats and trends relating to mosaics in agricultural landscape in Slovakia. *Journal of Landscape Economy*, 3(2), 59-72.

Stockdale, A., Findaly, A. and Short, D. (2000). The repopulation of rural Scotland: opportunity and threat. *Journal of Rural Studies,* 16, 243-257.

Stockdale, A. (2006). The role of a "retirement transition" in the repopulation of rural areas. Population, *Space and Place,* 12(1), 1–13.

Stockdale, A. (2010). The diverse geographies of rural gentrification in Scotland. *Journal of Rural Studies,* 26(1), 31–40.

Sutherland, L. A. (2012). Return of the gentleman farmer? Conceptualising gentrification in UK agriculture. *Journal of Rural Studies,* 28, 568–576.

Sutherland, L. A. (2019). Agriculture and inequalities: gentrification in a Scottish parish. *Journal of Rural Studies,* 68, 240–250.

Tekeli, İ. (2016). *Dünya'da ve Türkiye'de kent-kır karşıtlığı yok olurken yerleşmeler için temsil sorunları ve strateji önerileri*. Ankara: İdeal Kent Yayınları, 45-52.

Türkiye İstatistik Kurumu (2022). Grid düzeyinde kır-kent sınıfları (Seviye 2) – 2021, *TÜİK,* Ankara,12-16.

Urry, J. (1995). *Consuming places*. New York: Psychology Press, 22-36.

Uysal, A. ve Sakarya, İ. (2012). *Kırsal soylulaştırma ve turizmin kırsal yerleşimlere etkileri: Adatepe ve Yeşilyurt köyleri,* 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 36. Kolokyumu, Ankara, 579-597.

Vergunst, J. (2016). *Changing environmental values: beyond production and consumption.* New York: Routledge, 315-324.

Vos, W. and Meekes, H. (1999). Trends in European cultural landscape development: perspectives for a sustainable future. *Landscape and Urban Planning,* 46(1-3), 3-14.

Wyly, E. K. and Hammel, D. J. (1999). Islands of decay in seas of renewal: Housing policy and the resurgence of gentrification. *Housing Policy Debate* 10(4), 783-788.

Zondag, B. and Borsboom, J. (2009). *Driving forces of land-use change*. 49th ERSA conference. Lodz, 12-16.

Zwęglińska-Gałecka, D. (2021). Rural gentrification in central and eastern Europe. *Polish Sociological Review,* 216, 533-551.

EKLER

EK-1. Türkiye'de kırsal alan ile ilgili kanunlar

Çizelge 1.1. Türkiye'de kırsal alan ile ilgili kanunlar

S.NO	KANUN NO	KANUN ADI	YILI
1	424	Köy Kanunu	1924
2	6831	Orman Kanunu	1956
3	3030	Büyükşehir Belediye Kanunu	1984
4	4342	Mera Kanunu	1998
5	5216	Büyükşehir Belediyesi Kanunu	2004
6	5403	Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu	2005
7	5488	Tarım Kanunu	2006
8	5747	Büyükşehir Belediyesi Sınırları İçerisinde İlçe Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun	2008
9	6030	On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmiyedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun	2012
10	6537	Toprak Koruma ve ve Arazi Kullanımı Kanunda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun	2014
11	3194	İmar Kanunu Geçici 16. Madde imar barışı	2018
12	7254	Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun 10. Maddesi İle Kırsal Mahalle Kavramı	2020

Çizelge 1.2. Türkiye'de kırsal alan ile ilgili yönetmelikler

1		Belediye ve Mücavir Alan Sınırları İçinde ve Dışında Planı Bulunmayan Alanlarda Uygulanacak İmar Yönetmeliği	2 Kasım 1985
2		Kırsal Mahalle ve Kırsal Yerleşik Alan Yönetmeliği	15 Nisan 2021
3		Plansız Alanlar İmar Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik	11Temmuz 2021

EK-2. Emlakçılar ile derin görüşme formu

1) Sirkeli'nin yerlisi misiniz?
2) Kaç yıldır burada emlakçılık yapıyorsunuz?
3) Sirkeli'ye talep ne zaman başladı?
4) Sirkeli'nin talep görmesinin sizce sebepleri nelerdir?
5) Kimler daha çok Sirkeli'yi tercih ediyor (Belli yaş veya gelir grubu var mı? Veya meslek grubu var mı? Talep edenler Ankara civarından mı? Yabancı uyruklular var mı?)
6) Gruplara göre arsa/ arazi/ konut taleplerinin özelliklerinde nasıl bir farklılık gözleniyor?
7) 10 yıl önceki arsa/ arazi/ konut değerleri ve talep ile günümüzdeki arasında ne tür farklılıklar var?
8) Sirkeli'nin en tutulan bölgesi neresidir? Sizce bu talebin nedeni nedir?
9) Fiyatlar m2 bazında arsa / arazi/ konut için en çok, ortalama ve en az ne kadardır?
10) En çok talep edilen arsa büyüklüğü kaç m2 dir?
11) Yapılaşma ile ilgili görüşleriniz nelerdir? Sirkeli'de farklı imar hakkı verilen yerler var mı?
12) Sirkeli'de kaç hektar imarlı alan vardır? Sizce yeni alanlar imara açılır mı? Açılırsa hangi yönde olur bu gelişme sizce?
13) Belediye ve bakanlık Sirkeli'de kaçak yapılara karşı herhangi bir yaptırım uygulanıyor mu? (Mesela konteynır evlere)
14) Hobi bahçeleri ve Tinyhouse konsepti hakkında ne düşünüyorsunuz?
15) Bir parselin birden çok el değiştirdiği oluyor mu? Bu değişim ne sıklıkta yaşanıyor?
16) Arsasını, arazisini / tarlasını satanlar Sirkeli'de yaşamaya devam ediyor mu?
17) Yol, su kaynakları, kanalizasyon, elektrik, internet ve otobüs-dolmuş gibi ulaşım olanakları sizce yeterli mi?
18) Sizce Sirkeli'de eksikliği en çok görülen ortak donatılar nelerdir?
19) Mevcut tarımsal üretim ve hayvancılık hakkında ne düşünüyorsunuz?
20) Belediye hizmetleri, toplu taşıma, sağlık ocağı ve eğitim hizmetleri yeterli mi?
21) Kaç senedir Sirkeli'de siniz? (Eski sirkeliyi anlatabilir misiniz? Geldiğinizden bu yana Sirkeli'de neler değişti?)
22) Yaşanılan pandemi sürecinin kentten uzak düşük yoğunluklu alanlarda yaşama talebinin Sirkeli'deki artan emlak fiyatları ile bir ilgisi olduğunu düşünüyor musunuz?

Gazili olmak ayrıcalıktır